

AL-İ İMRÂN SÛRESİ.....	4
Yüce Meali:	4
Tefsiri:	4
İsm-i A'zâm Duası	4
İsa Aleyhisselâm.....	5
Necrân Heyeti	5
Kitabı Allah İndirdi	6
İnzal ile Tenzil.....	6
Kur'ân-I Kerim Tevrat Ve İncîli Tasdik Eder	6
İnanmayanlar İçin	7
Hiçbir Şey Allah'a Gizli Değildir	7
Sizleri Ana Rahminde Tasvir Eden Allah'tır	7
Ana Rahminde Yaratılış	8
Akıbet Ve Amel.....	8
Takdir Edilen Hayat.....	8
Herkes Yaratıldığı İşe Muvaffak Edilir	8
Mürşid-İ Kâmilin Tasarrufu Ve Erbaîn	9
ÜMMÜ'L-KİTAB	9
Meali:.....	9
Tefsiri:	9
Lafzın Manâlara Delâleti	10
"Üç âdet." Lafzı gibi	10
Müteşâbih Âyetler	11
İslâm'a Aykırı Te'viller	11
Müteşâbih Âyetlerin Te'vilini Herkes Bilemez	11
Allah Dan Başkası Müteşâbih Âyetlerin Manâsını Bilir Mi?	11
Ancak Akl-İ Selîm Sahipleri Anlar	12
İlim Ehlinin Duaları.....	12
Kalbler	13
Kulların Esrarı	13
Kalb Çöldeki Tüy Gibidir.....	13
Cüneyd-İ Bağdadî Hazretlerinden Bir Nasihat	13
Hikmet Her Kalbte Yeşermez.....	13
Kaib Nazârgâhı İlâhidir	13
KAFİRLERE FAYDA VERMEYECEKTİR	14
Meali:.....	14
Tefsiri:	14
Mal Ve Evlât Aldatır	14
Kâfirler Cehennemın Yakıtlarıdır.....	14
Fir'avun ve Öncekiler	14
Yahudilerin Çalışması	15
Az Gözükmek.....	16
Allah Dilediğini Kuvvetlendirir.....	16
Kâfirler Ezelî Hükümle Mağlûbdurlar.....	17
Nefsin Elinde Kurtuluşun Yolu	17
Nur Ve Zulmetin Askerleri.....	17
Varidât-i Rabbâniyye.....	18
Hikâye (Dünya Karşılığında Alınan Cübbe Ve Külâh)	18
Fakire Dünyada Vergi Âhirette De Malın Hesabı Sorulmaz	18
Kanaatkar 01.....	18
İNSANA SEVDİRİLEN ŞEHVETLER	18
Meali:.....	18
Tefsiri:	18
Melek, hayvan ve İnsan	19
Kadın Ve Çocuklar	19
Altın Ve Gümüş Sevgisi	19
Altın ve Gümüş.....	20
Binekler Ve Hayvanlar	20
Tarla Bağ Ve Bahçe.....	20
İhtiyacı Kadar Olmalıdır.....	20

Cennetten Bir Karış Yer	21
Cennet, Rıdvan, Râdiyye Ve Merdiyye Makamları.....	21
TAKVA EHLİNİN DUASI	21
Yüce Meali:	21
Tefsiri:	21
Sabrın Târifi Ve Çeşitleri	22
Sadakat Ve Doğruluk.....	22
İnfâk Etmek	22
İstiğfar	22
Seher Vaktinde Dua.....	23
Seher Vaktinde Rabbimizin Çağrısı	23
Lokman Aleyhisselâmin Oğluna Nasihati	23
"Ey Gafiller! Kalkın!"	23
Semâda Bulunan Bir Horozun Teşbihi	23
Allah Melekler Ve Âlimler Şahidtirler	24
Meali:.....	24
Sebeb-İ Nüzulü.....	24
Allâh-Ü Teâlâ'nın Tevhidine Şehâdet Etmesi.....	25
Hal Ve Zii-Hâl Hakkında İlmi Bir Tetkik	25
HAKİKÎ DİN İSLÂM DİNİDİR	25
Yüce Meali:	25
Tefsiri:	26
Çağlar Boyu Devam Eden Din İslâmdır	26
İslâm'ın Tarifi	26
Bu Âyetlerin Fazilet Ve Havassı	26
Sabah ve Akşam Tavsiye Edilen Dua	27
Yahudi ve Hıristiyanlar	27
Allah Serîul-Hisâb'dır	28
Müslüman Olmazlarsa	28
Sebeb-İ Nüzul.....	29
Yahudilerin Peygamberleri Öldürmeleri	29
Yahudilerin Peygamberleri Ve Sâlih İnsanları Öldürmeleri.....	29
Hak Ve Adaletten Sapma	30
Marifet Ehlinin Öğüdü.....	30
Âhırzamanda Vaaz Fayda Vermez Olur	31
Hikâye (Allah'ın İsmine saygı).....	31
En Büyük Günah	31
KANUNLAR HERKES İÇİNDİR	31
Yüce Meali:	31
Tefsiri:	31
Sebeb-i Nuzûl	32
Sebeb-İ Nüzul.....	32
Yahudileri Küfre İten.....	33
Yahudilerin Bozuk Düşünceleri	33
Yahudilerin Cehennem Hakkındaki Bozuk İnançları	33
Yahudilerin Azâbları	33
Zulmedilmeyecek	34
Kulun Zannı.....	34
Hüsnü Zan Ehli.....	34
Peygamberimiz Ve Ümmeti	34
İmân Ve İslâm Nimeti	35
Akıbetin Hayır Olması.....	35
Tevbenin Makamları.....	35
Namazını Kılmayan.....	35
ALLAH DİLEDİĞİNİ AZİZ VE DİLEDİĞİNİ ZELİL EDER	35
Meali:.....	35
Tefsiri:	36
Mülkün Hakikî Sahibi Allâhtır	36
Hendeğin Kazılmasındaki Müjdeler	36
Allah Geceyi Gündüze Gündüzü Geceye Katar	37

Allah Ölüden Diriyi Diriden Ölüyü Çıkarır	37
"Hisâb" Lafzı	38
Havas Ve Fazilet.....	38
Nasıl Olursanız Öyle İdare Edilirsiniz.....	38
İyi Ve Kötü İdareciler	39
Ebû Zer Olun Siz.....	39
İdare Halkın Durumuna Göredir.....	39
İdarecilere Güzel Bir Öğüt	39
İnsanların Düçâr Olacakları Bazı Haller.....	40
MÜMİNLER KÂFİRLERİ DOST EDİNMESİNLER	40
Yüce Meali:	40
Tefsiri:	40
Düşmanını Seven.....	40
Düşman Üç Kısımdır	40
Gözetlenen Kişi	41
Dünya İçin Tasavvuf... ..	42
Allah İçin Sevmek ve	42
Arkadaşlık	42
Fâcirler Sohbet.....	42
Hikâye (Kötü arkadaş).....	42
Halka Tahammül	43
Fâcir Akrabalarla İlişki.....	43
Şekaavetine Sebeb Olan	43
"Çeleb'in Manâsı.....	43
Amelden Uzaklaşmak.....	43
Allah Çok Şefkatlidir.....	44
Günahkârları Müjdele Sıddıkları Korkut	44
Allah İçin Yedirene Allah Yedirir	45
Peygamberimizin (S.A.V.) Bir Duası	45
Önemli Olan Akıbetdir	45

AL-İ İMRÂN SÛRESİ¹

Medine'de Nazil Olmuştur.
200 Âyettir. (3480 kelime ve 14520 harf mevcuttur.)²

Yüce Meali:

Bismillahirrahmânirrahîm

(Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile)

Elif, Lam, Mîm

Allah, başka ilâh (ma'bûd) yok ancak O, Hayy O.Kayyum O.2 O, sana Kitâb'ı bi-hakkın indirmekte; önündekileri bir Musaddık (tasdik edici) olmak üzere ki, önceden nâsa hidâyet için Tevrat'ı ve İncil'i indirmişti; bir de ayırd eden Furkân indirdi.³

Allah'ın âyetlerini tanımayanlar, şüphesiz onlara şiddetli bir azap var. Öyle ya, Allah'ın izzeti var, intikamı var.4 Allah, şüphesiz ki O'na ne yerde ve ne gökte hiçbir şey gizli kalmaz.5 Rahimlerde sizi dilediği keyfiyette tasvir eden O; başka tanrı yok, ancak O; Azız O; Hakîm³

Tefsiri:

Elif, Lâ, Mîm

Elif, Allah'a işaretler.

Lâm, Latife,

Mîm, Mecîd'e işaretler.

"Allah" kelimesi mübtedâ'dır.

"Başka ilâh (ma'bûd) yok ancak O..."

Mübtedâ'nın haberidir.

İbâdet edilmeye müstahak olan ma'bûd Allâh-ü Teâlâ hazretleridir. Başkası değil...

"O, Hayy O, Kayyum O."

Lafzatullâh'ın ikinci haberidir.

Allah, bâkî'dir, ona asla ölüm ve fânî olmak yoktur. Daima mahlûkâtın (yaratıkların) işlerini yönetir ve onları korumakla kaaimdir.⁴

İsm-i A'zâm Duası

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "İsm-i A'zam (kendisiyle dua edildiğinde duanın kabul olduğu Allah'ın büyük) ismi şu üç sûresinin içindedir: Bakara sûresi:

"Allah, başka ilâh (ma'bûd) yok ancak O, Hayy O, Kayyum"⁵

Âl-i İmrân sûresi:

"Elif, Lâ, Mîm. Allah, başka ilâh (ma'bûd) yok ancak O, Hayy O. Kayyum O."⁶

Tâhâ sûresi:

"Ve bütün yüzler O Hayy u Kayyum'a baş eğmiş."⁷ (İsm-i A'zam bu âyetlerdir)⁸

¹ Âl-İ İmrân sûresi, Kur'ân-ı kerimin 3. sûresidir. 200 âyettir. Kelimelerinin sayısı, üç bin dört yüz seksen (3480) dir. Harflerinin sayısı: on dört bin beş yüz yirmi (14520)dir.

Medenî olduğuna bütün âlimlerin ittifakı vardır. Âl-i İmrân sûresine; "Süretü'l-Emân", "Kenz", "Ma'niyye", "Mücâdele", "İstiğfar" ve "Tayyibe" sûresi dahi denilir. Bakara sûresiyle Âl-İ İmrân sûresine beraberce "Zehraveyn" denilir.

Bu sûreye, Âl-i İmrân (İmrânın ailesi) adı verilmesinin hikmeti; 34-37. âyetlerde Hz. Meryem'in babasının mensup olduğu İmrân ailesinden söz edildiği için bu İsim verilmiştir.

Sebeb-i Nüzulü: Mükâtil ibni Süleyman bu surenin başından âyetlerin sebeb-i nüzulünün Yahudiler olduğuna; Muhammed ibni Ishâk da Al-i İmrân sûresinin başından "mübâheie" (61.) âyetinin sonuna kadar sebeb-i nüzulünün Hristiyanlar olduklarını söylemişlerdir. Bu iki rivayete göre Al-i İmrân sûresinin bazı âyetlerinin Yahudiler ve bazı âyetlerinin Hristiyanlar hakkında indiği hükmünü çıkartmak mümkündür.

Bakara sûresi. Yahudilerin durumlarını açıkladı, Al-i İmrân sûresi de Hristiyanların durumlarını, tutarsızlıkları ve akaidlerindeki

bozuklukları beyân etmektedir. Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız: Hak Dini Kur'an Dili, c. 2, s. 1009-1015,

² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/286-288.

³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/289.

⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/289-290.

⁵ Bakara; Z/255,

⁶ Âl-i İmrân: 3/1-2,

⁷ Taha:20/111

⁸ 191 Bu konuda değişik lafızlarla bir çok Hadis-i şerif vardır:

"Allah'ın en büyük ismi, kendisiyle5 dua" edildiğinde duaya icabet edilen isim, (şu) üç sûrenin içindedir: Bakara, Al-i İmrân ve Tahâ." İbni Mace: 3846. İsm-i A'zâm hakkında daha geniş bilgi için, bakınız: Yâfiî, Ebû Muhammed Abdullah bin Es'ed el-Yemenî. el-Yâfiî, eş-Şâfiî,

İsa Aleyhisselâm

Bu âyet-i kerime, İsa Aleyhisselâm'ın Rabb olduğunu sananlara (ve iddia edenlere) bir reddiyedir.⁹

Necrân Heyeti

Rivayet olundu:

Necrân¹⁰ heyeti, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldiler.

Altmışi binekli kişilerdi...

On dördü eşraflarıydı.

Üçü de en büyükleriydi (ekâbirleriydi). Onların işlerini yönetiyorlardı.

Biri emirleriydi. Meşveret ve işlerinin kendisinde son bulduğu kişiydi. İsmi Abdulmesîh idi.

İkincisi vezirleriydi. İdareci ve müşirleriydi. Kendisine "seyyid" efendi diyorlardı. Adı Elebhem idi.

Üçüncüsü: Âlimleriydi. Piskoposlarıydı. Tedrisât (eğitim ve medreselerinin) idârecisiydi. Adı, Ebû Harise bin Alkame idi. Kendisi Beni Bîkr ibni Vail'den birisiydi.

Bu zâtın ilmîne ve dinlerin tedrisat için çalışmasını gördüklerinden dolayı, Rum melikleri kendisine saygı gösteriyor, ona efendi gözüyle bakıyor onu şerefli bir zât olarak görüyor, ona ikramda bulunuyorlardı. Ve onun için birçok kiliseler inşa ettiler.

Bunlar Necrân şehrinde çıktıklarında, Ebû Harise katırına bindi. Yanında kardeşi, Kürz ibni Alkame'de vardı. Beraberinde gelirlerken, Ebû Hârise'nin katın bir ara hayvanlık etmiş, yürürken serkeşlik ederek ayağı kaymıştı.

Bunun üzerine, Kürz: 0 eb'ade Kahren,"

Bununla Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'ni kasd ediyordu. Bunun üzerine Ebû Harise ona:

Hayır! Senin annen kahrolsun!" dedi. Bunun üzerine Kürz:

"Neden kardeşim?" dedi. Ebû Harise:

"O (Muhammed Mustafa s.a.v.) bizim beklediğimiz (âhir zaman) peygamberidir. Kürz ona:

"Ona iman etmekten seni alıkoyan nedir? Sen bildiğin halde neden iman etmiyorsun?" dedi. Ebû Harise:

"(Gördüğün gibi) bu melikler, krallar bize bir çok mal verdiler. Bize ikramda bulunuyorlar. Eğer biz iman edecek olursak, bu mallarının hepsini bizden geri alırlar," dedi.

Bu düşünceler, Kürz'ün kalbinde büyük bir yer tuttu. Kendi kendine Müslüman olmaya karar aldı. içinde hep bunu düşünüyordu.

Medine-i Münevvereye geldiler. Sonra ikinci namazından sonra Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin mescidine girdiler.

Üzerlerinde çok süslü, nakışlı ve göz kamaştırıcı pahalı elbiseler vardı. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden ashabının çoğu: "Bunlar gibi bir heyet görmedik" diyorlardı.

Hıristiyanların namaz vakitleri girdi. (2/2) Mescid-i nebevî'de namaz kılmak için ayağa kalktılar. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Onları bırakın!"

Onlar, maşrık (doğuya) yönelerek namaz kıldılar.

Sonra bu üç kişi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle konuştular.

Bir defasında:

"İsa Aleyhisselâm, Allah'ın kendisidir. Çünkü İsa Aleyhissefâm, ölüleri diriltir, hastaları iyileştirir, gaibten haber verir, toprak (çamur)dan kuş şekli yaptıktan sonra ona ruh üflü-yordu, o kuşta uçuyordu..." dediler.

Bir defasında da:

"İsa Aleyhissefâm, Allah'ın oğludur. Çünkü İsa Aleyhisse-lâm'in bilinen bir babası yoktu."

Bir defasında da:

"İsa Aleyhisselâm, için üçüncüsüdür. Çünkü Allah, 'biz yaptık ve biz söyledik' diyor. Eğer Allah bir olmuş olsaydı, 'ben yaptım, ben söyledim' derdi!" dediler.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onlara:

"Müslüman olun!" dedi. Onlar:

"Biz senden önce Müslüman olduk!" dediler. Efendimiz (s.a.v.):

Ed-Dürrü'n-Nazîm fi Havâssı'l-Kur'ân-ıl-Azîm, s.30-43, Mektebü Muhammed Ali, Habiy'i ve evlâdihî, Mısır.

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/290-291.

⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/291.

¹⁰ Necrân: Yemende, Havrandâ, Küfe ve Bahreyn civarında olmak üzere birkaç kasabanın İsmidir. Burada zikredilen Necrân Yemen'e bağlı olan şehirdir. O dönemde o civâr'da Hristiyanlığın merkezi olan bir şehir idi. İsa Aleyhisselâm'ın getirmiş olduğu ilâhî din Arap yarım adasından önce bu şehirde yayıldı. Feymiyûn adında bir gönül erinin hizmetleriyle İsevîlik burada yayıldı. Yemen hükümdarlarından biri tarafından bastırılmak istendi. "Uhdûd vak'ası" meydana geldi. İnşallah el-Burûc sûresinde bu konuda geniş bilgi gelecektir. Oraya bakınız. Necrân'da büyük bir kilise vardı. Bu şehirde yaşayan papazlar Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle görüşmek için gelmişlerdi. Necrân isimli bilinen şehirler ve kasabalar ve Necrânlıların Hristiyan olma hikâyeleri hakkında geniş bilgi için bakınız: Mu'cemül-Buldân: c. 5, s. 308, madde: 1193S, İmam Şihâbüddîn al-Bağdâdî, Darü'l-kutubü'l-Mısrıyya, Beyrut,

- "Yalan söylüyorsunuz! Çünkü sizin Allâh-ü Teâlâ hazretlerine çocuk isnâd etmeniz müslüman olmanıza mânidir!" dedi. Onlar:

- "Eğer Allah'ın oğlu yoksa, İsa Aleyhisselâm'ın babası kimdir?" diye sordular. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

- "Çocuğun mutlaka babasına benzer olduğunu bilmiyor musunuz?" diye sordu. Onlar:

- "Evet!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) yine sordular:

- "Siz Allâh-ü Teâlâ hazretlerin, hayy ve ölmez olduğunu bilmiyor musunuz? İsa Aleyhisselâm'a ise fena ânz olur?" Onlar:

- "Evet!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sordu:

- "Siz bilmiyor musunuz ki, Allah her şey üzerine kayyûmdur. Onları muhafaza eder ve rızıklandırır?" Onlar:

- "Evet!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

- "Peki İsa Aleyhisselâm bunlardan bir şeye mâlik ve sahip mi?" diye sordu. Onlar:

- "Hayır!" dediler.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri yine sordular:

- "Siz bilmiyor musunuz ki, yerde ve gökte olan hiçbir şey Al-lâh-ü Teâlâ hazretlerine gizli değildir?" Onlar:

- "Evet!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

- "Peki İsa Aleyhisselâm kendisine öğretilmeden bu şeylerden hiçbirini bilir mi?" diye sordu. Onlar:

- "Hayır!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

- "Siz bilmiyor musunuz ki: Rabbimiz, İsa Aleyhisselâm'ı annesinin rahminde tasvir etti ve ona dilediği bir şekli verdi. Muhakkak ki Rabbimiz, yemez, içmez ve hadesten (defi hacetten) münezzehtir." Onlar:

- "Evet!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sordu:

- "Siz bilmiyor musunuz ki? Muhakkak ki İsa Aleyhisselâm'a annesi, bir kadının hâmile olduğu gibi hâmile oldu! Bir kadının çocuğunu doğurduğu gibi doğurdu! Bir annenin küçük yavrusunu beslediği gibi annesi de ona süt verdi ve onu besledi. Sonra İsa Aleyhisselâm (büyüdü) yemek yer, içecekleri içer ve hades (defi hacetini) yapardı! Bunu da bilmiyor musunuz?" Onlar:

- "Evet!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

- "O halde bu (böyle birisi) sizin iddia ettiğiniz gibi nasıl o-lur?" diye sordu.

Sustular.

Cevap veremediler. Ancak inada koştular, inatçılığa sığındılar. Bunun üzerine Allâh-ü Teâlâ hazretleri "Âl-i İmrân süresi"nin başından seksen kadar âyet-i kerime indirdi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bu âyetleri delil gösterip, hakkı gerçekleştirmek için onların şüphelerine cevâp verdi.¹¹

Kitabı Allah İndirdi

"O, sana Kitâb'ı indirmekte;"

Kur'ân-ı Kerim'i indirdi, demektir. Kur'ân-ı Kerim'i, cins isim Jı kelimesiyle ifâde etti. (Bununla) Kur'ân-ı Kerim'in kemâliyle diğer bütün kitab efradının cinsinin kemâlâtı cihetinden hepsinden daha üstün olduğunu ilân etmek içindir. Böylece sanki sâdece Kur'ân-ı Kerim kendisine şü't "kitab" adı verilmeye hakikaten layık bir kitaptır denilmektedir...¹²

İnzal ile Tenzil

Sual: Eğer sen: "(Kur'ân-ı Kerim'in inmesini ifâde etmek için babında "O, sana Kitâb'ı indirdi;" buyruldu; Tevrat ve İncil inmesini ifâde etmek için de jlöi babında, ifâde ederek : "Tevrat'ı ve İncil'i indirmişti;" buyurmasının hikmeti nedir dersin;

Cevâb: Derim ki: babının binası ve yani teksîr (çokluk) içindir. Kur'ân-ı Kerim parça parça indi. Diğer iki kitap ise, cümleten hep birden indirildiği için babında, kullanıldı."

Âyet-i kerimenin sonunda: "Ve Furkân'ı indirdi," diyerek; babında, ifâde edilmesinin sebebi ise, , Kur'ân-ı Kerim'in Levh-i mahfûz'dan Ramazanı şerif ayında kadir gecesi dünya semâsına cümleten (hep birden) inmesini murat etmesindedir.

Buradaki "tenzil" indirilmeden ise, Kur'ân-ı Kerim'in dünya semâsından yeryüzüne indirilmesi kast edilmektedir. Kur'ân-ı Kerim'in iki türlü indirilmesi vardır: inzal (Kur'ân-ı Kerim'in Levh-i mahfûz'dan Ramazanı şerif ayında kadir gecesi dünya semâsına cümleten (hepsi birden) indirilmesi), tenzil; (Kur'ân-ı Kerim'in dünya semâsından parça parça yirmi üç yıl kadar bir süreyle Efendimiz s.a.v.'e indirilmesidir.)¹³

Kur'ân-I Kerim Tevrat Ve İncili Tasdik Eder

Bi-hakkm,"

¹¹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/291-294.

¹² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/294-295.

¹³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/295.

Bu kitabın hükümlerinde adaleti gözeterek veya haberlerinde sıdkıyyeti (doğruluğu) gözeterek indirdi. Tevhid haberi ve onu takip edenler veya vaad (tevhid ehline müjdeler) ve vaîd (nankörleri cehennem ile korkutma) Kur'ân-ı Kerim'in haber verdiği şeylerin cümlesindedir.

"Önündekileri bir Musaddik (tasdik e-dici) olmak üzere ki,"

Kur'ân-ı Kerim, kendisinden önce indirilen kitapları, tevhid, nübüvvet ve (o kitabların verdikleri) haberleri doğrulayıcı ve kendisinden Önceki bazı şeriatleri tasdik edici olarak gönderildi.

gönderildi. "Tevrat'ı ve İncil'i indirmişti;"

ikisi de acemi (Arabî değil de başka dillerden)dir. Birincisi, "Tevrat" İbrânîcedir; ikincisi, "İncil" Süryânicedir.

"Önceden,"

Kur'ân-ı Kerim'i indirmeden önce... Onları cümleten (hepsini birden) Tevrâtı Musa Aleyhisselâm'a ve İncili Aleyhisselâm üzerine indirdi. Bu iş zahir olmakla beraber tasrih edilmesi, beyânda mübalağa içindir.

"Nâsa (insanlara) hidâyet için."

Inzâl'in illet ve sebebidir. Yâni ikisinin (Tevrat ve İncil'in indirilme sebebi) insanlara hidâyet içindir..

Bunda "neşr" olmaksızın "leff"¹⁴ vardır. Bu durum karışıklık olmaması içindir. Çünkü Tevrat'ın insanlar için hidâyet olması Musa Aleyhisselâm'ın zamanındaydı. İncil'in insanlar için hidâyet olması ise İsa Aleyhisselâm'ın zamanında hidâyet olduğu malum olduğundan bununla ihtisar etti.

"Bir de ayırd eden Furkân indirdi,"

Semavî kitabların cinsi, demektir. Çünkü semavî kitabların hepsi furkandır., Hak ile bâtılın arasını ayırd eden kitaptırlar.

Veya Lîl "Furkân" Kur'ân-i kerimdir. Kur'ân-i kerim'in şanına ta'zîm ve faziletini izhâr etmek için zikri tekrar edildi.¹⁵

İnanmayanlar İçin

ol "Allah'ın âyetlerini tanımayanlar, şüphesiz."

Kur'ân-ı Kerim ve Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin mucizelerini inkâr edenler:

"Onlara"

Onların Kur'ân-ı Kerim'i ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin mucizelerini inkâr etmeleri sebebiyle;

"Şiddetli bir azap var."

Azabın şiddeti takdir (ve tasavvur) edilemez.

"(Allah aziz'dir) Öyle ya, Allah'ın izzeti var,"

Allâh-ü Teâlâ hazretleri asla mağlûb edilmez. Dilediğini yapar ve murat ettiğine hükmeder.

"İntikamı var," (2/3) tur.

Büyük intikam sahibidir. Onun gibi hiçbir intikam sahibi yok¹⁶

Hiçbir Şey Allah'a Gizli Değildir

"Allah,

şüphesiz ki O'na ne yerde ve ne gökte hiçbir şey gizli kalmaz."

O eşyanın hepsini bilir (ve idrâk eder). Yâni Allah, inkâr eden kişinin küfrüne ve iman eden kişinin imanına ve bütün amellerine muttaldır (haberdârdır), insanları onunla kıyamet günü cezalandıracaktır.¹⁷

Sizleri Ana Rahminde Tasvir Eden Allah'tır

"Rahimlerde sizi dilediği keyfiyette tasvir eden O;"

Annelerinizin rahimlerinde sizleri husûsî bir heyet üzere kıldı. Sizleri, erkek, dişî, siyah, beyaz, tam, noksan, uzun, kısa, güzel ve çirkin şekillerinde yarattı.

Bu âyet-i kerime: "İsa Allah'tır" veya "İsa Allah'ın oğludur" diyen Hıristiyanlara bir reddiyedir. Zira annenin rahminde tasvir olunan bir kişinin bu hali onun ilâh ve Allah'ın oğlu olmasına manidir. Kendisi mürekkebe olduğu için ve halen mürekkebeyle devam ettiği ve kendisine fena ve yok olmak arız olduğundan bu kişi hâşâ AHâh ve Allah'ın oğlu olamaz.

"Başka ilâh (ma'bûd) yok, ancak O;"

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, İsa Aleyhisselâm'ın kendisinin oğlu olmaktan kendisini tenzih etti.

¹⁴ Leffü Neşr" Belagat ilimlerinden "Bedi' ilmi" nin istilâhıdır. Leff-ü Neşr sanatı manevî güzelliklerdendir. Çeşitli şeyleri detaylı ve mücmel olarak zikrettikten sonra, dinleyicinin her kelimeyi yerli yerine koyacağına güvenerek kelimelerden her birine ait olan şeyleri tayin etmeden zikretmektir. Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız: el-Mutavvel şerh-u telhis-i miftâhu'l-Ulûm: s. 654-656, Taftazânî, Darül-kutubi'l-İlmiyye, Beyrut- 1422.

¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/295-296.

¹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/297.

¹⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/297.

"Azîz O; Hakîm 0."
Kudret ve hikmeti nihayetsizdir...¹⁸

Ana Rahminde Yaratılış

Rabbimiz sizi eşsiz bir biçimde yaratır. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Muhakkak birinizin hilkatı (yaratılışı) annesinin batnında kırk gün içinde toplanır. Sonra şunun misâli alaka (kan yapışkan bir kan pıhtısı) olur. Sonra şunun misâli bir mudğa (bir çiğdemlik et) olur. Sonra Allah kendisine dört kelime ile bir melek gönderir. Ve yazılır:

1. Rızkı yazılır,
2. Eceli yazılır.
3. Ameli yazılır yani şakî mi olduğu yazılır.
4. Said mi olduğu yazılır.¹⁹

Akabet Ve Amel

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Muhakkak ki biriniz cennet ehlinin amelini işler (ve böylece cennete çok yaklaşır.) kendisiyle cennetin arasında bir zira kalır. Sonra kitab onu geçer ve böylece ateş ehlinin ameliyle son bulur ve böylece ateş ehlinin olup cehenneme girer. Sizden biriniz, ateş ehlinin amelini işler, böylece kendisiyle ateşin arasında bir zira' kadar kalır. Sonra kitab, onu geçer ve (ömrünün hitâmında) cennet ehlinin ameliyle son bulur ve böylece cennete girer.²⁰

Takdir Edilen Hayat

"Nutfе, ana rahmine kırk veya kırkbeş gün kalıp yerleştikten sonra melek ona girer. Sonra melek:

- "Ya Rabbi! Şaki mi, sa'îd mi?" diye sorar. Bu ikisi yazılır. Sonra melek:

- "Yâ Rabbi! Kız mı, erkek mi?" diye sorar. Bu ikisi de yazılır. Sonra da ameli, eceli, rızkı, musîbeti ve eseri yazılarak sayfa düri-lür. Ona hiçbir eksiltme ve artırma yapılmaz. Sonra melek:

- "Ya Rabbil Bunu ne yapayım?" diye sorar. Allâh-ü Teâlâ buyurur:

- "Ben onun hakkında karar verinceye kadar o yazıyı boynuna as," buyurur. İşte bu hadise Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin:

"Her insanın da kuşunu boynunda kendine takmışızdır ve onun için kıyamet günü bir kitab çıkarırız ki neşrolunarak onu şöyle karşılar.²¹ Kavî-i şerîfinin işaret ettiği manâdır.²²

Kendi ihtiyar (arzu, istek ve hür iradesiyle) kendisinden sâdır olan hayır ve şer (iyi ve kötü) amelleri yazılır, demektir. Bunlar, kendisine takdir edildiği için sanki kendisi, gayb ve kader yuvasından uçmuştur...

Kâdî (Beyzâvî) buyurdu: Bu şeylerin yazılmasından murad, bunların meleğe izhâr edilmesidir. Yoksa Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin kaza ve takdiri bundan öncedir.²³

Herkes Yaratıldığı İşe Muvaffak Edilir

Herkes niçin yaratıldıysa o iş ona kolay kılınır... Herkes yaratıldığı şeye muvaffak edilir. Bundan dolayı akıllı kişiye gereken bütün hallerde amellerinden asla tembellik yapmamak ve fırsat gün ve geceleri asla kaçırmamaktır.

Ne güzel buyurmuşlar: Haberin var mı? Ey kafesin kemiği! Senin can ve ruhun kuş, 0 kuşun adı ise nefestir...

Kuş, kafesten uçtu... Başkasının bağlarından kurtuldu... Kurtuldu ama, başka yol görmedi. Senin çalışmanla avlandı.

¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/297-298.

¹⁹ Buhâri: 7900,

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/298.

²⁰ Sahîh-i Buhâri: 3085. Tirmizî hadis no: 2063. Aslında bu iki Hadîs-i şerîf aynı rivayette mevcuttur ve şöyledir:

"Muhakkak birinizin' hilkatı (yaratılışı) annesinin batnında kırk gün içinde toplanır. Sonra şunun misâli alaka (kan yapışkan bir kan pıhtısı) olur. Sonra şunun misâli bir mudğa (bir çiğdemlik et) olur. Sonra Allah kendisine melek gönderir. Ona ruh üfürülür. Ve dört kelime emredilir. Rızkı, eceli, ameli yazılır yani şakî mi olduğu yazılır. Said mi olduğu yazılır. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a kasem olsun ki, biriniz cennet ehlinin amelini işler (ve böylece cennete çok yaklaşılır.) kendisiyle cennetin arasında bir zira kalır. Sonra kitab onu geçer ve böylece ateş ehlinin ameliyle son bulur ve böylece ateş ehlinin olup cehenneme girer. Sizden biriniz, ateş ehlinin amelini işler, böylece kendisiyle ateşin arasında bir zira' kadar kalır. Sonra kitab, onu geçer ve (ömrünün hitâmında) cennet ehlinin ameliyle son bulur ve böylece cennete girerler." Sahîh-i Buhâri: 3085,

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/299.

²¹ el-İsrâ: 17/13,

²² Müsned-i Ahmed: 15556. Bu Hadîs-i şerîfin son tarafı bu şekliye bu hadis'i şerifte yoktur.

²³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/299-301.

0 vakit fırsat görüp bilemedi. Daha önce bu âlemde daha bilgiliydi...²⁴

Mürşid-İ Kâmilin Tasarrufu Ve Erbaîn

Bu âyet-i kerime'de şu işaretler vardır:

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, ana rahmine düşen bir nutfeyi "erbaîn"²⁵ (çile ve kırklar) ile cenîni insan suretinde tasvîr ettiği gibi; ricâlullah (ehluliah)dan birinin velayet sulbünden, sâdık müridin kalb rahmine düşen irâde nutfesinde gelişmesi ve manevî olarak tekâmül etmesi de böyledir...

Mürîd, şeyh'in velayet tasarruflarına teslim olur. Şeyh, rahimlere müvekkel olan meleğin mesabesindedir. Şeyh'in emrine muvafık olarak, onun (murîdin) zahîrî ve bâtını hallerini zabteder. Kendisi için halvet ve uzleti seçer ki, kendisinden sert, kaba ve hoşgörüsüz bir hareket meydana gelmesin veya kendisinden garip bir koku görür ve ondan nutfenin sukutunu ve fesadı gerekir. Bütün bunlar, şeyhin emri ve tedbiriyle olur.

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, Hakkin te'yidiyle kuvvetlenen (mürşid-i kâmil olan) şeyhlerin velayetinin tasarrufuyla şartlarına uygun olarak üzerine her bir "erbain" geçmesiyle onları hâlden hâle çevirir ve onları bir makamdan diğer bir makama nakleder. Ta ki hazâiru'l-kudus (cennetin temiz bahçelerine) ve ünsiyet bahçelerine dönünceye kadar bu tasarruf devam eder... Bunlardan üns âlemine sâdir olmuştur.

"Erbaîn" (çile ve kırklar) kademinin ilkiyle birinci makama ulaştığında; kalb rahminde ceninin yaratılışı gibi yine kırklar ma-kâm ve ayağına vâsıl olur. Bu onu yeryüzünde Allah'ın halifesi kılar... evliyaların evlâdına üflenen ruh'un üfürülmesine hak kazanır, işte bu ruhu'l-kudüs'tür. Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin şu âyet-i kerimede ilkâsını beyân ettiği ruh:

"O dereceleri yüksek, arş'ın sahibi. Telâki Günü'nün dehşetini haber vermek için kullarından dilediğine Ruh indiriyor."²⁶ Ve Allâh-ü Teâlâ buyurdu; (2/4)

"Kalplerine imanı yazmış ve kendilerini tarafından bir Ruh ile teyid buyurmuştur,"²⁷

işte bu büyük fayda; çok geniş ve büyük nimetten dolayı ruhlar, a'la-i illiyyînin yakınından, esfel-i sâfiinin uzağına düştüler... Allâh-ü Teâlâ buyurduğu gibi:

Biz dedik: "İnin oradan hepiniz! Sonra, benden size ne zaman bir hidâyetçi gelir de, kim o hidâyetçimin izince giderse, onlara bir korku yoktur ve mahzun olacaklar onlar değildir."²⁸

Kendisine ruh üflendiği zaman, vaktinin Âdemi olur. Hilâfeti sebebiyle bütün melekler kendisine secde ederler...

Bu söylenenleri muhafaza eti İnşallah anlarsın Kâmil bir şeyh olan Necmeddin Kübrevî Hazretlerinin "Te"vilât-ı Necmiyye"sinde de böyledir. Allâh-ü Teâlâ hazretleri üzerimize onun marifetlerinin, hakikatlerinin ve lutuflarının yağmurlarını üzerimize yağdırsın ve feyzinden bizleri nasiplendirsin! Âmin!²⁹

ÜMMÜ'L-KİTAB

Meali:

O'dur indiren sana bu muazzam Kitâb'ı; bunun bir kısım âyâtı vardır muhkemât; Onlar "ümmü'i-kitâp" ana kitâb, diğer bir takımları da müteşâbihâtır; amma kalblerinde bir yamuluk bulunanlar, sâde onun müteşâbih olanlarının ardına düşerler; fitne aramak, tevilini aramak için. Halbuki onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde rasûhu olanlar da derler ki: "Âmenna hepsi rabbimizden." Maamâfih özü temiz olanlardan başkası düşünemez.⁷

Yâ rabbenâ! Bizleri hidâyetine erdirdikten sonra kalblerimizi yamultma da ledünnünden bize bir rahmet ihsan eyle. Şüphesiz sensin bütün dilekleri veren, vehhâb sen.⁸

Yâ rabbenâ! Muhakkak ki sen insanları geleceğinde hiç şüphe olmayan bir güne toplayacaksın, şüphesiz ki, Allah mî'âdını şaşırmaz.³⁰

Tefsiri:

"Odur indiren sana bu muazzam Kitâb'ı;" Kur'ân-ı Kerim'i indirdi.

"Bunun bir kısmı," Kitab'dan bir kısmı,

"Muhkemât âyetlerdir."

²⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/301.

²⁵ "Erbaîn (ve çile)" Tasavvufî bir istilâhtır. Çile çekmek, nefsi terbiye etmek için muridlerin, şeyhlerin nezâreti altında kırk gün ve kırk gece halvethâne veya çilehâne denilen yerde halvete çekilmesi, zaruret bulunmadıkça bir şey yememesi, içmemesi, dünya kelâmı konuşmaması, sürekli tefekkür, zikir ve evrâd ile meşgul olmasıdır. Erbaîn'e daha çok "çile" denilir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ve hülefâ-i râşidinin mübarek zamanlarında bulunmayan erbaîn hakkında geniş bilgi için bakınız: Mektûbât. c. 1. s.147-149, Mektûb:168,

²⁶ El-Mü'min:40/1S,

²⁷ el-Mücâdele: 56/22,

²⁸ et-Bakara: 2/38

²⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/301-303.

³⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/303-304.

Murad edilen manâ katiyetle delâlet eder. İbaresini muhkemdir³¹ İhtimâl ve her türlü karışıklıktan korunmuştur.
"Onlar 'ümmü'l-kitâp'ana kitab'dır."

Onların aslı ve temelidir. Diğerlerinin tevilleri de bunlara göre yapılır. Burada kitab'dan murad, Kitabın hepsidir. Buradaki izafet (zarf)³² manasınadır.

"Ve diğeri"

O kitab'dan diğer âyetler,

"Bir takımları da müteşâbihâtıdır;"

Müteşâbih³³ (birbirlerine benzeyen) manâlara ihtimalleri vardır. Kendisiyle murad edilen manâ'nin istihkakında bazısı bazasincian ayırt edilmez. Manâları ancak ince bir nazar (araştırma) ve titiz bir düşünmeyle ortaya çıkıp anlaşılır.

Teşâbüh (müteşâbih olmak, birbirine benzemek) aslında manâların vasfıdır. Âyeti kerimelerin müteşâbih ile vasıflanması, dâllin (delâlet edenin) medlulün vasfıyla vasıflanması kâbilindedir.³⁴

Lafzın Manâlara Delâleti

Bil ki: Lafız, ya bir manânın dışında başka bir manâya ihti-mâii olmaz; ya da oiur. Birincisi, nass'dır.

"Her halele hepinizin ilâhı (ma'bûdu) bir ilâh (Allâh)dir."³⁵

ikincisi (bir lafzın birden çokmanâ'ya deiâiet etmesi) ise, ya delâleti iki medlulünün üzerinedir.

Lafzın bu M medlölâ yâ mütesâvi (eşit) bir şekilde delâlet eder, veya iki manâya delâleti eşit bir şekilde olmaz.

Birincisi (lafzın iki manâ'ya m üsâvf bir şekilde delâlet etmesi) "mücmel" dir. Şu kavli-i şerif te olduğu gibr.³⁶

"Üç âdet." ³⁷ Lafzı gibi.³⁸

İkincisi ise, zahir olanı tercih etmek nisbetiyledir. Şu kavli-i şerifte olduğu gibi:

"Bir de, babalarınızın nikâhı geçmiş kadımları nikâhlamayın."³⁹

Ve müevvel olan mercûh'a nisbetledir: Şu kavli-i şerifte olduğu gibi:

"Allah'ın eli onların elinin üstündedir;"⁴⁰

Nass⁴¹ ve zahir⁴² (olan lafızların) her ikisi de muhkemdirler.

Mücmel⁴³ ve müevvel⁴³ (olan lafızlar da) müteşâbihtir. Şu kavli-i şerifte olduğu gibi:

Nerede yönelseniz orada Allah'a durulacak cihet var!"⁴⁴

"Ve her nerede olsanız yüzünüzü ona doğru çevirin."⁴⁵ Âyet-i kerimesine kadar reddedildi...

Sonra Allâh-ü Teâlâ hazretleri, Kur'ân-ı Kerim'in hepsini muhkem kıldı, şu kavli şerifinde:

"Elif, Lam, Ra. Bir hakîm-i habîr'in ledünnünden âyetleri ihkâm edilmiş, sonra da tafsil olunmuş bir kitâb."⁴⁶ Bu âyet-i kerimenin manâsı: Kur'ân-ı Kerim'in bütün âyetleri hak'dır. Asla kendilerinden şüphe yoktur. Yakînidir. Sapasağlamdır. Kur'ân-ı Kerim'de tenakuz ve çekişme yoktur. Her türlü çarpıklık ve başka bir şeyin kendisine karışmasından korunmuştur. Veya nesh'ten korunmuş demektir.

Şu âyet-i kerime'de de Allâh-ü Teâlâ hazretleri, Kur'ân-ı Kerim'in hepsinin müteşâbih olduğunu beyan ettiler:

"Allah kelâmın en güzelini indirdi; ikizli, ahenkli (müteşâbih) bir kitab"⁴⁷ Bunun manâsı, manâlarının sıhhatında, nazmının eşsizliği ve medlulün hakikatında bazıları bazılarına benziyor, demektir.⁴⁸

³¹ Muhkem hükme delâleti açık; te'vil, tahsis ve neshe ihtimali olmayan lafızlardır. Muhkem, müteşâbih. nass, zahir, müevvel ve bunlara benzer "Usûl-u Fıkıh" ile ilgili olan istihlakların manâlarını yerlerinde vermeye çalıştım. Bunlar uzmanlık gerektiren ve başlı başına ilim olduğundan; bu lafızların manâlarını daha iyi kavramak ve anlamak ve daha geniş bilgi için, bakınız: Molla Hüsrev, Mirkâtü'l-Vusûl, s. 3-35; Molla Hüsrev, Mirkâtü'l-Usûl fi Şerh-i Mirkâtü'l-vusûl, s. 39-219, Fazilet Neşriyat- İstanbul.

³² Muzâfün ileyh muzâf için zarf olursa izafet J (fi) manâsına olur. Bakınız. Êl-Kâfiyye, izafet, ibni Hacib,

³³ Müteşâbih kendisiyle kasd edilen manânın, dünyada hiçbir kimse tarafından bilinmeyeceği veya ancak ilimde yüksek mertebeye ulaşan kişilerce bilinebileceği bir ölçüde kapalı olan lafızlardır

³⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/304-305.

³⁵ el-Bakara: 2/163,

³⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/305

³⁷ el-Bakara: 2/228,

³⁸ lafzı aynı eşitlikte hem hayıza ve nemde hayızdan temizlenmeye delâlet eder.

³⁹ En-Nisâ: 4/22,

⁴⁰ el-Fetih: 48/10,

⁴¹ Nass manasına açık bir şekilde delâlet eden ve kendisinden çıkarılan hüküm sözün asıl sevk sebebini teşkil eden; bununla beraber te'vil ve tahsis açık olan lafızlar, demektir.

⁴² Zahir manasının anlaşılması için haricî bir karineye duyurmuyacak şekilde bu manâya açık olarak delâlet eden; bununla beraber te'vil ve tahsis ihtimâline de açık bulunan ve kendisinden çıkarılan hüküm sözün asıl. sevk sebebi olmayan lafızlardır.

⁴³ Mücmel sözün sahibi tarafından bir açıklama yapılmadan kendisi ile kasd edilen manâların anlaşılacağı lafızlardır.

⁴⁴ Müevvel bir delile dayanılarak, bir lafzı zahir manâsından çıkarıp, ona göre daha zayıf olan bir manâda kullanılmasına denir,

⁴⁵ el-Bakara:2/115.

⁴⁶ el-Bakara: 2/150

⁴⁷ S1-zumer 39-23

⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/305-307.

Mütesâbih Âyetler

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, bu âyet-i kerimeyle Kur'ân-ı Kerim'in bazı âyetlerini muhkem ve bazılarını da mütesâbih kıldı. Bunlarla ilgili açıklama geçti.

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, Kur'ân-ı Kerim'in hepsini muhkem yapmadı...

Çünkü mütesâbih olan âyetlerde, imtihan ve hak üzere sabit olan kişiyle bocalayanların arasını tefrik ve temyiz etmek gibi büyük bir hikmet vardır. Israiloğullarının nehri geçerken peygamber lerine tâbi olup olmamakla mübtelâ kılındıkları gibi...

Mütesâbih âyetlere nazar etmek (bu konularda ilmî olarak çalışmak ve kafa yormak) ve hakkın keşfedilip ortaya çıkması için onlardan istidlal etmek; büyük bir sevabı ve Allâh-ü Teâlâ Hazret-ieri'nin katında yüksek derecelere nail olmayı gerektirir...⁴⁹

İslâm'a Aykırı Te'viller

"Amma kalblerinde bir yamukiuk bulunanlar,"

Hak'dan sapıtıp, bâtil olan hevâ ve hevese meyledenler:

"Sâde onun mütesâbih olanlarının ardına düşerler;"

Muhkem olan âyetlerden yüz çevirirler. Sadece kitabın mütesâbih olan âyetlerinin zahirlerine bağlanıyorlar. Ve bâtil te'villere sarılıyorlar. Kur'ân-ı Kerim'in Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin katından olduğuna iman ettikten sonra, sapmak yoktur. Belki:

"Fitne aramak için."

Dinleri hakkında şek ve şüpheye düşürmek ve dine bir şeyler karıştırarak insanları fitneye sokmak ve muhkem âyetlerin hükümlerini mütesâbih âyetlerle bozmak isterler.

"Te'vilini aramak için (yaparlar)."

Arzuları doğrultusunda bozuk ve eğri te'villerle Kur'ân-ı Ke-rim'i tevil etmeyi isterler. Onlar, mütesâbih âyetleri tevil edecek bir (bilgiye sahip olmadıkları) halde, (kötü niyetle bu işi yapmaya) Kur'ân-ı Kerim'i te'vil ederler. (Bu söylenen sözler) şu âyet-i kerimden dolayıdır:⁵⁰

Mütesâbih Âyetlerin Te'vilini Herkes Bilemez

"Halbu ki onun te'vilini (kimse) bilmez"

Mütesâbih olan âyetlerin te'vilini...

"Ancak Allah bilir. İlimde rasûhu olanlar"

Mütesâbih olan âyetlerine yükienilmesi gereken manâyı ve te'vilini gereğince, ancak Allah bilir ve Allah'ın ilimde rasûh {derin bilgi sahibi} olanlar te'viline hidâyet bulurlar, ilim kendileri için sabit olan, ilim içlerine yerleşen, ilimde derinleşen ve ilimden kat-i nass çıkarabilen âlimler, demektir.⁵¹

Allah Dan Başkası Mütesâbih Âyetlerin Manâsını Bilir Mi?

(Kıraat ve tefsir âlimlerinden) bazıları, "Ancak Allah (bilir)" kavlı-i şerifinin üzerine vakfe ettiler.

"İlimde rasûhu olanlar da derler ki: "Âmenna hepsi rabbimizden" 'Kâvi-i şerifiyle başlarlar. Böylece mütesâbih âyetleri, Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin kendisi için seçtiği (2/5) Allah'ın ilim, marifet ve hikmetinde kalan âyetler olarak kabul etmiş oluyorlar.

Meselâ zebanilerin sayıları gibi. Şöyle buyrulmaktadır:

"Üzerinde on dokuz!"⁵²

Dünyanın kalan ömrünün müddeti!

Kıyametin kopma vakti!

Orucun bir ay olması!

Beş vakit namaz ve bu namazların rekâtleri! (gibi Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin bilgisinin dahilindedir. Ondan başka kimse bilmez, manâsı çıkar.)

Birinci vecih kavli şerifinde vakfe yapmadan, mütesâbih âyetlerin manâsını, "ancak Allah ve ilimde rasûh sahibi olan bilir" manâsını vermek daha güzeldir) Muhakkak ki Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin kullarının kendisinden faydalanmayacağı bir şeyi indirmedir. Bununla murad edildiği manâyada delâlet edilir. Eğer mütesâbih âyetlerin manâsını Allâh'dan başkası bilmeyecek olursa, o zaman, tenkidçilere söz hakkı verilmiş olur.

"Bu âyetlerin manâsını Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bilmezdi" denilmesi caiz olur mu?

⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/307.

⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/307-308.

⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/308.

⁵² El-müddessir: 74/30

Eğer: "Halbuki onun te'vilini ancak Allah bilir." Âyet-i kerimesine rağmen, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hazretleri müteşâbih âyetlerin manâsını biliyor idiyse; onun âlim olan ashâb ve sahabelerinin ileri gelenleri de biliyordu. Eğer Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ve onun ashâbı bu âyet-i kerimelerin manâsını bilmiyor ve, "bunların manasını Rabbimiz biliyor" diyor idiyse, bunların câhillere bir üstünlükleri kalmaz. Zaten câhillerin hepsi bunu söylüyorlardı.

Müfessirler, ta günümüze kadar müteşâbih âyetleri tefsir edegeldiler Bütün âyetleri tefsir ettiler, te'viüerde bulundular. Müfessirlerin Kur'ân-ı kerimden bir şey üzerine durduklarını ve "bu müteşâbihtir, bunun manâsını Allah'tan başkası bilemez" dediklerini görmedik. Âlimler, hatta hecâ harflerinin benzerlerini ve diğerlerini tefsir ettiler.

Derler ki: "Biz ona iman ettik1."

Müteşâbih âyetlere iman ettik. Cümle; Birincisine göre istinaftır. Râsûh (ilimde derinleşen) âlimlerin hâlini açıklamaktadır.

İkincisine göre ise "rasûh" âlimlere haberdır. "Hepsi," Muhkem ve müteşâbihlerinden her biri, "Rabbimizden." Allâh-ü Teâlâ'nın katından indiklerine ve ikisinin (muhkem ve müteşâbih âyetlerin) arasında muhalefet olmadığına iman ettik.⁵³

Ancak Akl-İ Selim Sahipleri Anlar

Ve düşünemez," Gereğince tezekkür ve düşünce,

"Maamâfih özü temiz olanlardan başkası..."

Yoldan saparak hevâ ve heveslerine meyletmekten kurtulmuş akl-i selim sahipleri anlar.

Bu kavli-i şerif, ilim'de rasûh sahibi olanlar, iyi bir zihin, (keskin bir zekâ) ve güzeli nazar (bakış ve düşünceleri) sebebiyle bir medihir (övülmedir).

Ve bu kavli-i şerifte, rasûh âlimleri, müteşâbih âyetlerin te'villerini kavramaya hazırlayan , bu istidâd ve yolu gösteren şeyin, hissî örtülerden arınmış olan akıl olduğuna da işaret vardır.⁵⁴

İlim Ehlinin Duaları

"Yâ rabbenâ! kalblerimizi yamultma"

ilim ile rasûh sahibi olanlar şöyle derler: Ya Rabbi! Kalblerimizi, hak yol'dan saptırıp, senin kendisinden razı olmayacağın müteşâbih'İN bozuk tevillerine meylettirme!

"Bizleri hidâyetine erdirdikten sonra,"

Hakka, sahih (sağlam ve doğru) te'vile veya iman'a erdirdikten sonra. "ve Ledünnünden bize İhsan eyle!"

Kendi katından; "Bir rahmet,

Geniş bir rahmet veri Onunla sana yaklaşalım ve onunla senin katında feyiz ve kurtuluşa erelim.

"Şüphesiz sensin bütün dilekleri veren, vehhâb sen. "Vehhâb Kelimesinin mutlak (kayıtsız ve şartsız) kullanılması, hibe edilen bütün şeylere şâmil olması içindir.

Bu kavli-i şerifte, hidâyet ve dalâletin A'lâh-ü Teâlâ Hazretle-ri'nin tarafından olduğun delâlet vardır. Muhakkak ki Allâh-ü Teâlâ hazretleri, üzerine bir şey vacib olmaksızın kullarına birçok nimetleri in'âm edip faziletler verir.

Kıyamet günü Allah insanları bir araya toplayacaktır

"Yâ rabbenâ! Muhakkak ki sen insanları toplayacaksın,"

Ölümden sonra,

"Bir güne,"

Ceza günü, hisâb için kıyamette toplayacaksın.

"Geleceğinde hiç şüphe yok."

O günün vaki olmasından ve o günde meydana gelen, haşr, hesâb ve cezâ'nın vuku bulmasından şüphe yoktur.

İlim'de rasûh sahibi olanların bu dualarındaki maksatları, Allah'ın rahmetine tam muhtaç olmalarıdır. Ve Allah'ın rahmetini istemek âlimlerin yanında en değerli olmasındandır.

"Şüphesiz ki, Allah mîâdmı şaşırılmaz."

Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin ulûhiyyeti, duaya karşılık vermede ve öldükten sonra dirilmede sözünden caymaya aykırıdır.

Bu, ilimde rasûh sahibi olan âlimlerin duadaki hâlleridir...

Bakî Sû-i hatime den (son anlarında kötü ve imansız gitmekten) emin değiller... Akıbetleri için nasıl korkuyorlar! Korku ve haşyet onları recâ ve duaya nasıl itmektedir.

Seni sakındırırım! Sana tavsiyem nefsin hevâ ve hevesine tâbi olup; sırât-ı mustakîm'den (doğru yoldan) sapma!

Nefsin şehvetlerine tâbi olma!⁵⁵

⁵³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/308-310.

⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/310.

⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/310-312.

Kalbler

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Hiçbir kalb yoktur ki Rahmanın parmaklarından iki parmağının arasında olmasın. Onu doğrultmayı dilerse doğrultur ve isterse de sapıtır."⁵⁶

Mü'minin kalbi, Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin tevfikıyyeti (başarı vermesiyle) yenilgisi arasındadır...⁵⁷

Kulların Esrarı

Dikkât edilirse bu hadisi şerifte:

"Rahmanın parmaklarından iki parmağının arasındadır," buyurulup da;

Allah'ın parmaklarından iki parmağının arasındadır," buyrulriamasının sebep ve hikmeti; (şu inceliği) ifade etmek içindir:

Rahman kullarının kalbinde taht kurup orada dilediği gibi bizzat kendisi tasarrufta bulunmaktadır. Kullarının esrarına (gizli hallerine) kendisinden başkasının vakıf olmaması için; AHâh-ü Teâlâ hazretleri, fazl-ü rahmetinden dolayı melekleri kalblere vekil etmedi. Kalbleri meleklerin ellerine bırakmadı.... Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle dua ederdi:

"Ey kalbleri ve basiretleri (gözleri hâlden hâle) çeviren; bizim kalblerimizi dinin üzere sabit kıl"⁵⁸

Mizan Rahmanın elindedir. Tâ kıyamet gününe kadar bir kavmi yükseltir ve diğerlerini düşürür...⁵⁹

Kalb Çöldeki Tüy Gibidir

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kalbin misâli, çöldeki bir kuş tüyü gibidir. Rüzgarlar bir anda onun için dışına çevirirler."⁶⁰

Cüneyd-İ Bağdadî Hazretlerinden Bir Nasihat

Güneydi Bağdadî (k.s.) hazretleri buyurdular: Her kim dininin kurtulmasını, bedeninin ve kalbinin rahata ermesini isterse, uzlet edip insanlardan uzak dursun. Çünkü bu zaman kimseye karışmama zamanıdır. (2/6) Akıllı kişi, vahdeti (yalnızlığı) seçen kişidir.⁶¹

Hikmet Her Kalbte Yeşermez

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ashabına sordu:

"Tane (tohum) nerede biter?" Onlar:

"Toprakda" elediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Hikmet de böyledir... Hikmet ancak toprak misâli olan kalb'de biter (yeşerir)."

Kaib ve varlık tohumunu, verimli topraklarda toprağa gömmek ve insanların nazarından gizlemek, netice veren ve gerçekten netice de mahsûlü tamam ve iyi olma sebebidir. Gömmeyen sabit olmaz ve neticesi tamam olmaz. Her ne kadar nuru zahir olsa bile ... Onu neticesi, dere kenarında biten şeyler gibi olur...

Sana düşen, nefsini tezkiye ve vücûdunu islâh et ki sen müşahede nurunu idrâk edesin ve istikâmeti kabul edip; bütün hallerinden dalâletin sapıtmalarından halâs bulup kurtulasın.

Nice kişiler vardır ki kalbi eğridir; ama o kişi suret (ve dış bakımda) doğru görünmektedir.

Ve nice kişiler vardır ki, kalbleri dosdoğrudur; fakat zâhir'de bozuk görünmektedir.

Denildiği gibi:

Evet yerinde ise çör çöp ve süprüntüler, yerinden kalktılar. Çünkü rüzgar onları savurdu ve kaybetti...⁶²

Kaib Nazârgâhı İlâhidir

Kaib, Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin nazârgâhıdır; suret değil... Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Muhakkak ki Allâh-ü Teâlâ hazretleri, sizin suretlerinize bakmaz. Belki sizin kalblerinize ve amellerinize

⁵⁶ İbniMace: 195,

⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/312.

⁵⁸ Tirmizi: 3750. İbni Mace: 195, burada sadece kelimesi yok...

⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/312-313.

⁶⁰ Müsned-i Ahmed: 18922.

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/313.

⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/313.

⁶² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/313-314.

bakar."⁶³

KAFİRLERE FAYDA VERMEYECEKTİR

Meali:

O küfredenler, muhakkak ki onlara ne malları, ne evlatları Allah'tan zerrece fayda vermeyecektir. Onlar o ateşin çırasıdır.¹⁰
Tıpkı Âl-i Firavnun gidişi gibi ki, âyetlerimizi tekzip ettiler de Allah onları cürümleriyle tutup alıverdi. Allah'ın ikâbi çok şiddetlidir.¹¹
O küfredenlere de ki: "Siz mutlak yenileceksiniz ve toplanıp cehenneme sürüleceksiniz; ö ise ne fena dөşektir."¹²
Muhakkak bir âyet mucize oldu size, çarpışan iki cemiyette; bir cemiyet Allah yolunda vuruşuyordu, diğeri de kâfir. Onları göz göre kendilerinin iki misli görüyorlardı; Allah- da nusretiyle dilediğini teyid buyuruyordu. Görecek gözleri olanlar için elbette bunda şüphesiz bir ibret var.⁶⁴

Tefsiri:

Mal ve evlâd "O küfredenler, muhakkak ki onlara fayda vermeyecektir."
Kendilerine elbette fayda vermeyecektir, (ne?) "Mallan,"
Menfaatlerin celbedilmesinde ve zararları defetmekte harcadıkları, demektir. Burada malın, evlâd üzerine takdim edilmesi, mal ilk hazırlanan ve herhangi bir bir sıkıntı anında inkarcıların sığınacakları ilk malzemeler olmalarındandır.
"Ve ne de evlatları."
Mühim ve önemli işlerde kendilerinden yardım aldıkları ve sıkıntılı ve zor anlarında muhtaç oldukları ve yardıma çağırıldıkları evladları kendilerine fayda vermeyecektir.
"Ne mallan, ne evlatları." Kavî-i şerifinde, nefîy harfinin mal ile evlâdın arasını ortalaması, üzüntü, keder, zorluk ve meşakkatleri gidermede evlâdın asıl olmasındandır.
"Allah'tan,"
Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin azabını gidermede... ulla "Zerrece (hiçbir şey)" Faydadan hiçbir şey...⁶⁵

Mal Ve Evlât Aldatır

Âyet-i kerimenin manâsı, mallarının ve evlatlarının çok olması veya mal ve evlâdı yardıma çağırmaları onlardan Allah'ın azabını defedemeyecektir. Kâfirler:
"Ve dediler ki: 'Biz mallar yönünden de daha çoğuz, evlatça da... Ve biz azap olunmayız.'⁶⁶
Allâh-ü Teâlâ hazretleri, onların bu görüşlerini reddetti ve şöyle buyurdu:
"Halbuki ne mallarınız, ne de evlatlarınız değildir sizi huzurumuza yaklaştıracak olan! Ancak iman edip salâh ile iş gören, işte onların amellerine karşı kendilerine kat kat mükâfat vardır ve onlar cennet şehnişînlerinde emniyet içindedirler."⁶⁷

Kâfirler Cehennemin Yakıtlarıdır

"Bunlar" Küfürle müttasîf olan bu kâfirler:
"Onlar o ateşin çırasındırlar."(nedir?)
Onlar, cehennemin odunları ve cehennemin kendisiyle tutuşturulduğu yakıt ve çırasındırlar.⁶⁸

Fir'avun ve Öncekiler

"Tıpkı Âl-i Fir'avn'un gidişi gibi"
Kelimesi, fiilin masdarıdır. Bu da bir işte çalışmak ve çalışmanın kendisine yorgunluk galebe çaldığı zamandır. Manâ'da ise, şân, durum, hâl ve âdet manâlarına kullanılır. (Kef) harfi, mahzûf bir mübtedânın haberi olmak

⁶³ Sahihî Müslim: 4651, şu metinlerle geçmektedir:

"Muhakkak ki Allâh'tu Teâlâ hazretleri, sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Lakin sizin kalblerinize ve amellerinize bakar." Sahihî Müslim: 4651,

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/314.

⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/315.

⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/316.

⁶⁶ Seb'e: 34/35,

⁶⁷ Seb'e: 34/37.

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/316-317.

⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/317.

üzere mahallen merfudur. Bu kavl-i şerifin manası: Bunların küfürlerin-deki durumları, Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin muâhaza etmesinden ve azabından kurtuluşlarının olmaması konusunda, tıpkı Âl-i Firavn'un gidişi gibidiler.

"Ve onlardan öncekilerin..."

Firavunun ailesinden önce yaşayan kâfir milletler, demektir. Nuh aieyhisseiâm kavmi, Semûd kavmi ve Lut Aieyhisselâm'm kavmi gibi. Bu cümle bir önceki kavl-i şerifinin üzerine atıftır.

"Âyetlerimizi tekzip ettiler."

Onların hâl ve durumlarını beyân ve tefsirdir. Onların yaptıkları fiillerin durumları demektir.

Mukadder bir suâlin cevâbı olmak üzere, istinaf üzere kurulmuş bir cümledir. Sanki: "Onların halleri nasıldı?" diye sorulmaktadır. Onun için cevaben şöyle denildi:

"Onlar, âyetlerimizi tekzip ettiler yani kitablanımızı ve peygamberlerimizi yalanladılar," demektir.

"Allah onları cürümleriyle tutup alıverdi."

Onlara ne yapıldığını ve onlara yapılan işin durumunu açıklamaktadır. Allah onları tuttu. Onları cezalandırdı ve onlar, Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin azabının şiddetinden sığınacakları bir yer (sığınak) bulamadılar. Bu kafirlerin durumları, kendilerinden önce kâfirlerin durumları gibidir.

"Günah ve cürüm" kelimesi, aslında ardına takılmak ve tâbi olmak demektir. Cerime (suçlara) adı verildi. Çünkü suçlardan sonra cezalandırmak gelmektedir. Günahlar, işlendikten sonra faillerini (işleyenleri) cezalandırma takip etmesinden dolayı günahlara adı verildi.

"Allah'ın ikâbı çok şiddetlidir."

Âyetleri ve peygamberleri yalanlayanlar için çok şiddetli bir azâb vardır,⁶⁹

Yahudilerin Çalışması

"O küfredenlere de ki:"

Kâfirlerden murad, Yahudilerdir.

Ibni Abbâs (r.a.)'dan rivayet olundu:

Medine Yahudileri, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin Bedir gününde müşrikleri mağlûp edip yendiğini görünce (kendi aralarında şöyle) dediler:

"Vallahi! Bu ümmî Nebî, Musa Aleyhisselâm'ın bize müjdelediği âhir zaman peygamberidir. Tevrat'ta da onun na't ve medhiyeleri vardır."

Yahudiler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tâbi olmaya ve i-man etmeye niyetlendiler. Yahudiler bu arzu üzere iken, içlerinde bazıları:

"imân etmekte acele etmeyin! Başka bir olayını da görelim" dediler.

Uhud günü (savaşı) olunca Yahudiler, şüpheye düştüler...

Yahudilerle Müslümanların arasında belirli bir zamana kadar bir anlaşma vardı. O anlaşmayı da bozdular.

Yahudilerin reislerinden Ka'b b. Eşref altmış (60) kadar yahudî ile Mekke'ye gitti. Yahudî lobisi orada Mekkeli müşrikleri kışkırtma faaliyetine başladı. Yahudilerle müşrikler, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerimin aleyhinde savaş kararı aldılar.

Yahudî lobisinin bu çalışmaları üzerine şu âyet-i kerime indi.

"Siz mutlak yenileceksiniz."

Elbette dünyada yakın bir zamanda mağlûb olacaksınız.

Allâh-ü Teâlâ Hazretleri bu vaadini, Kurayza oğullarının öldürülmesi, Nadir oğullarının sürgünü ve Hayberin fethiyle ve Müslümanlara düşmanlık edenlere cizye alınmasıyla yerine getirdi.⁷⁰ (2/7)

Bu durum nübüvvetin en açık delillerindendir.

"Ve haşr olacaksınız (toplanacaksınız)"

Âhirette...

"Cehenneme sürüleceksiniz. haşr" sevk edilmek ve toplanmak, dernektir.

Âyetin manası: Ey kâfirler! Dünyada mağlûb olacaksınız ve âhirette de topluca cehenneme sevkedileceksiniz, demektir.

"O ise ne fena dөşektir."

Cehenem ne kötü bir yatak ve karargâhtır... Bedir harbi

"Muhakkak oldu size"

Mahzûf kasemin cevâbıdır. Kendisiyle emredilen sözün tamamlanmasıdır. Manası: Ey sayılan, ve silâhlarıyla mağrur olan Yahudiler! Vallahi sizin için vardır.

"Bir âyet"

Büyük bir âyet. Size söylediğimiz: "Siz mutlak yenileceksiniz." Sözün doğruluğuna delâlet eden büyük bir âyet

⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/317-318.

⁷⁰ Yahudilerin Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin aleyhine yapmış oldukları lobi çalışmaları, savaşları, sù-i kasdian ve Sultan Abdulhamid Hanın hal'ine kadar tarih boyunca yapmış oldukları bütün zulümleri okumak ve öğrenmek için; "Yahudi Mezâlîmi" isimli kitabıma bakınız. Mütercim

ve ibret vardır.

"İki cemiyette; İki toplulukda... Çünkü bu iki toplulukta mağlûb olan, (taraf) çokluğuna aldı ve (silâh) üstünlüğüyle mağrur olunca onların başına gelen şeyler başlarına geldi ve mağlûb oldular. Sizin de başınıza gelecek olan musîbet başınıza gelecektir.

"Çarpışanlar"

Bedir günü savaşla çarpıştılar. "Bir cemiyet,"

Mahzûf mübtedânm haberidir. O iki topluluktan biri: "Vuruşuyordu, "Cihâd ediyordu:

"Allah yolunda,"

Onların ne çokluğu ve ne de güçleri vardı. Bunlar Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin ashâblarıydı...

"Ve diğeri de,"Diğer toplulukta. "Kâfir."

Allah'a ve peygamberine inanmayan topluluktu. "Onları görüyorlardı;"

Son topluluk olan kâfirler, birinci topluluk olan mü'minlerini görüyorlardı... Cümle, son topluluğun sıfatıdır.

"Kendilerinin iki misli,"

Yaklaşık bin kişilik olan kâfir ordusu mü'minleri, kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı.

Kâfirler dokuz elli (950) kadar savaşçıydı. Reisleri, Utbe b. Rebia bin Abduşşems idi. İçlerinde Ebû Süfyân ve Ebû Cehil de bulunuyordu. Yüz at ve yediyüz develeri vardı. Değişik değişik sayılamayacak kadar silâhlan mevcuttur...

Sa'd bin Evs (r.a.) dan rivayet olunur. Buyurdular:

Müşrikler, Müslümanlardan birini esir ettiler. Ona sordular:

-"Kaç kişisiniz?" Müslüman:

-"Üçyüz on küsur" dedi. Onlar:

-"Sizi bizim iki katımız kadar görüyoruz!" dediler.

Veya görünenlerin iki katı demektir. Yâni 620 küsur görüyorlardı, demektir.

Zira ashâb-ı bedrin sayısı 313 kişiydiler.

Yetmiş yedi (77) kişi Muhacirlerdendi (r.a.)

İkiyüz otuzaltı (236) kişi de Ensâr'dandı (r.a.)

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin sancaktarı. Muhacirlerden Hazret-i Ali (r.a.) idi.

Ensâr (r.a.)'ın sancaktarı, Sa'd b. Ubâde el-Hazrecî idi.

Orduda 90 deve; iki at vardı.

Bu atların biri Mikdâd bin Amr (r.a.); diğeri de Mersed bin Mersed (r.a.) idi.

Müslümanların altında zırh vardı.

Kılıçların sayısı da sekiz idi

Bedir'de şehid olan Müslümanların sayısı ondört (14) idi.

Bu mübarek insanların altısı muhacirlerden; sekizi de ensârdan idi.

Aliâh-ü Teâlâ hazretleri, onların sayılan az olmasına rağmen onları çok gösterdi ki, müşrikler onlardan korksun ve onlarla savaşmaktan vazgeçsin. Hatta mü'minleri, meleklerin yardımıyla bile destekledi.⁷¹

Az Gözükmek

Sual: Eğer sen: "Bu durum, "Ve sizi de onların gözlerinde azaltıyordu (az gösteriyordu)⁷² âyet-i kerimesine zid değil mi?" diye soracak olursan;

Cevâb: Derim ki: Allâh-ü Teâlâ hazretleri, önce Müslümanları, müşriklerin gözlerine az gösterdi. Böylece müşrikler müsmanları, az görünce savaşmaya cesaretlendiler. Fakat Müslümanlarla müşrikler karşı karşıya gelince de Allâh-ü Teâlâ hazretleri, Müslümanları müşriklerin gözlerinde çok gösterdi. Böylece Müslümanlar, onlara galip oldular. Az göstermek ile çok göstermek iki değişik hâldir. Bazen az , bazen da çok göstermek Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin âyetinin izhârında ve kudretine delâlet etmede en belîğ durumdur.⁷³

Allah Dilediğini Kuvvetlendirir

"Göz göre,"

Masdar (mefûl-u mutlak) olmak üzere mensûbtur. Zahiri ve açık (net) bir görme... Diğer görmeler gibi değil... içinde hiçbir karışıklık olmayan net bir görme.

"Allah da teyid buyuruyordu. "Kuvvetlendirir.

"Nusretiyle dilediğini,"

Herhangi adı sebeplerin tavassutu (aracılığı) olmaksızın yardım eder. Tıpkı kendi yolunda savaşan toplulukları desteklediği gibi.

Zikredilen yardım, kendisiyle emredilen sözün (vaadin) ta-mamlanmasmdandır...

⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/318-321.

⁷² en-Enfâl: 8/44.

⁷³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/321-322.

"Şüphesiz bunda vardır."

Zikredilen az kişinin çok gösterilmesine işaret edilmektedir. Silâh kuşanan çok kişiye az ve silâhı olmayan (kıt imkanlara sahip kişilerin) galebesinde sebep olan azlıkta vardır.(Ne vardır?)

"Elbette ibret vardır."

Kelimesinden gelmektedir. kelimesinin, dan gelmesi gibi. Bundan murad, vaaz almaktır. Çünkü kelimesi, masdar binâ-i nevî'dir. Yâni; büyük bir ibret çeşidi vardır şunlar için:

"Görecek gözleri olanlar için." Akıl ve basiret sahibi olanlar için ibret vardır.

Akıllı kişiye düşen, âyetlerden ibret almaktır. Hazırlamış olduğu çok mal ve evlâda aldanmamalıdır. Âhireti için çalışmaktan geri durmamalıdır. Allâh-ü Teâlâ hazretleri, bu şekilde olan insanları dünyada az bir mutluluk verir, sonra da büyük (ve katı) bir azabı tatmaya mecbur eder. (2/8)⁷⁴

Kâfirler Ezeli Hükümle Mağlûbdurlar

Bil ki, küfür ile mübtelâ olan kişi, şekaaveti sebebiyle ezeli hüküm ile mağlub'dur.

Sonra hevâ, nefis, şeytan ve dünya lezzetlerinin mağlûbu gelir.

Hevâ ve nefsin galebesi, insanı tabii olarak esfel-i sâfilîne (a-şağlılar aşağısına) indirir.

Orada yaşar; sonra da orada yaşadığı hâl üzere vefat eder.

Kıyamet gününde öldüğü hâl üzere dirilir.

Sonra cehennem derinliklerine ve dibine düşer. Cehennem ne kötü bir yatak ve karargâhtır.

Cehennem hayatı onun beşiğidir.

Ateş ikidir.

1- Allah'ın ateşi,

2- Cehennem ateşi,

Allah'ın ateşi, Allâh'dan kopmanın (kesilmenin ve uzaklaşmanın) vermiş olduğu hasret ateşidir.

Kalbleri Allâh'dan mahcûb (örtülü) olanlar orada azâb görürler. Şu kavî-i şerîfde buyrulduğu gibi:

"Allah'ın tutuşturulmuş ateşi ki çıkar gönüller üstüne!"⁷⁵

Cehennem ateşi ise şehvetlerin ve Allah'ın emirlerine muhalefetten gaflet üzere yapılan amellerin ateşidir.

Bu ateş onların derilerinin kabuklarını yakar. Allâh-ü Teâlâ hazretleri buyurdıkları gibi:

"Şüphesiz, âyetlerimizi tanımayan kâfirler, muhakkak ki, biz onları yarın bir ateşe yaslayacağız; derileri piştikçe azabı duysunlar diye kendilerine tebdîlen başka deriler vereceğiz. Çünkü Allah, izzetine nihayet olmayan bir hakîm bulunuyor."⁷⁶

Bu ateşten, ancak temiz kalbe sahip olanlar kurtulurlar.

Derileri yakan ateşler, gönülleri yakan ateşlerin yanında hayatın meltemi ve ölümün fırtınası gibidir.

Elbette nefsi tezkiye etmek lazım. Nefsi tezkiye etmek, ayrılık azabından kurtulmanın sebebidir.⁷⁷

Nefsin Elinde Kurtuluşun Yolu

Bazı âlimlere soruldu:

"Kul neyle nefsin eiinden kurtulur?"

"Rabbiyle kurtulur," dediler.⁷⁸

Nur Ve Zulmetin Askerleri

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, kuluna kendisinden talep ettiği şeyler üzerine yardım etmeyi dilerse, onu envâr ordusuyla kuvvetlendirir.

Ne zaman kendisini bir zulmet kaplasa, o nurları, zulmeti kendisinden giderirler. Kendisinden zulmetin ve ağyarın yollarını keserler.

Böylece hevâ ve heves için bir mecal kalmadığı gibi şehvet i-çin de kalmaz ve ahlak-ı zemime (kötü huylar) içinde bir mekâl (söz hakkı) kalmaz.

Nur, kalbin askeridir: zulmet, nefsin ordusu olduğu gibi....

Nur'dan murad, esma (Allâh) ve sıfat(Allâh)dan istifâde edilen manâların (incelik) ve hakikatlarıdır.

Zulmetten murad ise, hevâ(ü heves)den ve kötü ahlaklardan istifâde edilen manâlardır. Allâh-ü Teâlâ buyurdu:

"Mulûk (Sultanlar) bir memlekete girdiler mi onu perişan ederler ve ahâlisinin azîz olanlarını zelîl kılarlar; evet böyle yaparlar."⁷⁹

⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/322-323.

⁷⁵ el-Hümeze: 104/6.7,

⁷⁶ en-Nisâ: 4/56,

⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/323-324.

⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/324.

⁷⁹ en-Neml: 27/34.

Üzerinde oldukları hâli değiştirirler.⁸⁰

Varidât-i Rabbâniyye

Vâridât-ı Rabbâniyye de böyledir. Varidât-ı Rabbâniyye, kararmış ve kötülüklerle dolu olan bir kalbe varid olduğunda o kalbte bulanana bütün kötü sıfatları çıkarır. Ve ona bütün temiz ahlakları giydirebilirler. Bu bir devlettir. Bu devlete ancak kişi dünya ve ukbâ'yı terk etmekle nail olur. Durum böyle olunca, ağyara karışan, mal ve evlâdı seven ve Allâh'dan korkmayan kişilerin kalbleri, nasıl olur da nur ile dolar?⁸¹

Hikâye (Dünya Karşılığında Alınan Cübbe Ve Külâh)

Üstâd Ali Dekkâk (r.h.) 'in huzuruna bir fakir geldi. Üzerinde, bir cübbe ve bir külâh vardı.

Bazı ashabı onu hoş tutmak manâsında sordular:

"Bu cübbe ve külâhi kaçâ satın aldın?" 0:

"Dünya karşılığında satın aldım. 0 benden âhiret karşılığında istedi ben ona satmadım!" dedi.⁸²

Fakire Dünyada Vergi Âhirette De Malın Hesabı Sorulmaz

Ebû Bekir el-Varak (r.h.) buyurdular:

"Ne mutlu! Dünyada ve âhirette fakirlere!" Sordular:

"Neden?" Buyurdu:

"Fakir olduğu için dünyada sultan kendisinden haraç (vergi) istemez; Cebbar olan Allâh-ü Teâlâ hazretleri de ondan âhirette mâlın hesabını sormaz!"⁸³

Kanaatkar 01

Ne güzel buyurmuşlar:

Kanaat üstünlük ve faziletin başıdır!

Ey değerli adam!

Tamahkârlığın geri gelmesin! O üstünlüğü siler. Tamahkârlık ve cimrilikten âzâde olan bir yerde uyu; Mal için kimsenin yerini (kapısının eşiğini) öpme! Allâh-ü Teâlâ hazretleri, bizleri ve sizleri tevâhidin hakikatle-riyle hakikate erdirsin. Âmin.⁸⁴

İNSANA SEVDİRİLEN ŞEHVETLER

Meali:

İnsanlara; kadınlar, oğullar, yüklerle altın ve gümüş yığınları, salma atlar, davarlar, ekinler kabilinden şehvât sevgisi bezendi; fakat bunlar dünya (alçak) hayatın geçici metâi. Halbuki Allah; âkibet güzelliği O'nun yanındadır.¹⁴

De ki: "Size o istediklerinizden daha hayırlısını haber vereyim mi? Korunan kullar için rablarının yanında cennetler var ki, altlarından ırmaklar akar, içlerinde ebedî kalmak üzere onlar; hem orada kendilerine gayet pâkize zevceler var, hele Allah'tan bir[de] rıdvan var; ve Allah görür o kulları...¹⁵⁸⁵

Tefsiri:

"İnsanlara bezendi (süslü gösterildi)"

Onlara güzel göseterildi.

Süsleyen, Allâh-ü Teâlâ hazretleridir. Şu kavî-i şerifinden dolayı:

"Çünkü âhiret'e inanmayanların yaptıklarını kendilerine müzeyyen göstermişizdir de onlar ilerisini görmezler, kalbleri köreî-miştir!"⁸⁶

Bu imtihan vechi (ve sırrı üzere)dir.

Veya süslü gösteren şeytandır. Şu âyet-i kerimeden dolayı:

⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/324-325.

⁸¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/325.

⁸² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/325.

⁸³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/325.

⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/325-326.

⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/326-327.

⁸⁶ en-Neml: 27/4,

"Şeytan onlara amellerini yıldızlamış, bu suretle kendilerini yoldan sapıtmış da doğru gidemiyorlar."⁸⁷

Şeytanın onlara amellerini süslü göstermesi, vesvese yoluyla olmaktadır.

Şehvetlerin sevgisi,"

Nefislerin istekleri olan sevgiler. Şehvet, dilediği şeyi arzu-lamasıdır. Şehvet masdardır. Fakat burada kendisiyle (ismi) mefûl (manâsı) murad edildi. (Masdar bi manâ mef'ûl-mef'ûl manâsında olan masdardır.)

Kelimesi, "istenen ve arzulanan şeyler" demektir. Çünkü âyet-i kerimenin devamında zikredilen şeylerin hepsi arzulanan şeylerdir.

Bunlar, masdar isimle tâbir olundular, çünkü bunlara mübalağa ile arzulama ve onlara yönelme vardır. Sanki bunlar, şehvetin kendisi olmuş oluyorlar.

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, bunları aşağılamayı kastedtiği için şehvet kelimesiyle isimlendir. Çünkü, şehvet hikmet ehlinin yanında kötü bir şeydir. Şehvetlere tâbi olan kişi, kendi nefisini hay-vanlaştırdığına işaret ve şahitlik etmektedir.⁸⁸

Melek, hayvan ve İnsan

Hikmet ehli buyurdular:

Allâh-ü Teâlâ hazretleri melekleri şehvetsiz ve akıllı varlıklar olarak yarattı.

Hayvanları da akılsız ve şehvî varlıklar olarak yarattı.

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, akıl ve şehveti beraberce insana verdi. Kimin akli şehvetinin (arzuladığı şeylere) galip olursa o kişi meleklerden daha faziletlidir. Kimin şehveti aklına galip gelirse o kişi de hayvanlardan daha aşağı bir varlıktır.⁸⁹

Kadın Ve Çocuklar

"Kadınlardan, "şehvetler" kelimesinden hâldir. (2/9)

Nisa taifesinden oldukları halde demektir.

Âyet-i kerime'de şehvetler beyân edilirken kadınlardan başlanması; kadınların şehvetler konusunda bilinmeleri ve asıl olmaları içindir. Çünkü kadınlar, şeytanların tuzaklarıdır.

"Ve oğullar,"

Oğullar sebebiyle olan fitne... Çünkü adam oğulları sebebiyle helâl ve haram olduğuna bakmadan malı toplamaya harîs (düşkün) olur. Böylece oğulları, kendisini Allâh-ü Teâlâ Hazretle-ri'nin hudut (kanun ve kurallarını) muhafaza etmekten (dindar yaşamaktan) kendisini menederler.

Şöyle denildi:

"Evlâdımız fitne (imtihan) vesilesidirler. Yaşarlarsa bizi fitneye uğrattılar. Ölürlerse de bizi üzerler..."

Burada kız çocuklarının zikredilmemesi, insanların çoğunun kız çocuklarının olmasını istemediği ve kız çocuklarını sevmedikleri içindir.⁹⁰

Altın Ve Gümüş Sevgisi

"Yüklerle altın ve gümüş yığınları, "kantarlar" kelimesi, jikî kelimesinin cemiidir. Çok mâl, demektir. (Bunun değeri hakkında değişik şu görüşler öne sürülmüştür:)

1. Toplanmış, yığılmış çok mallar...

2. Yüz bin dinardır.

3. Öküz derisinin doluşudur.

4. Yetmiş bin miskâl'dir.

5. Kırkbin miskâldir.

6. Seksen bin ritildir.

7. Yüz ritildir.

8. İki yüz miskâldir.

9. Bin dinardır.

10. Yüz menn, yüz yüz miskâl ve yüz dirhemdir.

11. İnsanın diyetidir. Keşşaf tefsirinde şöyle buyrulmaktadır: "yığılmış" kelimesi, jikî_sjî "kintâr" lafzından mebni (müştak) ve te'kîd içindir. Arablann: îü> .jpi "binlerce binler" ve "bedlir halinde olan bedir" sözlerinde olduğu gibi.⁹¹

"Altından ve gümüş..."

⁸⁷ en-Neml: 27/24.

⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/327-328.

⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/328.

⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/328.

⁹¹ Keşşaf: c.1, s. 371.

"kantarlar" kelimesinin açıklanmasıdır. Bu iki cinsten (altın ve gümüşten) kantarlar, demektir. ⁹²

Altın ve Gümüş

Altın gitmek masdarından müştak olan bir kelime ile) isimlendirildi. Çünkü altın sürekli gitmekte (e! değiştirmektedir) yerinde kalmamaktadır.

Gümüşe de bir şeyi kırıp dağıtmak masdarından müştak olan bir kelime ile) isimlendirilmesi, gümüşün dağılması yani sürekli ayrılmasındandır. ⁹³

Binekler Ve Hayvanlar

"Atlar,"

"kantarlar" kelimesinin üzerine atıftır.

"Atlar," kelimesi, kendi lafzından müfredi olmayan bir cemidir. "Atlar," kelimesinin müfredi, "at" kelimesidir.

"Atlar," kelimesi, \ kelimesinden müştaktır. Salınarak yürüdüğü için kendisine bu isim verilmiştir.

Veya kelimesinden müştaktır. Çünkü atlar sahiplerinin gözlerinden tahayyül edip kalblerine yerleştiğinden daha büyük olarak gözlerine görünürler. (Nasıl atlar)

"Salma,"

Alâmet ve işaretlenmiş, demektir. Bu da nişan koymak, boyamak, dağlamak suretiyle işaret konulan at demektir.

Veya sâime, otlatılan at, demektir.

"Ve davarlar,"

Deve, sığır, koyun ve keçi, demektir. cemiidir. ⁹⁴

Tarla Bağ Ve Bahçe

"Ve ekinler,"Ziraat, demektir.

Denildi ki bunların her biri insanlar için birer fitne ve imtihan vesilesidirler.

Kadın ve oğullar herkes için fitnedirler.

Altın ve gümüş tüccarlar için fitnedir.

Atlar, melikler için fitnedir.

Davarlar ise köylerde oturan halk için fitnedir.

Ekin (tarla, bağ ve bahçe) ise, ziraat ile uğraşanlara fitnedir.

"Bunlar" Bu zikredilen malûm şeyler:

"Dünya (alçak) hayat'ın geçici metaldir."

Dünya ehlinin az bir gün kendisinden faydalandığı metaldir. Seri bir şekilde yok olurlar.

"Halbuki Allah, âkibet güzelliği O'nun yanındadır."

Güzel merci (dönüş yeri) vardır; o da cennettir. ⁹⁵

İhtiyacı Kadar Olmalıdır

Bunda, sayılan şeylerde güzel akıbetin olmadığına delâlet vardır. Yine bunda, fânî olan dünyevî tayyibât (temiz ve helal) olan şeylerden zâhid olmaya ve Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin katında daim ve sonsuz olan nimetlere teşvik vardır.

Akıllı kişiye düşen vazife, bu fânî dünyadan ihtiyacı kadar almaktır. Sahibini helâka götürecek mahzur ve sakıncalar ona miras bırakacağı mülkü çoğalttıkça çoğaltmamalıdır...

"Deki:"

Ey habibim Ahmed! Rasûlüm ya Muhammedi

"Size o istediklerinizden daha hayırlısını haber vereyim mi?"

Hemze takrir içindir.

Size açıklanan, süslü gösterilen ve geçici lezzetler veren şeylerden daha hayırlısını haber vereyim mi? (Bunlardan daha hayırlı olan nimetler kimler içindir?)

"O (kullar) içindir ki:"

Haberdir. Mübtedâsı, "cennetler" kavli-i şerifidir.

"Korundular (takvâli oldular)

Takvâ'dan murad, Allâh'dan korkmak, Allah'a yönelmek ve mâsivâ'dan (Allah'ın gayrisinden) yüz çevirmektir.

Gelecek bu kavli-i şeriflerde vasıfları beyan edildiği gibi...

⁹² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/329.

⁹³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/329.

⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/330.

⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/330-331.

"Rabların yanında," Nasbdir; şu kavî-i şeriften hâl olmak üzere:
"Cennetler var ki, altlarından ırmaklar akar, içlerinde ebedî kalmak üzere onlar;
hem orada kendilerine vardır:"

Mukadder hâl'dir.

"Gayet pâkize (temiz) zevceler var,"

Zahirî ayıplardan tertemiz, hayız, sümürme ve tuvalete çıkmak gibi şeylerden arınmış; ve bâtinî ayıp ve noksanlıklardan temizlenmiş, hased, gadap, öfke ve kocalarından başkalarına bakmak gibi kusurlardan arınmış eşler vardır.⁹⁶

Cennetten Bir Karış Yer

Rivayet olundu.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Cennetten bir karış (lık yer) dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."⁹⁷

"Ve Rıdvan var,"

Rıdvan... Hiçbir şeyle {ve hiçbir kimsenin rızasıyla) asla ölçülmeyecek kadar büyük bir Rıdvan ki olucudur: (kimden)

"Allah'tan"⁹⁸

Cennet, Rıdvan, Râdiyye Ve Merdiyye Makamları

Hikmet ehli buyurdular:

Cennet ve içindekiler, cismânî cennete işaretler... Rıdvan ise ruhanî cennete ve ruhanî cennetin en yüksek makamlarına işaretler. Bu da kulun kalbine Celâl olan Allâh-ü Teâlâ Hazretle-ri'nin nurunun tecelli etmesinden ve kulun mârifetullah'a istiğrakından (dalması ve mest olmasından) ibarettir.

Sonra bu makamların evvelinde kul Allâh-ü Teâlâ hazretlerinden râzî olmuş olur.

"Sen dön o rabbine hem râdiye olarak, hem merdiyye "Ve Allah görür o kullan..."

Allâh-ü Teâlâ kullarını görür, onların yaptığı şeyleri hakkıyla bilir ve ona göre onlara layık oldukları sevap ya da cezalarını verir. (2/10)⁹⁹

TAKVA EHLİNİN DUASI

Yüce Meali:

Onlar ki "Yâ rabbenâ!" derler; "inandık, iymân getirdik, ar tık bizim suçlarımızı bağışla ve o ateş azabından kuru bizleri."

O sabredenleri, o sıdk-u sadâkatle gidenleri, o dîvan duranları, o nafaka verenleri ve o seher vakitleri istiğfar eyleyenleri...17¹⁰⁰

Tefsiri:

İman "Onları ki" Burası mukadder bir suâlin cevâbıdır. Sanki:

-"Bu yüce keramete nail olan muttakfler kimlerdir?" diye bir suâl sorulmaktadır. Bu suâle şöyle cevâb verildi: -

"Takva ehli olanlar:

"Yâ rabbenâ! derler; inandık, iymân getirdik"

Seni tasdik ediyor ve senin peygamberine iman ettik, diyorlar.

Ve duanın tertibinde şu sözleriyle devam edilmektedir.

"Artık bizim suçlarımızı

bağışla ve o ateş azabından kuru bizleri."

Mücerred iman üzere... Bu âyet-i kerime, mücerred (sâdece ve yalnız) imanın (tek başına) mağfirete hak kazandığını ve ateşten korunmaya kâfi geldiğine delâlet etmektedir.

"O sabredenleri,"

Medih olmak üzere, "kasd ediyorum" fiilinin takdiriyle mensûb'dur.

Burada sabırdan murad, taat ve ibâdetlerin zorluğuna sabretmek, sıkıntılara, zorluklara ve başa geldiği zaman belâ ve mu-sîbetlere sabretmektir. sadâkatle gidenleri,"

⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/331-332.

⁹⁷ Feyzül-kadir: 8564, Hadıs-i şerifinin şerhine bakınız.

⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/332.

⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/332-333.

¹⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/333.

Sözlerinde, niyetlerinde ve azmettiklerinde (hareketlerinde) doğru olanlar.

"Ve o dîvan duranları,"

Taata ve ibâdetlere sürekli devam edenler, demektir. "Ve o nafaka verenleri,"

Mallarını Allah yolunda infâk edenler. "Ve o seher vakitleri istiğfar eyleyenleri..."

Atıf harfi olan vav O) harfinin bu zikredilen sıfatların arasına girmesi ve onları ortalaması, bu sıfatların herbirinin müstakil olarak övgüye layık olduklarını ve medhe hak kazandıklarını ilân etmek içindir. Takva ehlinde kimin sabrettiğini ve kimin de sâdık (sözü ve özü doğru olan) kişiler (sözü ve özü doğru olan) kişiler olduğunu beyan etmek ve ilân etmek içindir...¹⁰¹

Sabrın Târifi Ve Çeşitleri

Sonra (bil ki) sabır, nefsi şer'an mahzur olan, bütün şehvetlerinden hapsedmek ve menetmektir. Sabrın bütün cinsleri üçtür.

1- Taat etmek üzere sabır

2- Masiyet etmemek üzere sabır

3- Kötülüklerle sabır.

Efendimiz (s.a.v. hazretleri hadis-i şeriflerinde buyurdular:

"Kim musîbet (ve belâya) sabrederse, onun için üçyüz derece vardır. Her iki derecenin arası (ndaki mesafe) dünya ile sema arası gibidir.

Kim taat ve ibâdetler üzerine sabrederse, onun için altıyüz derece vardır. Her iki derecenin arası (ndaki mesafe) dünya ile sema arası gibidir.

Kim ma'siyet (ve günah işlemek) üzere sabrederse, onun için de dokuz yüz derece vardır. Her bir derecenin arası Arş ile Kürsînin arası gibidir."¹⁰²

Sadakat Ve Doğruluk

1 - Sözde doğruluk

2- Fiillerde doğruluk

3- Niyette doğruluk.

Sıdk ve doğruluk sözlerde cereyan eder. Sözde doğruluk yalandan kaçmak ile olur.

Doğruluk fiillerde (ve hareketlerde) cereyan eder. işte doğruluk o işi hakkıyla yapmak ve o işi tamamlamadan ondan yüz çevirmemekle olur.

Niyette doğruluk, işi yapmaya kadar niyetini korumak ve bozmamaktır.¹⁰³

İnfâk Etmek

Şu infâklar içine almaktadır:

1 - Kendi nefesine harcamak,

2- Ailesine ve ehline harcamak,

3- Akrabalarına harcamak,

4- Sıla-ı rahim'e infâk etmek,

5- Allah yolunda cihâd için infâk etmek,

6- İhsan (birr ve iyiliğin) diğer yollarına infâk etmektir.¹⁰⁴

İstiğfar

İstiğfar, Allâh-ü Teâlâ hazretlerinden mağfiret istemektir.

Bu âyet-i kerime'de istiğfar, seher vaktine tahsis edildi. Çünkü seher vaktinde yapılan dualar, icabet ve kabul olunmaya daha yakındırlar.

Zira o saatte ibâdet etmek çok meşakkatli ve nefse zordur.

O saatte nefisler tertemiz (saf ve durulmuş bir halde) ve ruhlar da toplanmış bir durumdadır. (O saatte insanın kafası dağınık değil ve gönülü de bütün düşüncelerden arınmıştır.) Onun için seher vaktinde mutlaka çalışmak ve ibâdetle meşgul olmak lazımdır.¹⁰⁵

¹⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/333-335.

¹⁰² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/335.

¹⁰³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/335-336.

¹⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/336.

¹⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/336.

Seher Vaktinde Dua

Mücâhid (r.h.):

"Sizin için" dedi; "rabbime sonra istiğfar edeceğim. Hakikat bu; gafur O, rahîm O.¹⁰⁶ Yakub Aleyhisselâm'ın sözlerini tefsir ederken şöyle buyurdular: "Duasını seher vaktine tehir etti. Çünkü o vakitte yapılan dualar müstecâb'dır."

Yine buyurdular:

- "Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'ni hiçbir ses (O'nun) diğer sestem (başka bir sesi işitmesinden) meşgul etmez. Lakin seher vaktinde yapılan dualar, halvet halinde yapılan dualardır. Riya, gösteriş ve desinler (sum'âdan ve duyurmaktan) çok uzaktırlar. Onun için icabete çok yakındır..."¹⁰⁷

Seher Vaktinde Rabbimizin Çağrısı

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Allâh-ü Teâlâ hazretleri, her gece dünyâ semâsına iner. Gecenin üçte biri kalana kadar şöyle der:

- "Ben (mülkün ve melekûtun) melikiyim!

Kim bana dua ederse, duasına icabet ederim.

Kim benden isterse istediğini kendisine veririm.

Kim benden günahlarının affedilmesini isterse onu bağışlarım."¹⁰⁸

Allah iner, buyurmanın manâsı, Allah'ın meleğinin indiğine hamledilir. Veya istiareye hamledilir.

Bunun manâsı, Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin kendisine dua edenlere, lütuf ve icabetle ikbâl etmesidir. Bundan dolayı, hadis-i şerifte: "semâ'ya" buyruldu. Yâni yakınlığa, demektir.

Bu kelâm'da seher vaktinde, dua'da gaflet, Allâh'dan bir şey istemek ve isitğfâr etmede gaflet içinde olanlara azarlama manası vardır.¹⁰⁹

Lokman Aleyhisselâmin Oğluna Nasihati

Lokman Aleyhisselâm oğluna şöyle öğüt verdi:

"Ey oğulcağızım! Asla şu horozdan daha âciz olma. O seherlerde Ötüyorken, sen yatakta yatıyorsun."

Ey Gafiller! Kalkın

Fârisî beyit tercümesi: Ey Gönül!

Sen kalk! Taat ve ibâdet et! Çünkü taat her işten daha iyidir.

Saadet ve mutluluk sabah namazı vaktinde uyanık olanlarındır!..

Mesûd insanlar, seher vaktinde uyanık olanlardır Zira Horozlar seher vaktinde şöyle seslenirler:¹¹⁰

"Ey Gafiller! Kalkın!"

Sen uyanık değilsin! Kimin o saatte uyanık olduğunu bilmiyorsun! Uyanık olmanın zevkini tatmadın! Sabah vaktinde yakarmanın zevkini ancakyakaranlar bilir...¹¹¹

Semâda Bulunan Bir Horozun Teşbihi

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Beni mi'râcda göklere çıkarttıkları zaman, Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin (mahlûkâtından) acayıpler acayibini gördüm. Bu acayıplerden biri de, gökte bir horoz gördüm. Horozun ince tüyleri yemyeşildi ve tüyleri ve kanatları da beyazdı.. Beyazlığı beyazların en şiddetlisi olan horozu gördüm. Kanatlarının altında yemyeşil görünüyordu. Horozun iki ayağı, sanki yedi kat semânın altındaydı. Başı Rahmanın Arşının yanındaydı. Boynunu Arşın altına uzatmıştı. Omuzlarında iki kanadı vardı. Kanatlarını açtığı zaman, doğu ve batıyı aşardı. Gecenin bir kısmı geçtiğinde, horoz iki kanadını açar ve kanatlarını çırparak uçtu ve teşbih etmeye başladı (2/11) ve şöyle diyordu: -"Kuddûs (noksan sıfatlardan münezze ve temiz) olan Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'ni noksan sıfatlardan tenzih

¹⁰⁶ Yusuf: 12/98,

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/336-337.

¹⁰⁸ Müsned-i Ahmed: 7460. Bu manâda değişik lafızlarla bir çok Hadîs-i şerif vardır.

"Rabbimiz Tebâreke ve Teâîâ hazretleri, gecenin son üçte biri kaldığı zaman {seher vakti} dünya semâsına iner. Ve şöyle der:

Kim bana dua ederse, duasına İcabet ederim.

Kim benden isterse istediğini kendisine veririm.

Kim benden günahlarının affedilmesini isterse onu bağışlarım." Sahîh-i Buhârî: 1077.

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/337.

¹¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/337-338.

¹¹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/338.

ederim. Kerim olan Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'ni noksan sıfatlardan tenzih ederim."

Veya:

"Allah, Kebir'dir, Müteâl'dir, yücedir. Allâh'dan başka ilâh (ma'bud) yoktur. O hayy ve kayyûmdur," diyordu. O bunu yaptığında, yeryüzünde bulunan horozların hepsi de Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'ni teşbih etmeye başladılar. Ve kanatlarını çırparak hareket etmeye başladılar.

O horoz sakın olduğu zaman, yeryüzündeki bütün horozlar sakın olmaya başladılar.

Sonra gecenin bir kısmı olduğu zaman, o horoz kanatlarını açar. Onun kanatları, doğu ve batıyı geçer. Kanatlarını çırparak Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'ni teşbih etmeye başlayarak ötmeye başlar. Ve şöyle der:

"Aliyy (yüce) Azîm (büyük) olan Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'ni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Aziz ve Kakhâr olan Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'ni tenzih ederim. Yüce Arşın Rabbi olan Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'ni noksan sıfatlardan tenzih ve teşbih ederim."

O horoz bu teşbihi yaptığında, yeryüzündeki bütün horozlar, onun sözleri gibi teşbih etmeye başladılar.

Kanatlarını çırpıp teşbihle ötmeye başladılar.

O horoz sakın olduğu zaman, yeryüzündeki bütün horozlar da sakın olup susarlar.

Sonra o horoz işleri gibi gökte heyecanlandığı zaman, yeryüzündeki horozlar da heyecanlanıp onun sözleri gibi Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'ni teşbih ederler.¹¹²

Bundan maksat, teşbih gök ve yer ehlinden olduğu zaman hususiyetle dilsiz hayvanlar, Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'ni teşbih etmektedirler, hatta belki nebatat (bitkiler) Allâh-ü Teâlâ hazretleri teşbih etmektedirler.

Allâh-ü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdular:

"O'nu, yedi sema ile arz ve bütün bunlardaki zev'ül-ukûl teşbih eder ve hatta hiçbir şey yoktur ki O'nu hamd ile teşbih etmesin ve lâkin siz onların teşbihlerini iyi anlamazsınız! O cidden halîm-gafûr bulunuyor."

(Göklerde ve yerde bulunan bütün varlıklar Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'ni teşbih ettiklerine göre) insanlar, dua ve teşbihlerle meşgul olmaya daha evlâdır.

Özellikle halvetlerinde (yalnız kaldıkları zaman) ve seher vakitlerinde Allâh-ü Teâlâyâ dua ve teşbih ile meşgul olmalıdırlar... imam Kuşeyrî (r.h.) buyurdular: "O sabredenler,"

Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin emrettiklerinin üzerine sabredenler.

"O sidk u sadâkatle gidenler," Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin ahidlerine sadık olanlar. "O dîvan duranlar,"

Muhabbetullah'da istikâmet edenler.

"O nafaka verenler," Allah yolunda infâk edenler...

"Ve o seher vakitleri istiğfar eyleyenler."

Yaptıkları her şeyden tevbe edenler. Taksirlerini görmek için istiğfar edenler, demektir.¹¹³

Allah Melekler Ve Âlimler Şahidtirler

Meali:

Şehâdet eyledi Allah şu hakikate; "lâ Hâhe illâ hû" başka i-lâh (ma'bûd) yok, ancak O. Bütün meleklerle, ilim ululan da adi ü hakkaniyetle durarak şahid; başka ilâh (ma'bûd) yok, ancak O. Azîz O. Hakîm O.18

"Şehâdet eyledi Allah şu hakikate;" Muhakkak,

"Lâ ilahe illâ hû" başka ilâh (ma'bûd) yok, ancak O."¹¹⁴

Sebeb-İ Nüzulü

Bu âyet-i kerime Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine, gelen Şâm alimlerinden iki adam hakkında nazil oldu.

Şam'dan gelen iki din âlimi Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine sordular:

"Muhammed sen misin?"

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Evet!" Onlar yine sordular:

"Sen Ahmed misin?" Efendimiz (s.a.v.) cevap verdiler:

"Ben Muhammedim ve ben Ahmedim!" Onlar:

"Allah'ın kitabında bulunan en büyük şehâdeti bize haber ver!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de ikisine haber verdi. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.

Allâh-ü Teâlâ hazretleri katî hüccetle (kesin delille) isbât etti. Allâh-ü Teâlâ Hazretlerimin tevhidinde işaret eden sanatı, Allah'ın varlığına, birliğine ve eşyayı yaratmada şerik ve ortağı olmadığına delâlet edenleri kendilerine bildirdi. Hiçbir varlık eşyadan hiçbir şeyi yoktan var etmeye kadir olamaz.¹¹⁵

¹¹² Bu rivayetin kaynağına ulaşamadım.

¹¹³ Letâifu'l-İşârât: c. 1, s. 210-211. Daha geniş bilgi için buraya bakın. Burada tasav-vufî çok ince manâlar bulacaksınız...

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/338-341.

¹¹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/341-342.

¹¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/342.

Allâh-Ü Teâlâ'nın Tevhidine Şehâdet Etmesi

İbni Abbas (r.a.) buyurdular:

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, ruhları, cesedlerden dört bin sene önce yarattı.

Rızıkları da ruhlardan dört bin sene önce yarattı.

Allâh-ü Telâ hazretleri, mahlukatı yaratmadan, kendisi vardı, yer ve göğü, kara ve denizi yaratmadan önce kendisinin varlığına şahitlik etti ve:

"Şehâdet eyledi Allah şu hakikate; "lâ ilahe illâ hû" başka ilah yok, ancak O. Bütün meleklerle, ilim ululan da adı ü hakkaniyetle durarak şâhid; başka ilah yok, ancak O. Azîz O. Hakîm O"¹¹⁶

"Bütün melekler..."

İsm-i Celâlin üzerine atıftır.

Meleklerin bu şehâdetlerinin, umûmî mecaz yoluyla, iman ve ikrara şâmil bir mecaz manâ üzerine olma ihtimali var.

Melekler, Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin kudret ve azametini görüp müşahede ettiklerinde Ondan başka ilâh olmadığına şehâdet getirdiler.

"İlim sahipleri de"

Kevnî ve şer'î delillerden hüccet getirerek Allah'a iman ettiler ve O'ndan başka ilâh olmadığına şehâdet ettiler.

İlim sahipleri, peygamberler, Allah'ın tevhidini bilen ve sahih bir itikad ile buna iman ve imanlarını ikrar eden mü'minlerdir...

Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin vahdaniyetine, delâleti, O'ndan başkasının yapmaya kadir olamayacağı hâlis fiiller benzetildi.

Meleklerin ve ilim sahiplerinin ikrarı bu hakikate bir şeyi keşf ve beyan etmede şâhidlerin şâhidliği gibidir.

"Adi ü hakkaniyetle durarak..."

Hâl olmak üzere nasb'dir. "O"ndan te'kidir. Karışıklıktan emin olmak için beraberinde zikredilenleri tekid değildir... Zira hak ve adalet ile kaaim olmak Allâh-ü Teâlâ hazretlerine hâs olan sıfatlardır.¹¹⁷

Hal Ve Zii-Hâl Hakkında İlmi Bir Tetkik

Meselâ: "Zeyd ve Hind binici olduğu halde geldi," denildiği zaman, müzekkerlikten dolayı, kelimesinin Zeyd'in hâli olduğu aşikâr ve zi'l-hâl belli olduğu için caizdir.

Ama eğer sen: "Zeyd ve Amr biner olduğu halde geldi dersin" Karışıklıktan dolayı caiz değildir. Çünkü burada Zeyd ve Amr'den hangisinin zi'l-hâl ve biner halde geldiği karışıktır, dolayısıyla caiz değildir...

Âyet-i kerime'de geçen, "Adl-ü hakkaniyetle durarak..." kavî-i şerîfî, Allâh-ü Teâlâ hazretlerine hâs bir sıfat olduğu için, bu cümle Allah'a râci olan "O" zamirinden hâl'dir. Melekler ve ilim sahiplerinden hâl değildir.¹¹⁸

Âyetin manâsı: Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin, rızıkları dağıtımında, ecellerde, iyi amellere sevab vermekte ve kötülükleri cezalandırmakta, kullara emrettiği şeylerde ve onlara nehyettiği şeylerde kulların arasında adalet ve eşitlik kanunuyla hareket e-dildiğine ve Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin kullardan zulmü defettiğine melekler ve ilim sahipleri şahitlik ettiler...

"Başka ilâh (ma'bûd) yok, ancak O. Azîz O. Hakîm O."

Tevhîd'in te'kidi için şehâdet edilen hakikat olan; "La ilahe illa hû" başka ilâh (ma'bûd) yok, ancak O." Kavî-i şerîfî tekrar edildi.

Bu, insanların Allah'ı bir bilmeleri ve ona hiçbir şeyi şirk koşmamaları içindir. Çünkü Allâh-ü Teâlâ hazretleri, kendisini bir bilmeyen (tevhid ehli) olmayanlardan intikam alır, hem de o kişilerin benzerine güç yetiremeyecekleri bir şekilde... Allah intikam alır. Allah bütün mahlûkâtının üzerine dilediği gibi hükmeder. Mahlûkâta olan galebesinden dolayı Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin hükümlerini cezalandıracak biri yoktur.¹¹⁹

HAKİKİ DİN İSLÂM DİNİDİR

Yüce Meali:

Doğrusu, Allah indinde din İslâm'dır. O kitap verilenlerin ihtilâf etmeleri ise, sırf kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki bağiyden, ihtirastandır. Her kim de Allah'ın âyetlerine küfredirse, şüphe yok ki Allah çabuk hesaplıdır.

Buna karşı seninle münâkaşaya kalkışanlara de ki: "Ben yüzümü İslâm ile tertemiz Allah'a tuttum, bana tâbi

¹¹⁶ Al-i Imrân: 3/18,

¹¹⁷ İsmail Hakkı Burseli, Ruhul-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/342-343.

¹¹⁸ Hâl: İbarede fail veya mefûlün yahud da ikisinin heyetini beyân edendir. Hâl hakkında geniş bilgi için bakınız: el-Kâfiye s. İbni Hâcib. el-Fevaidüz-Ziyâiyye s. Molla Cami.

¹¹⁹ İsmail Hakkı Burseli, Ruhul-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/343-344.

olanlar da" O kitâb verilenlerle, verilmeyen ümmîlere de de ki: "Siz İslâm'ı kabul ettiniz mi?" Eğer nizayı keser [çekişmeyi bırakır] İslâm'a girerlerse, doğru yolu tutmuşlardır; yok yüz çevirirlerse sana da düşen ancak tebliğdir. Allah görüyordur o kulları da.²⁰

Her halde onlar, o Allah'ın âyetlerini tanımayanlar ve haksızlıkla peygamberleri katleyleyenler ve insanlar içinde adı ü insaf emreden kimseleri katledenler, şimdi hep bunlara elîm [çok acı] bir azap müjdesi.²¹

İşte bunlar, dünya ve âhiret'te amelleri heder [bir hiç] olmuş kimselerdir ve onları kurtaracak da yoktur.²²

Tefsiri:

Allah katında makbul din İslâm dinidir

"Doğrusu Allah İndinde din İslâm'dır."

Cümle istinaf ve birinci cümleleri tekid içindir.

Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin kendisinden razı olduğu ve kabul ettiği islâm dininden başka din yoktur.

İslâm dini, tevhidi ve şerefli bir şeriati takip etmektedir. Bu şerefli şeriat, Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin Âdem Aleyhisselâm'ı peygamber olarak gönderdiği vakitten bu yana gelen "Hak Din"dir. İslâm'ın dışında kalan bütün dinler bâtıldır.¹²¹

Çağlar Boyu Devam Eden Din İslâm'dır

Allâme şeyhimiz bazı yazdıklarında buyurdular: Kelâm'ın inzâlından maksat, "Hak Din"e mutlak davettir. (2/12) Hak din, Âdem Aleyhisselâm zamanından Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin zamanına kadar sürüp gelen dindir... Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdıkları gibi: "Doğrusu Allah indinde din İslâm'dır." İslâm dininin hakikati, tevhîd'dir.

Şeraitlerin sureti ki kendilerinde var olan şartlar ve bu din, ozamandan ta kıyamete kadar hakikat bakımından birdir, aralarında bir fark yoktur ve hepsi birdir. Sadece suret ve şartlar bakımından birbirinden farklıdır. Bu sürî ihtilâf, hakiki birliğe asla zıd ve asıllarının bir olmasına engel değildir.¹²²

İslâm'ın Tarifi

Katâde (r.h.)¹²³ dan... Buyurdular: İslâm: "Allâh'dan başka ilâh yoktur," şehâdeti ve Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin katından gelenleri ikrar edip iman etmektir.¹²⁴

Bu Âyetlerin Fazilet Ve Havassı

Gaiib Kattan (r.h.)¹²⁵ dan, buyurdular:

Ticâret için Küfe'ye geldim. İmam A'meşe¹²⁶ yakın bir hân'da konakladım. İmam A'meşe sık sık gidip gelirdim. Küfe'den ayrılmayı niyet ettiğim bir gece, İmam A'meşe teheccüd namazı kıldı. Bu âyet-i kerimeyi okudu ve tekrarladı:

"Şehâdet eyledi Allah şu hakikate; "lâ ilâhe illâ hû" başka ilah yok, ancak O. Bütün meleklerle, ilim uluları da adl-ü hakkaniyetle durarak şahid; başka ilah yok, ancak O. Aziz O. Hakîm O"¹²⁷

¹²⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/345-346.

¹²¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/346.

¹²² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/346-347.

¹²³ Katâde bin Diâme (r.h.) tabîinin meşhurlanmıştır. 60 (m. 680) yılında doğdu. İyi bir hafıza ve yüksek bir zekâyâ sahipti. Hadis ve tefsir ilimlerinde büyük bir âlim idi. Bir kere işittiği Hadis-i şerifleri hemen ezberledi. Kendisinden bir çok âlim ders aldı ve Hadis-i şerif rivayet ettiler. Takva sahibiydi. Abdest almadan bir Hadis-i şerif rivayet edip okumazdı. Katâde hazretleri ömrünü ilim öğrenmek ve öğretmekle geçirdi. Kütüb-i sitte (altı büyük hadis kitabı) kendisinden Hadis-i şerifler rivayet ettiler. Yedi günde bir hatim okurdu. Ramazan-ı şerifte üç günde bir hatim okurdu. Ramazanı şerifin son günlerinde ise her gece bir hatim okurdu. Doğuştan a'mâ idi. 117 veya 118 (m. 735) yılında Basrada vefat etti.

¹²⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/347.

¹²⁵ Galib Kattan: Galib bin Hattab el-Kattan... Hadis ilminin râwlerindedir. Kalb gözü açık evliya bir kişiydi. Cemaatle kaçırılmış olduğu bir yatısı namazının cemaat sevabı olan yirmibeş kat sevaba nail olmak için o gün yatısı namazını tam yirmi beş kere kıldı. Birçok Hadis-i şerifler rivayet etmiştir. Daha geniş bilgi için bakınız: Hilyetü'l-Evliya c. 6, s. 182.

¹²⁶ 243 İmam A'meşe, asıl adı: Süleyman bin Mihrândır. İmam hazretleri, tabîin devrinin büyük hadis, kıraat ve fıkıh âlimlerindedir. Küfenin büyük âlimi ve zamanın imamiydi. İmam A'meşe 61 (m. 680) yılında Küfe'de doğdu. Başka bir rivayette de Hazret-i Hüseyin (r.a.)'ın Yezid'in adamları tarafından hunharca şehid edildiği gün Küfe'de doğdu, (İmam A'meşe hazretleri, iyi bir eğitim gördü. Sahabelerden Küfe'de en son vefat eden Hazret-i Abdullah bin Ebî Evfâ (r.a.) ve Enes bin Malik (r.a.) gibi bazı sahabelerle görüştü. Ve onlardan bir çok hadis-i şerif rivayet etti. İmam A'meşe hadis ilminde "Hafız" (100 bin Hadis-i şerifi senetleriyle ezbere bilen) bir kişiydi. Sika'ydı {rivayetlerine güvenilirdi}. Onun nazarında herkes eşitti. Takva ehliydi. Yediğine çok dikkat ederdi. Çoğu kere yiyecek bir lokma ekme bulamazdı. Hiç abdestsiz yere bastığı vaki değildi... Su bulamazsa teyemmüm alırdı. Yetmiş sene yakın bir zaman bütün namazlarını cemaatle ve hep birinci safta kıldı, İmam A'meşe hazretleriyle beraber ilmi müzâkereler yaparlardı. Takvalı bir insandı. Allah korkusundan gözlerinden çok yaş aktığı için ve görme hassasının zayıf düşmesinden dolayı kendisine "A'meşe" denildi. Şöyle derdi: "Nefsime elimle tuta bilseydim, parça parça doğrar, hayvanların önüne yem olarak atardım." İmam A'meşe hazretlerinin, 148 (m. 765) yılında vefat ettiği rivayet edilir.

¹²⁷ Al-İlhrân: 3/18.

Ve A'meş şöyle dedi:

"Ve ben de Allâh-ü Teâlâ'nin şahitlik ettiği şeye şahitlik yaparım. Bu şahitliği Allah'a emânet ediyorum. Bu şahitlik, Allah katında benim emânetimdir," sonra da:

"Doğrusu Allah indinde din İslâm'dır."

Âyef-i kerimesine geldi. Bu âyet-i kerimeyi defalarca tekrar etti.

Ben kendi kendime dedim ki:

"İmam A'meş! Orada bir şey işitmiştir!" Bende onunla beraber namaz kıldım.

Namazı kıldı. Namazdan sonra kendisiyle vedâlaştım.

Kendisine:

"Âyet-i kerimeyi tekrarlayıp durduğunu duydum. Orada (bu âyet-i kerimeyi tekrarlamak hakkında ne gibi rivayet) ulaştı?" diye

"Sana onu, ancak bir yıla kadar anlatabilirim!" cevâbını verdi.

O günden beri kapısında bekleyip durdum. Bir yıl geçtikten

sonra kendisine:

"Ey Ebâ Muhammed! Bir yıl geçti" diye hatırlattım. Bunun üzerine, İmam A'meş hazretleri buyurdular:

"Ebû Vail, Abdullah'dan rivayet edilen hadis-i şerif de Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle buyurdular:

"Bu şehâdetin sahibi kıyamet günü getirilir. Allâh-ü Teâlâ hazretleri şöyle buyurur:

"Bu kulumun benim yanımda bir ahdi vardır. Ahidleri (sözleşmeleri) ifâ etmeye en layık olan benim. Bu kulumu cennete koyun.¹²⁸ Bu hadise "biz Allah ile ahid ettik" sözüne münâsiptir.¹²⁹

Sabah ve Akşam Tavsiye Edilen Dua

İbni Mesûcl (r.a.)dan rivayet olundu. Buyurdular ki. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ashabına şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz, sabah ve akşam Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin katından bir ahid almaya âciz olur?"

Sahabeler (r.a.) sordular:

"Bu nasıl olacak?" Efendimiz (s.a.v.) buyurdular:

"Sabah ve akşam, şöyle dua etmesiyle olur:

"Ey gökleri ve yerin yaratıcısı! Gaybi ve aşıkârı bilen Allâhümî Ben, sen'den başka ilâh olmadığına, senin tek olduğuna, senin bir şerik ve ortağının olmadığına, Muhammed Musatafa (s.a.v.)'in senin kulun ve Rasûlun olduğuna şehâdet ettiğimi, sana ahd ediyorum.

Eğer sen beni nefsim bırakacak olursan, beni şerre yaklaştırır ve hayırdan uzaklaştırırsın. Ben ancak senin rahmetine güvenirim. Benim için, kıyamet günü tamamen bana vereceğin bir ahd kıl. Muhakkak ki sen vaadinden dönmez ve sözünden caym azsın."

Kul bunu söylediği (bu duayı okuduğu) zaman Aliâh-ü Teâlâ hazretleri, onun üzerini mühürler. Ve bu ahdi Arşın altına koyar.

Kıyamet günü olduğu zaman ise, Allah tarafından bir münâdî şöyle nida eder:

"Allah'ın katında ahdi olanlar nerededir?"

Bu (duayı okuyan) kimseler, cennete girerler.¹³⁰

Sabah ve akşam, yeri ve göğü yaratan Allah'a dua edilmelidir. Dualar ihlâs ile olmalıdır. Öyle bir ihlâs ki, emr meleklerinin hepsi, kişinin taati ve amelindedirler.

Ne güzel buyurmuşlar:

ibâdetlerde kurtuluşun yolu ihlâs ile niyettir... Deri ve beyninden her ne şey getirirse onu kurtarmaz!¹³¹

Yahudi ve Hıristiyanlar

"O kitap verilenlerin ihtilâf etmeleri ise,"

Bu âyet-i kerime Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında indi. Onlar, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin getirmiş olduğu islâm dinini terk ettiklerinde bu âyet-i kerime nazil oldu.

"Sırf kendilerine ilim geldikten sonra,"

Hallerin umumisinden veya vakitlerin umûmisinden istisnâ-i müferrağ'dir.¹³²

"Kim bu âyet-i kerimeyi; âyet-i kerimesini, uyku anında okursa, Allâh'ü Teâlâ hazretleri, ondan'(sebabından) yetmiş bin mahlukât (melek) yaratır. Bu melekler, tâ kıyamet gününe kadar onun için istiğfâr ederler. Onun günahlarının bağışlanması için dua ederler. Ve Kim bu âyet-i kerimeyi okuduktan sonra:

"Ve bende Allâh'ü feâlâ'nın şahitlik ettiği şeye şahitlik yaparım. Bu şahitliği Allah'a emânet ediyorum. Bu şahitlik, Allah katında benim emânetimdir," derse, Allâh'ü Teâlâ hazretleri de kıyamet gününde şöyle buyurur:

"Bu şehâdetin sahibi kıyamet günü getirilir. Allâh'ü Teâlâ hazretleri şöyle buyurur: "Bu kulumun benim yanımda bir ahdi (ve emâneti) var. Ahidleri (sözleşmeleri) ifâ etmeye en layık olan benim. Bu kulumu cennete koyun."

¹²⁸ Mecmauz-Zevâid: 6/325-326, Bu âyet-i kerimenin havassı ve faziletiyle ilgili Nesefî tefsirinde şöyle buyurulmaktadır:

¹²⁹ İsmail Hakkı Burseli, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/347-349.

¹³⁰ Kurtubî tefsiri: c.6. s. 76, Darü'l-fikir- Beyrut, Hakim, el-Mustedrek: 2/377,

¹³¹ İsmail Hakkı Burseli, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/350-352.

¹³² Istisnâ-i Müferrağ: Müstesna minh kelâm'da mezkûr olmayan istisnalar denir.

Ayetin manâsı şöyledir: Yahudî ve Hıristiyanlar, İslâm dininden ve Muhmmad (s.a.v.)'ın nübüvvetinden hallerin hiçbirinde ve vakitlerin hiçbirinde ihtilâfa düşmediler; ancak onun kendisinden kaçınılmaz hak olduğunu bildikten sonra veya işin hakikatini öğrendikten sonra, İslâm'ın hak ve Muhammed Mustafa (s.a.v.)'ın âhir zaman peygamberi olduğu hakkındaki açık âyetler ve delillerle ilim elde edip tam kanaat getirdikten sonra ihtilâfa düştüler, inkâra saplandılar, demektir.

Bu kavî-i şeriften, onların (Yahudi ve Hıristiyanların) hallerinin dalâlete atıldığı ve bu dalâlette üzerlerinde daha sapık kimseler bulunmadığına işaret vardır. Çünkü bu mertebeden sonra (bunca ilim ve delilden sonra) sapıtmak âkil kârı değildir...

"Aralarındaki bağıyden, İhtirastandır. ihtilâfa düştü" fiilinin mefûlü lehi'dir. (Onların ihtilâfa düşme illetini beyan ediyor.)

Manası: Yahudî ve Hıristiyanlar, riyaset (başkanlık) isteme konusunda kendi aralarında çıkan hasetten (kıskançlıktan dolayı İslâm konusunda) ihtilâfa düştüler. Hiç şüphe ve gizlilik yok ki, onların bu işleri çirkinliğin ardından çirkinliktir.

"Her kim de Allah'ın âyetlerine küfrederse," (2/13)

Allah katında hak ve makbul dinin İslâm dini olduğunu zikreden ve dile getiren âyetleri inkâr eder ve onların gereğiyle amel etmezse (iyi bilsin ki:) ¹³³

Allah Serûl-Hisâb'dır

"Şüphe yok ki Allah çabuk hesaplıdır." illetin şartı cevâbının makamına kaaimdir.

Kim Allâh-ü Teâlâ'nın âyetlerini inkâr ederse, muhakkak ki Allâh-ü Teâlâ hazretleri onu yakın bir zamanda hesaba çeker, cezalandırır, onu azaba uğratar; çünkü Allâh-ü Teâlâ serûl-hisâb (hesabını pek çabuk bitiren)dir. Serûl-hisâb, yakın bir zamanda hesaba çeker ve bütün mahlûkâtı pek çabuk bir anda hesaba çekendir. Allâh-ü Teâlâ bütün varlıkları, bir lahza'da hesaba çeker. Varlıkların her biri o anda Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin sâdece kendisini hesaba çektiğini zanneder. Fakat Allah bütün varlıkların hepsini bir anda hesaba çeker...

"Buna karşı seninle münâkaşaya kalkıştırlarsa,"

Dinin Allah katında İslâm olması konusunda seninle münâkaşa ederlerse;

"De ki 'Ben yüzümü İslâm ile tertemiz tuttum.' Ben nefsimi, kalbimi ve bütün varlığımı hâlis kıldım. 'Allah'a"

Bir ve tek olan Allâh-ü Teâlâ'ya, mahsus kıldım. Bunlardan Allâh-ü Teâlâ hazretlerinin gayrisinden birine dua etmek ve ibâdet etmek gibi konularda ona hiçbir şeyi şirk koşmam, Allah ile beraber başka bir ilâh'a ortak koşmadım. Tevhîd dinine başka bir şey katmadım.

Tevhîd dini, sizin yanınızda sıhhat bilinen kadîm bir dindir. Ben yeni (ve bilinmeyen) bir din ile gelmedim ki siz "Ve bana tâbi olanlar da"

"Teslim oldum" fiilde muttasıl olanların üzerine atıftır. Bunun güzellik tarafı, munfasıl üe tekid makamına geçerli olan bir fasıl olmasıdır.

Manâsı: Benimle beraber Müslümanlar da benim gibi yüzlerini yüzlerini ihlâs ile Allah'a döndüler, demektir. ¹³⁴

Müslüman Olmazlarsa

"Ve de ki, o kitâb verilenlere,"

Yahudi ve Hıristiyanlara söyle;

"Ve (kitab) verilmeyen ümmîlere"

Kitablan olmayan (kendilerine ilâhî bir kitap gelmeyen) müşrik Arablara...

"Siz İslâm'ı kabul ettiniz mi?"

Mü'minlerin yaptıkları gibi bana tâbi oldunuz mu? Zira sizin bana tâbi olmanızı gerektiren delil ve açıklayıcı bilgiler size geldi. Bundan kaçınılması mümkün değildir. Siz bu delil, hüccet ve beyânâtın gereğiyle amel edip Müslüman oldunuz mu? Yoksa bütün bu delil ve hüccetlerden sonra küfür üzere mi kalacaksınız?

Bu istifham (soru) emir manâsındır. Müslüman olun, demektir. Bu senin bir mesele hakkında kendisiyle muhâseme (münazara) edip; beyân ve keşif (açıklama) yollarının tükendiği bir kişiye en son; "bunu anladın mı?" diye sorman gibidir.

"Eğer nizamı keser [çekişmeyi bırakır İslâm'a girerlerse,"

Sizin gibi Müslüman, ihlâslı ve samimî olurlarsa,

"Doğru yolu tutmuşlardır;"

Büyük bir şans elde etmiş olurlar ve dalâlet çukurundan kurtulurlar.

"Ve yok yüz çevirirlerse," Sana tâbi olmaktan ve İslâm'ı kabul etmekten yüz çevirirler-

"Sana da düşen ancak tebliğdir."

¹³³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/352-353.

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/353-354.

Cevâbın makamına kaa'imdir. Onlar sana hiçbir şey zarar veremezler, demektir. Sana düşen ancak tebliğdir. Risâlet ile tebliğ; hidâyet değil. Sen de bunu gerçekten en belîğ ve en güzel bir şekilde yaptın.¹³⁵

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bu âyet-i kerimeyi kitab ehline okuduğu zaman, onlar:

- "Biz Müslüman olduk!" dediler.

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Yahudîlere:

- "(Ey yahudîler!) Siz, tsa Aleyhisselâm'ın kelimetullah, Allah'ın kulu ve rasûlü olduğuna şehâdet eder misiniz?" diye sordu. Yahudîler:

İsa'yı Allah'ın peygamberi kabul etmekten Allah'a sığınırız!" dediler. (Ve böylece İsa Aleyhisselâm'a iman etmeyip küfre saplandılar...)

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri (orada bulunan Hıristiyanlara) ve onlara sordu:

"(Ey Hıristiyanlar!) Siz İsa Aleyhisselâm'ın Ailâh'm kulu ve peygamberi olduğuna şehâdet eder misiniz?" Hıristiyanlar:

- "Böyle bir şeyden Allah'a sığınırız! İsa Aleyhisselâm nasıl kul olur?" dediler.

İşte bu hâdise üzerine, "Ve yok yüz çevirirlerse," kavî-i şerifi indi. Allâh-ü teâlâ hazretleri, Yahudîve Hıristiyanları reddetti.

"Allah görüyordur o kullan da"

Kullarının bütün hallerini görüyor ve hakkıyla biliyor, demektir. Bu kavî-i şerif, hem vaad (büyük bir müjde) ve hem de vaîd (büyük bir korkutma)dır.¹³⁶

Yahudilerin Peygamberleri Öldürmeleri

"Her halde onlar, o Allah'ın âyetlerini tanımayanlar."

Herhangi bir âyete inanmayanlar. İslâm hakkında nâtk (konuşan ve dile getiren) âyet ve delilleri inkâr edenler de bu kâfirlerin içine girer.

"Ve haksızlıkla peygamberleri katleyeyenler."

Peygamberleri öldürenler kitab ehli olanlardır. Ataları ve büyükleri, peygamberleri (a.s.) ve peygamberlere tâbi olan mü'minleri öldürdüler. Onlar da (Kur'ân-ı Kerim'in inzal olduğu çağda yaşayanlar da) atalarının yaptıklarına razı ve memnundurlar...

Kendileri de aynı zamanda Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'ni ve mü'minleri öldürmek için planlar kuruyor ve çalışıyorlar. Eğer Al-lâh-ü Teâlâ, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'ni ve mü'minleri korumamış olsaydı (çoktan öldüreceklerdi.)

Allâh-ü Teâlâ hazretleri onlara (Yahudilerin peygamberleri öldürmelerine) istikbâl sîğasıyla "öldürüyorlar," muzâri fiiliyle) işaret etti.

Bakara sûresinde de mârife (lâm-i tarifli olarak)

"Ve haksızlıkla peygamberleri öldürüyorlardı,¹³⁷ gelmişti.

Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin koymuş olduğu had ve hudud olmaksızın öldürüyorlar. Buradaki lam-ı tarif, had ve hudud karşılığında öldürmenin olabileceğine izindir...

Burada nekre (lam-ı tarifsiz olarak, "haksız yere" şeklinde) gelmesi ise, katletmenin haklı' yere olabileceği manasındadır...

Bu kavî-i şerifin manâsı: hukuk'dan yoksun olmak üzere peygamberleri öldürüyorlardı, demektir.

"Ve adl-ü insaf emreden kimseleri katledenler," Adaleti emredenleri," İnsanlar içinde,"¹³⁸

Yahudilerin Peygamberleri Ve Sâlih İnsanları Öldürmeleri

(Aşere-i mübeşşereden olan) Ebû Übeyde b. Cerrah (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu.

- "Ya Rasûlallâh! Kıyamet günü en şiddetli azabı hangi insan görecektir?" diye sordum. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

- "Bir peygamberi öldüren veya iyiliği emreden ve kötülüğü nehyeden kişiyi öldürendir," buyurdular ve sonra şu âyet-i kerimeyi okudu:

"Ve haksızlıkla peygamberleri katleyeyenler ve insanlar içinde adl-ü insaf emreden kimseleri katledenler, şimdi hep bunlara elîm [gayet acı] bir azap müjdele. İşte bunlar, dünya ve âhîret'te amelleri heder [bir hiç] olmuş kimselerdir ve onları kurtaracak da yoktur."¹³⁹

¹³⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/354-355.

¹³⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/355.

¹³⁷ Bakara: 2/61. Daha geniş bilgi için bakınız: Ruhû'l-Beyân tercümemiz, c.1, s. 561,

¹³⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/356.

Sonra buyurdular:

- "İsrail oğulları bir günün ilk saatlerinde bir saat içinde tam kırk üç (43) peygamberi öldürdüler. İsrail oğullarının âbidlerinden on iki kişi kıyam etti. Emri bil'ma'ruf ve nehyi anil-münker yaptılar. (İyiliği emredip kötülüğü nehyetmeye başladılar.) Bunların da hepsini günün sonunda öldürdüler.¹⁴⁰

"Şimdi hep bunlara elim [gayet bir azap müjdele]."

Cemi ve dâimi bir azâb vardır. Bunu onlara müjdenin karşılığı olarak verdi. Buradaki müjdeleme haberi onları hafife alıp, alay etme manâsını taşımaktadır.

Bu kail (söz söylenin) şu sözü gibidir: "Onların kendi aralarındaki iyi dilekleri darp (dövme) ve bunı ar Bu çirkin sıfatlarla muttasıf olanlar:

"Dünya ve âhiret'te

amelleri heder [bir hiç] olmuş kimselerdir."

Amelleri bâtıldır, birr (hayır ve iyilikleri) ve hasenat olarak yaptıkları bütün amelleri bâtıldır. Dünya ve âhirette bir amellerinin bir eseri kalmaz. Belki kendileri için lanet ve dünya da rezil ve rüsvây olmak ve âhirette ise elim bir azâb vardır. "ve onları kurtaracak da yoktur."

Dünya ve âhirette onlara yardım edecek ve onları Allah'ın şiddet ve azabından kurtaracak kurtaracak kimse yoktur.

Cemi sîğası, onlardan her birinden yardım etmenin hazırlanmasının nefyi için değil, mukabilinde vaki olana riâyet içindir. Şu kavl-i şerifte olduğu gibi:¹⁴¹

"Fakat zâlimlerin yardımcıları yoktur."¹⁴²

Hak Ve Adaletten Sapma

Bu âyet-i kerimede (Peygamberleri öldürenlerin yanı sıra) i-yiliği emreden ve kötülüğü nehyeden kişileri öldürenler için zemm (yerilme ve kötüleme) vardır.

İyiliği emreden ve kötülüğü nehyedenleri öldüren bir kavim ne kötü bir kavimdir! İnsanların arasında adalet ve hakkaniyetle kaaim olmayan bir millet ne kötü bir millettir!

İnsanların içinde adaleti emreden (adaletin kaaim olması i-çin çalışanları) öldüren bir topluluk ne kötü bir topluluktur!

Sana adalet ve insâfi tavsiye ederim.

Seni, incitme ve zulümden, zorlama, mecbur etme, desbotluktan ve her türlü haksızlıktan sakındırırım.

Hakkı emretmek ve haksızlığı nehyetmekten bıkmama, usanma baş ağırtımcasma tekrar et!

Hak üzere olduğun şeyde Alfâh'dan başkasından asla korkma!

"Sana da düşen ancak tebliğdir."¹⁴³

Marifet Ehlinin Öğütü

Ne güzel buyurmuşlar:

Gerçi eğer bir bilsen, onlar duymasınlar.

Söyle!

Senin her bildiğin şey nasihat ve Öğütlerdendir... Çabuk ol! Gördüğün hayırları başına koy! Her iki ayağınla düş öğütlerin ardına... Yâni marifet ve öğüt için diyar diyar gez...

Eğer ilim, hikmet, marifet ve Öğüt peşinde gezmezsen yann pişman olursun...

Eline eline vurup:

Yazıklar olsun!

¹³⁹ Âl-i İmrân: 3/20-21,

¹⁴⁰ Ed-Dürrül-mensûr, c. 2, s. 169, Dürrül-Mensûr'da geçen Hadts-i şerifin manâ ve lafızları bakımından bazı farklılıkları var:

(Aşere-i mübeşşereden olan) Ebû Ubeyde b. Cerrah (r.a.) hazretlerinden rivâye't olundu.

- "Ya Rasûlallâh! Kıyamet gününün en şiddetli azabını hangi insan görecektir?" diye

sordum. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

1- Bir peygamberi öldüren.

2- Kötülüğü nehyeden,

3- İyiliği emreden kişiyi öldürenidir." buyurdular ve sonra şu âyet-i kerimeyi okudu:

"Ve haksızlıkla peygamberleri katleyenler ve insanlar içinde adi ü insaf emreden kimseleri katledenler, şimdi hep bunlara elim [gayet acı] bir azap müjdele. İşte bunlar, dünya ve âhiret'te amelleri heder [bir hiç] olmuş kimselerdir ve onları kurtaracak da yoktur." Al-Ümrân:3/21 - 22. Sonra buyurdular: Hadis-i şerifin son kısmı şöyledir:

- "İsrail oğulları bir günün ilk saatlerinde bir saat içinde tam kırk üç (43) peygamberi öldürdüler. Yüz kişi kıyam etti. Yetmiş kişi, İsrail oğullarının âbidlerindendi. Bunlar o peygamberleri öldürenlere emri bil'ma'ruf ve nehyi anil-münker yaptılar, {iyiliği emredip kötülüğü nehyetmeye ve onları peygamberleri öldürmekten alıkoymaya başladılar.) Bunların da hepsini günün sonuna doğru o gün hepsini öldürdüler. İşte Allâh'ü Teâlâ hazretleri kitabında bunları zikretti." Ed-Dürrül'mensûr: 2/169,

¹⁴¹ Bakara: 2/270,

¹⁴² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/357-359.

¹⁴³ Al-İmran: 3/20

Ehli hikmetin sözünü duymadım! Dersin! ¹⁴⁴

Âhîrzamanda Vaaz Fayda Vermez Olur

Emri bilma'rûf ve nehyi ani'l-münker (iyiliği emretme ve kötülüğü yasaklama işi ve ibâdeti) ebediyyen (insanlardan) sakıt olmaz.

Lakin âhîr zamanda vaaz ve sakındırma işi insanlara fayda vermez. Çünkü o gün kalbler, şiddetli bir şekilde katılaşıp ve nefisler, ancak dünya lezzetlerine merak salar. (İnsanların ilgisini ancak dünya ve dünya lezzetleri çeker.) ¹⁴⁵

Hikâye (Allah'ın İsmine saygı)

Rivayet olundu:

Yahudînin biri, Harun Reşîd, ordusuyla seyr halindeyken ona şöyle seslendi:

-"(Ey Harun Reşîd!) Aliâh'dan kork!"

Bunun üzerine Harun Reşîd atından indi. Onun atından inmesi üzerine bütün askeri, Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin ismine ta'zîm (saygı) için atlarından indiler. ¹⁴⁶

En Büyük Günah

En büyük günahlardan biri de, bir kişinin (Müslüman) kardeşine:

-"Allâh'dan kork!" dediği zaman, karşı tarafın ona cevâb olarak:

-"Sen önce kendi nefisine bak! Sen mi bunu bana emrediyorsun!" demesidir.

Yolun en doğru ve iyisine başarı ve vaaz Allâh-ü Teâlâ haz-retlerindedir. ¹⁴⁷

KANUNLAR HERKES İÇİNDİR

Yüce Meali:

Baksana o kendilerine Kitâb'dan bir nasip verilmiş olanlara; aralarında hakem olması için Allah'ın Kitâbı'na davet olunuyorlar da, sonra içlerinden bir kısmı yüz çevirerek dönüp gidiyorlar. 23

Bunun sebebi; çünkü onlar 'sayılı günlerden başka bize asla ateş dokunmaz' demekte ve uydura geldikleri yalanlar dinlerinde kendilerini aldatmaktadır.24

Bakalım o geleceğinde şüphe olmayan gün için kendilerini topladığımız ve hiç kimseye zuimedilmeyerek herkese her ne kazandıysa tamamen ödendiği vakit nasıl olacak?25 ¹⁴⁸

Tefsiri:

"Baksana!"

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri için hayret ifadesidir. Veya kitab ehlinin hallerini ve kötü işlerini görme sâında olan herkes için hayret ifadesidir. Manası: "Görmedin mi?" demektir.

"O kendilerine bir nasip verilmiş o-lanlara;" Bol şans ve büyük bir nasîp... « "Kitâb'dan,"

Tevrat... Kitâb'dan murad, Tevrâtın kendilerine verilenler, Tevrattan kendileri için açıklanan ilimler, hükümlerdir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin "na't şerifleri ve güzel vasıfları İslâm dininin hak din olduğu gerçeği de kendilerine verilenlerin cümlesindedir.

"Allah'ın Kitâbı'na davet olunuyorlar."

Kendisinden kendilerine bir nasîp verilene davet olunuyorlar. Bu da Tevrâttır.

Burası mukadder bir suâlin cevâbıdır. Sanki:

-"Onlar ne yaptılar ki onlara bakılsın?" diye sorulmaktadır. Buna cevap olarak da:

"Allah'ın Kitâbı'na davet olunuyorlar," denildi.

İstinâf cümlesidir. (Niye Allah'ın kitabına davet olunuyorlar?)

"Hakem olması için."

(Bu kitab, nerede hakem olması için) "Onların (kendi) aralarında,"

Kitab'da hükümün beyân edilmesi olduğu için, hüküm kitaba izafe edildi. Kur'ân-ı Kerim'in "müjdeleyici ve

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/359-360.

¹⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/360.

¹⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/360.

¹⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/361.

¹⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/361.

¹⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/362.

korkutucu¹⁴⁹ diye vasıflandığı gibi... Çünkü Kur'ân-ı Kerim'de müjdelemenin ve korkutmanın beyânı (ve açıklaması) vardır.¹⁵⁰

Sebeb-i Nuzûl

Bu (âyet-i kerimenin inmesine vesile olan hadise) Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Yahudilerin medreselerine girdi. (Orada) Yahudileri imân'a davet etti. Yahudilerin reisleri Nuaym bin Amr, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine:

"Sen hangi din üzeresin?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

"İbrahim Aleyhisselâm dini üzereyim!" buyurdular. Bunun üzerine, Nuaym bin Amr:

"İbrahim Aleyhisselâm. Yahudîydi" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

"Bizimle sizin aranızda Tevrat var! Siz Tevrat getirin (ona bakalım!)" dedi.

Yahudiler, bundan kaçındılar. Dırettılar. Tevrâtı getirmediler.¹⁵¹

Sebeb-İ Nüzul

Kelbî buyurdu:

Bu âyet-i kerime recm hakkında nazil oldu. Haber ehlinde bir erkek ve kadının arasında zina cereyan etti. İkisi de Hayber'in eşrâfındandılar.

Yahudilerin kitablan (Tevrâtta) recm mevcuttu. Yahudiler, recm konusunda ruhsat almak ümidiyle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldiler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, aralarında recimle hükmetti. Yahudiler:

"Bizim adet ve geleneklerimize ve kitabımıza göre bunlara recim yoktur," dediler.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

"Bizimle sizin aranızda Tevrat vardır," buyurdu. Yahudiler:

"Şimdi insaf etti," dediler. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Tevrâtı en iyi bileniniz kimdir?" diye sordu. Yahudiler: "İbni Sûriyâdır," dediler. Ona haber gönderdiler.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, içinde recim bulunan Tevrâtta bir şeyleri okumasını istedi. Tevrâtta recim ile ilgili âyetlerin geçtiği yerleri İbni Selâm (r.a.) delâlet ve işaret etmişti. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, İbni Sûriyâ'ya:

İbni Sûriyâ, recim âyetine geldiğinde o âyetin üzerine elinin kefini (içini) koyarak kapattı ve orayı okumadı.

İbni Selâm (r.a.) hazretleri ayağa kalktı. İbni Sûriyâ'nın parmaklarını o âyetin üzerinden kaldırdı. Sonra İbni Selâm (r.a.) hazretleri, recim âyetlerini Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ve Yahudî-lere okudu.

(Tevrâtta şöyle bir âyet vardı):

"Muhakkak ki evli erkek ve evli kadın zina ettikleri zaman ve aleyhlerinde şahid ve beyyinede bulunursa, mutlaka recm edileceklerdir. Eğer kadın hâmile ise, kadının recim işi hamlini doğurma zamanına kadar bekletilir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri o iki Yahudîye recm edilmelerini emretti.

Bu hadise üzerine Yahudiler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine kızdılar. Küfre döndüler. Yahudilerin kendi kitablan olan Tevrâtta bulunan âyet-i kabul etmeyip, küfre dönmeleri üzerine Allâh-ü Teâlâ hazretleri bu âyet-i kerimeyi indirdi.

"Sonra içlerinden bir kısmı yüz çeviriyor." Onlar. Kitaba uymanın vacib olduğunu bildikten sonra yüz çevirip kitab'dan uzaklaşıyorlar.

Burada Allâh-ü Teâlâ "hepsi" buyurmadı, içlerinden bir kısmı" buyurdu. Çünkü bu sûrenin başka yerlerinde şöyle buyruldu.

"Hepsi bir değiller; Ehl-i kitâb içinden kalkınan bir ümmet var, gece vakitleri Allah'ın âyetlerini okuyup secdelere kapanıyorlar."¹⁵²

Başka bir âyet-i kerimede de şöyle buyruldu:

"Evet! Musa'nın kavminden bir ümmet de var ki, hakka irşad ederler ve onunla adalet yaparlar."¹⁵³

"Ve onlar dönüp gidenlerdir."

Bu kavî-i şerîfin irâbda iki durumu vardır:

Ya "bir fırka" kelimesinden hâl'dir. Sıfat ile husûsileş-mesi için...Manası: Onlar, meclisten dönüp gidenler ve kalbleriyle de yüz çevirenlerdir.

Ya da cümle-i itirâziyye (parantez arası cümlesi) dir. Manası: Onlar öyle bir topluluktur ki, âdetleri, hakdan yüz çevirmek ve bâtılda ısrar etmektir.¹⁵⁴

¹⁴⁹ Bakanizi: Bakara: 2/119,

¹⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/362-363.

¹⁵¹ Ed-Dürrü'l-mensûr: c.2, s. 170.

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/363-364.

¹⁵² A1-İ İmrân: 3/113

¹⁵³ el-A'râf: 7/159,

¹⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/364-366.

Yahudileri Küfre İten

"Bunun sebebi:"

Yüz çevirmelerinin ve sırtlarını dönmelerinin sebebi: "Çünkü onlar,"

Yahudilerin bu fiilleri onların şu yanlış düşüncelerinden hâsıl oldu:

"Dediler ki: "Bize asla ateş dokunmaz!"

Günah işlemek ve ma'siyet irtikâb etmekle ateş bizi yakmaz...

"Sayılı günlerden başka,"

Ancak kırk gün ateş bizi yakar diyorlar. Bu kırk gün, Yahudilerin buzağıya taptıkları müddettir. Bozuk itikadian onları buna sürükledi ve kendilerini cehennem odunları kapladı. Ebediyen cehennemlik oldular.¹⁵⁵

Yahudilerin Bozuk Düşünceleri

"Ve uydura geldikleri yalanlar dinlerinde kendilerini aldatmaktadır."

Yahudileri küfre iten bu inançlarını şöyle özetlemek mümkündür:

1. Bize ateş ancak belirli bir gün dokunur demeleri;

2. Atalarımız peygamber idiler, onlar bize şefaateceklerdir.

3. Allâh-ü Teâlâ Yakûb Aleyhisselâm'a evlâdına çok az

bir müddet dışında azâb etmeyeceğini vadetti, Yahudiler işte bu bozuk ve asılsız İddia ve inançlarından dolayı her türlü günahı işlediler ve isyanı irtikâb ettiler.¹⁵⁶

Yahudilerin Cehennem Hakkındaki Bozuk İnançları

İbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

Yahudiler, cehennemın iki tarafının arasının kırk yıl olduğunu ve bu kırk yılın sonunda Zakkum ağacına varılacağını Tevrâtta gördüklerine, inanıyor ve iddia ediyorlar. Ve Yahudiler: Biz ancak zakkum ağacına varıncaya kadar her seneye karşılık bir gün azâb olunacağız ki kırk günün sonunda da cehennem yok olup gidecek ve helak olacaktır, diyorlar.¹⁵⁷

Yahudilerin Azâbları

Cehennemın aslı "(sakar)"dır. Orada zakkum ağacı vardır.

Yahudiler, cehennemın kapısından sokulup, azaba daldınl-dıklannda ta zakkum ağacının olduğu yere kadar sürükleneceklerdir.

Yahudiler, Zakkum ağacına vardıklarında, zakkum ağacıyla karınları doldurulacaktır ve şiddetli bir azaba uğrayacaklardır.

Cehennemın hazeneleri (bekçileri), Yahudilere:

(Ey Yahudiler!) Siz ateşin ancak sizi belirli gün yakacağına inanıyordunuz! Kırk sene geçti siz hâlâ cehennemdesiniz. Ey Yahudiler! Siz ebediyen cehennem azabında kalacaksınız!" derler.

"Nasıl olacak?"

Nasıl yapıyorlar? Halleri nasıl olacak? Onlar için hazırlanan şeyin gözde büyütülmesi ve onların korkutulma mânâsı vardır. Bunu defetmekten hiçbir hile yapmaya kadir olamaz ve ondan kurtulamazlar. Kendi kendilerine konuştukları şeyler, onlara kolay geliyor ve bu bâtil düşüncelerinin sebep ve illeti olmaktadır. Ve böylece olmayacak olan şeylere yönelmektedirler.

"Gün için kendilerini topladığımız vakit."

O günün cezası için,

"O geleceğinde şüphe olmayan,"

Vaki olmasından ve kendisinden vaki olacak şeylerden asla şüphe olmayan gün...

Rivayet olundu:

Kıyamet gününde ilk kalkacak olan kâfirlerin bayraklarının başında Yahudilerin bayrağı, gelmektedir.

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, onları şahidlerin gözlerinin önünde rezil ve rüsvây edeceklerdir. Sonra kâfirlerin cehennem ateşine atılmasını emrederler.

"Herkes her ne kazandıysa tamâmen ödenecektir."

Amellerinin karşılıkları onların sandıkları gibi asla noksan-laştırılmaksızın her ne kazandıysa karşılığı tamamen kendisine verilir.

Bu âyet-i kerime'de, muhakkak ki ibâdetlerin asla yok olmayacağına delâlet eder. Mü'minler, cehennem ateşinde

¹⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/366.

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/366-367.

¹⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/367.

ebedî kalmayacaklardır. Çünkü mü'minlerin iman ve amellerinin karşılığı ateşte kalmamaktır. Oraya girmeden önce de... Sonra da onlar, oradan halâs olup kurtulacaklardır.¹⁵⁸

Zulmedilmeyecek

"Ve onlar,"

Her insan demektir. Üzerlerine delâlet eden ise nefis" karinesidir.

Zulmedilmeyeceklerdir."

Azabın artırılması veya sevabların noksan verilmesiyle (ve hiçbir surette) zulmedilmeyeceklerdir. Belki bu ikisinin her biri onların amellerinin miktarınca verilir. Kullarına zulmetmek; Azîm olan Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin sâından değildir. Velev ki miskâli zerre kadar da olsa... Allâh-ü Teâlâ hazretleri, mü'minleri imanları sebebiyle mükâfatlandırır. Kâfirleri de küfürleri sebebiyle cezalandırır.¹⁵⁹

Kulun Zannı

Akıllı kişiye düşen, Allâh-ü Teâlâ hazretlerinden asla ümidini kesmemesidir; günahları denizlerin köpükleri misâli (çok) olsa bile... Allâh-ü Teâlâ hazretleri, kulunun kendisine olan hüsn-üzannının yanındadır.¹⁶⁰

Hüsnü Zan Ehli

Kıyamet günü, cennet ehli cennete yerleşip; cehennem ehli cehenneme girdiklerinde; cehennemden içlerinde çok hazîn bir ses şöyle nida eder:

Hannân! Yâ Mennân! Ya ze'l-Celâl-i İkrâm!" diye çok a-cıklı bir sesle yalvarır.

O zaman Allâh-ü Teâlâ Hazretleri, Cebrail Aleyhisselâm'a:

"Ey Cebrail! Cehennemdeki bu kulumu çıkart!" diye emir verir.

Cebrail Aleyhisselâm da o kişiyi, etleri dağılmış ve cismi erimiş bir güvercin yavrusu gibi simsiyah bir halde cehennemden çıkarır. O kişi:

-"Ey Cebrail! Beni Allah Teâlâ'nın huzurunda durdurma, çok korkarım!" diye yalvarırsa da mekandan münezzehten olan Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin huzuruna getirilir. Allâh-ü Teâlâ ona seslenir:

-"Ey kulum! Şu şu senede işlemiş olduğun şu şu günahları hatırlıyor musun?" diye sorar. 0: (2/16)

-"Evet! Ya Rabbi!" der.

Allâh-ü teâlâ buyurur:

-"Kulumu cehenneme götürün!"

Kul (cehenneme götürülürken ısrarla dönüp bakar ve böylece ondan) iltifatlar meydana gelir. (Bunun üzerine) Allah buyurur:

-"Kulumu bana geri getirin!" der.

Kul, Allah'a döndürülür. Allâh-ü Teâlâ hazretleri, (işin gerçeğini) kendisi daha iyi bildiği halde, ona:

-"Niye hep dönüp dönüp baktın?" der. Kul:

-"Ben günah işledim; senin rahmetinden ümidimi kesmedim!

Beni hesaba çektin; senin rahmetinden ümidimi kesmedim!

Beni cehennem ateşine soktun; senin rahmetinden ümidimi kesmedim!

Beni cehennemden çıkartıp yüce katına çağırdın; senin rahmetinden ümidimi kesmedim!

Beni cehennem ateşine geri döndürdün; senin rahmetinden ümidimi kesmedim!"

Alfâh-ü Teâlâ ve tebâreke hazretleri buyurur:

-"İzzetim, Celâlim ve ululuğum hakkı için, elbette kulumun bana karşı taşıdığı zannın yanında olacağım ve mutlaka onun bana karşı olan ümidini gerçekleştireceğim! Haydi bu kulumu cen nete görün (onu bağışladım!)¹⁶¹

Ne güzel buyurmuşlar:

Ey Allah'ım izzetinle beni zelil ve hakîr etme!

Utanaçığım bir zillete beni düşürme!¹⁶²

Peygamberimiz Ve Ümmeti

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"(Tevhid:) "La ilahe illallah - Allahdan başka ilâh (ma'bud) yoktur," ehline (mü'minlere), ölüm anında yalnızlık yoktur. Kabirlerinde de yoktur. Kabirlerinden neşredilme anında da (yalnızlık) yoktur. Ben sanki "La ilahe

¹⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/367-368.

¹⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/368.

¹⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/368-369.

¹⁶¹ Bu rivayet derin manâlar taşıdığı için Arabî ibareyle yazdım. Gönül erlerine armağan olmasını istedim.

¹⁶² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/369-371.

illallah - Allahdan başka ilâh (ma'bud) yoktur," ehliyle (mü'minlerle) beraberim; onlar toprağı (üst ve) başlarından sikkeler oldukları halde ve onlar; (Bizden sıkıntıyı gideren Allah'a hamd olsun) ¹⁶³ derlerken onlarla beraberim. ¹⁶⁴

İmân Ve İslâm Nimeti

Mü'min olan ve bid'at ehlinden olmayan kimseye vacib olan şey; kendisine hidâyet verdiği ve kendisini şerefli ümmetten kıldığı için, Allâh-ü Teâlâ hazretlerine hamd-ü senalar etmesidir. Bundan dolayı şöyle denildi: "Allâh-ü Teâlâ Hazretlerimin kendisine hidâyet buyurduğu iman ve tevhide, kulun şükretmemesi akıbetinin kötü olmasına alâmettir." ¹⁶⁵

Akıbetin Hayır Olması

Dünyada mağrur ehli (amel etmeyerek Allah'a güvenmekle şeytan tarafından aldatılmış) olanlar, âhirette de aldatılacaklardır.

Onlara rahmanı inayet (ve ilâhî yardım) yoktur. Aüâh-ü Teâlâ hazretleri, amel ile kendisine yaklaşan kulun ricasını (ve ümidini) kabul eder.

Kemâl ehli, nefislerini tezkiye ettikten sonra baliğ oldukları yüce mertebelerinde bile kötü akıbet (ve sû-i hatime)den hep korkmuşlar ve Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin rahmetini hep ümit etmişlerdir.

Bize ne olacak? Günah kuyularına düşen; inat ve istiğfardan başka tevbe ve İstiğfarı olmayan bizlerin hâli ne olacak? ¹⁶⁶

Tevbenin Makamları

İmâm Gazali (r.h.) hazretleri, "Minhâcû'l-Âbidîn" isimli kitabında buyurdular:

Tevbe'nin makamları üçtür.

- 1- Günahların çirkinliğini düşünmek,
- 2- Allah'ın azâb ve gadabını düşünmek,
- 3- Kendi zayıflığını düşünmektir.

Birinci, günahların gayet çirkin olduklarını düşünmektir.

İkincisi: Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin cezalandırması gayet şiddetli, azabının çok elim (ve acı verici) ve senin onun gazabına takat getiremeyeceğin kadar büyük olduğunu düşünmektir.

Üçüncüsü: Kendi zayıflığını, tahammülünün az ve çaresizliğini düşünmektir. Zira, güneşin sıcaklığına, polislin tokadına ve karıncanın ısırmasına dayanamayan bir insan, cehennemde sıcaklığına, zebanilerin kamçılarında ve ateşten yaratılmış olan katır gibi akreplerin, deve boynu gibi cüsseli yılanların ısırmasına nasıl tahammül edecektir; gazâb diyarı ve cehennemde?... ¹⁶⁷

Gazabından ve azabından Allah'a sığınırız. ¹⁶⁸

Namazını Kılmayan

Ne güzel buyurmuşlar:

Senin meramın iki çocuğun ağlamasıdır.

Bu iki çocuk gınahtan utanmayla hayatta kaldılar.

Sen söyleme!... Lokman Aleyhisselâm, onların hayatta kalmayacağını söyledi.

Nice yıllardan daha iyiydi. Hata ile hayatta kaldılar. Hem sabah namazı vaktinde kulübe onu bağladı. Sermâyesini verip, asude bir şekilde hayatta kaldı. ¹⁶⁸

ALLAH DİLEDİĞİNİ AZİZ VE DİLEDİĞİNİ ZELİL EDER

Meali:

De ki: "Ey mülkün sahibi Allahım! Dilediğine mülk verirsin, dilediğinden de mülkü çeker alırsın ve dilediğini azîz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır yalnız senin elindedir, muhakkak ki, sen her şeye kadırsın.26 Geceyi gündüzün içine sokarsın, gündüzü gecenin içine sokarsın; ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın;

¹⁶³ El-Fatır: 35/34.

¹⁶⁴ Bu Hadis-i şerif çok az farklılık ve değişik lafızlarla: Kenzul-Ummâl: 128,

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/371.

¹⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/371.

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/372.

¹⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/372.

¹⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/372-373.

dilediğine de hesapsız rızık verirsin."27 ¹⁶⁹

Tefsiri:

"De ki: Ey Allahım!" "Ey Allahım" kelimesinin aslı

"Ey Allahım" kelimesinin, aslı. "Ey Allâh"dır.

Lafza-i celâlin sonundaki mim (f) nida harfinden bedel olarak geldi. Bundan dolayı, nida harfiyle mim bir kelime'de toplanmazlar. Bu ism-i Celâlin hususîyetlerindedir... Buradaki mim harfi iki harfin makamına kaaim olduğu için, şeddelendî.

Denildi ki:

"Ey Allahım" kelimesinin, aslı, "Ey Allah! Bizi hayırla emin kıl yani bizi hayra yönelt" demektir.

Nida harfi, fiilinin müteallakatı ve hemzesi hafiflik sebebiyle haziye oldu. ¹⁷⁰

Mülkün Hakikî Sahibi Allâhtır

ellili I dlili "Mülkün sahibi,"

Mutlak olarak, mülkün cinsine mâlik olan, demektir. Hakikî mülke sâhibdir. Mülkünde dilediği gibi tasarruf eder. Yaradır, yok eder, diriltir, öldürür, azâb eder, sevâb verir. Mülk ve tasarrufunda şeriki olmaksızın... Ona mâni olabilecek kimse de yoktur.

İmam Sibeveyh'e göre bu ikinci nidâ'dır. Çünkü İmam Sibeveyh'e göre mim harfi vasfîyete manidir. Zira o mevsûf olan isimlerden hiçbir şey tarifi üzere değildir.

"Mülk verirsin,"

Tasarrufun bazı yönlerini beyân etmektedir. Mülkün mâliki-yetini gerektiren şeyleri açıklamaktadır. Mülkün Hak Teâlâ hazretlerine tahsisi hakikidir. Başkalarının (kulların) mülke sahip olmaları ise mecazi dir. Mülkiyet üzerine sâdece vermek olan tam isârda kendisinden bina kılınmıştır. Hakiki mülkiyeti isbât ve ilân etmektedir.

"Dilediğine,"Ona vermekle,

"Dilediğinden de mülkü çeker alırsın,"

Mülkü ondan soyup alır.

Birinci mülk-i umûmî ve memlukiyet (mülkiyet olmak) hakikidir. Diğerlerinin mâlikiyeti ve mülkiyeti husûsî ve mecazidir. Ve malların sahiplerine nisbeti de mecazidir.

"Ve düediğini azîz edersin," (2/17)

Nusret ve tevfiik ile dünyada aziz edersin veya âhirette aziz edersin ya da hem dünya ve hem âhirette aziz edersin...

"Dilediğini zelil edersin."

Onu dünya ve âhiretin birisinde veya her ikisinde de başkasının mâni olması ve müdafaası olmaksızın sen zelil edersin...

"Hayır yalnız senin elindedir."

Hayrın tarifi, umumiyet içindir. Haberin takdimi, tahsis içindir.

Manâsı: Hayrın hepsi senin kudretindedir. Senden başkası ona kaadir olamaz. Kabz, bast ve hissî olarak onda tasarruf edemez. Senin meşfetin onu gerektirir.

"hayır" kelimesi zikre tahsis olundu. Çünkü kelâm, hayır'da vaki olup mü'minlere ulaşır. Kâfirler, bunu inkâr etmektedir. Onun için: "Hayır senin elindedir; düşmanlarına rağmen Sen onu dostlarına (evliyâ'na) vermektedir," dedi. Çünkü, Allâhü Teâlâ Hazretleri'nin bütün e'fâli (işleri); fayda ve zarar vermesi bir hikmet ve maslahattan sadır olmaktadır. Bütün bunların hepsi de hayırdır. Mülkü vermek ve mülkü almak gibi...

Şer hayır" kelimesi zikre tahsis olunması ya da edebe ri'ayet içindir. Zira hitab'da: 'sL yüi "Şer sendendir," veya "Şer senin elindedir," demek, edebi terketmektir. Her ne kadar hepsi {hayır ve şer} Allâh-ü teâlâ hazretlerinden olsa bile Allâh-ü Teâlâya hitab ederken, "Şer sendendir," demek edepsizliktir. ¹⁷¹

Hendeğin Kazılmasındaki Müjdeler

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri. "Ahzâb savaşı" senesinde, hendeği çizdiği zaman, Medine ehlinde her on kişiye kırk zirâlık biryer kesti. Hendeklerin kazılması için kabilelerden toplananların sayısı on bin kadardı.

Hepsi kendi paylarına düşeni kazmaya başladılar.

Hendeğin batnında (ortasında) bir kaya çıktı. Büyük bir ffi gibiydi. Hiçbir kazma ve balyoz kendisine kâr etmedi. Selmân-i Fârisî (r.a.) hazretleri. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine gitti. Ona haber verdiler. Efendimiz (s.a.v.b) hazretleri geldiler.

¹⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/373.

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/373-374.

¹⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/374-375.

Selmân-i Fârisî (r.a.)'m elinden balyozu aldı. Öyle bir vurdu ki. taşın üçte biri kadar parçalandı. Taştan büyük bir şimşek çaktı. Sanki karanlık bir gecede yanan bir kandilmiş gibi ziyâsıyla etrafı aydınlattı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri tekbir aldı. Bütün Müslümanlar onunla beraber tekbir aldılar.

Ve Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ondan bana Hiyre'nin¹⁷² köşkleri aydınlandı. Sanki onlar köpeğin azı dişleri gibiydiler."

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ikinci darbeyi vurdu. Ve buyurdular:

"Rum topraklarında kırmızı köşk (ve saraylar) bana aydınlandı (göründü)."

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri üçüncü darbeyi vurdu. Ve buyurdular:

"Bana San'â (şehrinin) köşk (ve sarayları) aydınlandı (göründü). Cebrail Aleyhisselâm bana haber verdi: 'Muhakkak ki ümmetim bütün milletlere galip gelecektir'. Müjdeler olsun!'"¹⁷³

(Mü'minler çok sevindiler. Büyük bir aşk ve heyecanla işlerine sarıldılar.) Münafıklar:

"Hiç şaşmıyor musunuz? O (Muhammed) sizi boş ümitlerle avutuyor, asılsız vaadlerde bulunuyor ve size Medine'den Hiyre, Kısra şehirlerini gördüğünü haber veriyor. Buraların sizin tarafınızdan fethedileceğini müjdeliyor! Siz ise savaşa çıkmaya gücünüz yetmediği için düşman korkusundan Hendekler kazanıyorsunuz!" dediler. Bunun üzerine şu kavî-i şerif nazil oldu:

"Muhakkak ki, sen her şeye kadirsin."

Allâh-ü Teâlâ Hazretlerin dilediğini aziz ve zelil kılmaya kadirdir.¹⁷⁴

Allah Geceyi Gündüze Gündüzü Geceye Katar

"Sokarsın,"Dâhil edersin.

"Geceyi gündüzün içine,"

Birincisini (geceyi) noksanlaştırmak ve ikincisini (gündüzü) ziyâde kılmakla geceyi gündüzün içine sokarsın. Hatta bövlece gündüz on beş saat gündüz de dokuz saat olur.

"Gündüzü gecenin içine sokarsın,"

Hatta (böylece) gündüz on beş saat ve gece de dokuz saat olur.¹⁷⁵

Allah Ölüden Diriyi Diriden Ölüyü Çıkarır

"Ve ölüden diri çıkarırsın,"

Hayvan (canlıyı) nutfeden, kuşu yumurtadan, âlimi câhilden, mü'mini kâfirden veya nebatatı kuru bir topraktan çıkarırsın, demektir.

Ve diriden ölü çıkarırsın;"

Bu da birincinin aksidir. (Hayvandan nutfeyi, kuştan yumurtayı, âlimden câhili, mü'minden kâfiri çıkarırsın, demektir)

¹⁷² Hiyre: Küfeye üç mesafede bulunan bir şehirdir. Câhiliyet döneminde Arabların melikleri orada otururdu. Şehrin güzel bağ, bahçe ve sarayları vardı. Mücemül-i-Büidân. c. 2. s. 376. madde: 4039.

¹⁷³ Bu hadîse Hadîs-i şeriften şöyle beyân edilmektedir:

"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri. Hendek kazılmasını emrettiği zaman, karşlarına büyük bir kaya çıktı. Kendileriyle kazılan Hendeğin arasını kapatıyordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ayağa kalktı. Eline balyozu aldı. Ridâsını Hendeğin kenarına koydu. Ve:

"Rabbinin kelimesi doğrulukça da. adaletçe de tam kemâlinedir. O'nun kelimelerini değiştirebilecek yok... Sem? O. Alîm O..." EI-En'âm:6/115. âyet-i kerimesini okudu. Balyozu vurdu. Taşın üçte biri parçalandı. Selmân Fârisî (r.a.) hazretleri, orada ayakta bekliyordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine bakıyordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin taşla vurmasıyla bir şimşek çaktı (kıvılcım çıktı). Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ikinci kere bir balyoz daha vurdu ve yine:

"Rabbinin kelimesi doğrulukça da, adaletçe de tam kemâlinedir. O'nun kelimelerini değiştirebilecek yok... Sem* O, Alîm O..." EI-En'âm:6/115. âyet-i kerimesini okudu. Diğer üçte biri kırıldı. Ondan büyük bir şimşek (kıvılcım) çıktı. Selmân-i Fârisî (ve diğerleri de) gördüler. Sonra üçüncü kere vurdu. Ve yine:

"Rabbinin kelimesi doğrulukça da. adaletçe de tam kemâlinedir. O'nun kelimelerini değiştirebilecek yok... Semî* O. Alîm O..." EI-En'âm:6/115, âyet-i kerimesini okudu. Diğer kalan üçte biri tamamen kırıldı.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Hendek'ten çıktı. Ridâsını mübarek omuzlarını alıp giydi. Ve oturdular. Selmân-i Fârisî (r.a.) sordular:

"Ya Rasûlallah! Sizin her vuruşunuzda büyük bir kıvılcımın çıktığını gördüm." Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "Ya Selmân senin onları gördün mü?" Selmân:

"Evet Ya Rasûlallah! Seni hak peygamber olarak gönderene andolsun ki gördüm!" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Birinci defa vurduğumda, bana Kısra (İran şahının) şehirleri ve çevresinde bulunan şehirler göründü. Ve hatta onları gözlerimle gördüm." Orada bulunan sahabeler: "Ya Rasûlallah! Allah'a dua et, oraları biz fethedelim. Ganimetlerini alalım, şehirleri bizim ellerimizle feth olunsun." dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri dua etti. (Sonra konuşmalarına devam ettiler)

"İkinci kere vurduğumda, Kayserin (Rumun) şehirleri ve çevresinde bulunan şehirler bana göründüler. hatta onları gözlerimle gördüm," buyurdular. Orada bulunan sahabeler:

"Ya Rasûlallah! Allah'a dua et! Oraları biz fethedelim, dirhemlerini ganimet olarak alalım şehirleri elimizle feth olunsun!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bunun için dua etti.

{Sonra Efendimiz (s.a.v. hazretleri konuşmasına devam edip) buyurdular: "Üçüncü darbeyi vurduğumda, bana Habeşin şehirleri göründü. Hatta onları aşikâr olarak oldukları gibi gördüm!" Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri o an buyurdular:

"Habeşler size dokunmadıkça onlara dokunmayın. Türkler sizi terk ettikçe sizde onları terk edin (onlara ilişmeyin)." en-Nesâî, cihâd: 3125,

¹⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/375-378.

¹⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/378.

"Ve dilediğine de hesapsız rızık verirsin." ¹⁷⁶

"Hisâb" Lafzı

Ebü'l-Abbâs el-Makarri buyurdular:

Kur'ân-ı Kerim'de, u '.,T "hisâb" lafzı üç manâda kullanılmaktadır.

- 1- Yorgunluk,
- 2- Adet (sayı),
- 3- Mutâlebe (istemek)

Birincisi: Yorgunluk manasındır. Allâh-ü Teâlâ hazretleri buyurdular:

"Ve dilediğine de hesapsız rızık verirsin." ¹⁷⁷

İkincisi: Adet (sayı) manasındır. Aliâh-ü Teâlâ buyurdular:

"Ancak sabredenlerdir ki ecirlerine hesapsız erdirilir" ¹⁷⁸

Üçüncüsü: Mutâlebe (talep edip istemek) manasındır. Allâh-ü Teâlâ hazretleri buyurdular:

"Bu, işte' dedik; 'bizim atamız, artık dediler kerem et, dediler imsak, hesabı yok!" ¹⁷⁹

"Hesâbsız" kelimesinin başındaki be harf-i cerri, bir rriahzûfa taalluk etmektedir. "Sen rızık verirsin" fiilinin failinden hâldir. Ya da mefûlünden hâldir.

Bunda şuna delâlet vardır: Akıllan hayrette bırakan bu büyük işleri yapmaya kaadir olan zât, mülkü, Acem'den alıp Arablara vermeye kaadirdir. Onları aziz kılmak bütün kolay işlerin en kolayıdır. ¹⁸⁰

Havas Ve Fazilet

Hazret-i Ali (r.a.)'dan rivayet olundu:

Buyurdular: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Muhakkak ki Fatiha sûresi,

Âyetü'l-kürsi (Bakara sûresi ayet: 255)

Âl-i İmrân sûresinden iki âyet (18-19):

kavl-i şerifinden;

Kavl-i şerifine kadar... (Yine Âl-i İmrân sûresi 26-27 ayetleri:)

kavl-i şerifinden,

kavi-i şerifine kadar inzal oldukları zaman, bu âyetler, kendileriyle Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin arasında hicâb olan perdelere sarıldılar. Ve:

-"Ya Rabbi! Sen bizi arzına ve sana âsî olanlara mı indiriyorsun?" dediler. Allâh-ü Teâlâ hazretleri:

-"Ben yemin ettim ki, herhangi bir kişi, her namazın ardında sizleri okursa, onun beraberinde bulunan her şeye rağmen muhakkak ki yerini ve makamını cennet yapacağım, onu "haziretü'i-kudüs"e iskân edip yerleştireceğim. Ona (rahmet) gözümle günde yetmiş kere bakacağım! Onun yetmiş ihtiyacını karşılayacağım. O ihtiyaçların en düşüğü mağfirettir. Ve onu her türlü düşman ve hasetçiden koruyup muhafaza edeceğim! Düşmanlarına karşı ona nusret edip yardımda bulunacağım!" ¹⁸¹ (2/18) ¹⁸²

Nasıl Olursanız Öyle İdare Edilirsiniz

Bazı kitaplar'da şöyle denildi:

-"Ben Allâhim! Melikü'l-mülük (padişahlar padişahıyım!) Meliklerin kalbleri ve perçimleri benim elimdedir. Kullar bana ibâdet ederlerse, onlara rahmet ederim. Bana isyan ederlerse onları cezaya çarparım., Meliklere (padişahlara) sövriikle meşgul olmayın. Bana tevbe edin ki onları (melik ve padişahları) size karşı şefkatli

¹⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/379.

¹⁷⁷ Al-i İmrân: 3/27.

¹⁷⁸ ez-Zümer: 39/10.

¹⁷⁹ Sad: 38/39,

¹⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/379-380.

¹⁸¹ Elmalî Tefsiri: c. 2. s. 1071: Bu konuda şöyle değişik bir rivayet daha bulunmaktadır:

Evliyanın büyüklerinden biri Hızır Aleyhisselâma, son anda (vefat ederken) imansız gitmemek için nelerin yapılması gerektiğini sordu. Hızır Aleyhisselâm, -"Resûlullah (s.a. v.) Hazretlerine kulun son demde imanını muhafaza eden şeyleri sordum. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri bana:

-Her gün sabah namazından sonra Fatiha sûresi, Âyetü'l-kürsi,

"Amener-Resulî" Bakara sûresi son iki ayeti. Âl-i İmran sûresinde ayet 18'den Dî kadar, Âl-i imran sûresi 26 ve 27'nci âyetlerini sabah namazından sonra okumakla kişi imanını korur. Kim buna devam ederse imanını muhafaza eder. İnşallah imanla canı canana teslim eder. Allah onu imansız vefat etmekten korur.

Fethü'l-Meliki'l-Mecid el-Müellifü Linefl-Abid ve Kam'î Küllü Cebbârin Anîd, (Dayrabiyyi'l-Kebîr), Şeyh Ahmed ed-

Dayrabiyyi'l-Kebîr. s.75, Mısır 1343: Said b. Cübeyr'den rivayet olduğu üzere. Medine etrafında üçyüz altmış put vardı, bu âyet-i kerime nazil olduğu zaman yerlere kapanıp secde ettiler. Elmalî Tefsiri: c. 2, s. 1071;

¹⁸² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/380-381.

kılayım.

Bu, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nim

"Nasıl olursanız öyle idare edirsiniz," hadis-i şerifinin manâsıdır¹⁸³

Bunun manâsı: Eğer sizler, itaat ehli olursanız, rahmet ehli (ve şefkatli insanlar) size idareci olurlar.

Eğer sizler isyan ehli olursanız o zaman da siz ceza ehli (gaddar, zâlim, merhametsiz) insanlar, tarafından idare olunursunuz, demektir.¹⁸⁴

İyi Ve Kötü İdareciler

Haber'den geldi:

Musa Aleyhisselâm münâcâtında:

-"Ya Rabbi! Sen yüceler yücesindesin! Biz ise yeryüzündeyiz! Rızânın içinden gazabının alâmeti nedir?" diye sordu. Allâh-ü Teâlâ hazretleri, ona vahyederek buyurdu:

-"Hayırlıları insanların başına amil olup (onları idare ettiği) zaman bu benim rızâmın alâmetidir.

En şerhileri başlarına âmil olup (onları idare ettiği) zaman; bu da benim onlara kızdığının ve azâb ettiğimin alâmetidir."¹⁸⁵

Ebû Zer Olun Siz...

Haccâc bin Yusuf a:

-"Sen Hazret-i Ömer (r.a.)'in hilâfet çağını idrâk ettiğin halde, neden onun gibi adil olmuyorsun? Hiç mi sen Hazret-i Ömer (r.a.)'in İslâhat ve adaletini gözetlemedin" dediklerinde; Haccâc onlara cevap olarak:

-"Siz Ebû Zer'leşin; ben'de size Ömer olayım!" dedi.

Bu sözün manâsı: Siz zühd ve takvâ'da Ebû Zer Gifârî (r.a.) gibi olun; ben de Hazret-i Ömer (r.a.) gibi size adalet ve insaf ile muamele edeyim, demektir.¹⁸⁶

İdare Halkın Durumuna Göredir

Bunda valilerin, idare ettikleri insanların amelleri, hâl ve hareketlerine göre olduklarına işaret vardır.

Halk iyi ise valiler de iyi olur. Halk kötü olursa valiler de onlara kötü davranır.

Gaddarlık, zulüm ve haksızlık yayıldığı zaman, her bir Müslümana düşen vazife, tevbe ve istiğfar ile Allâh-ü Teâlâ hazretlerine yönelmesi lazımdır. Valinin zulmü veya adaleti, ziraat (ekinlerde), ağaçlarda, meyvelerde kazançlarda, sanatlarda veya sağılan hayvanlarda da zahir olur. Zâlim vali ve idarecilerin zulümlerinin uğursuzluğu ve kötü işlerinden malik oldukları memleketlerde ziraatın bereketi kalkar, ağaçların meyveleri noksanlaşır, tüccarların ticarî muameleleri kesâda uğrayıp zarar ederler, şehirlerde esnaf ve sanat ehlinin işlerinde durgunluk olur, sosyal hayat felce uğrar. idareciler, âdil oldukları zamanda iş tam bunun, aksi olur. (Piyasalarda canlanma olur, ziraatın bereketi artar, ağaçların meyveleri bol olur, ticâret kâr getirir, esnaf ve sanatkârların işleri başlarını aşar, toplumda sevgi saygı ve huzur olur.)¹⁸⁷

İdarecilere Güzel Bir Öğüt

Ömer bin Abdülaziz (r.h.). halife olduğu zaman. Tavus (r.h.)¹⁸⁸ona bir mektûb yazdı. {Mektubunda şöyle buyurdu:}

-"Eğer işinin tümünün hayır olmasını istiyorsan; hayırlıları çalıştır."

Bu yazıyı okuyan Ömer bin Abdülaziz (r.a.)'da:

-"Bu, bana öğüt olarak kâfidir,11 demişti.

Ne güzel buyurmuşlar:

Ey pâdişâh!

Eğer benim nasihatimi iştirsen...

Bütün defterde bu nasihattan daha iyi bir nasihat yoktur.

Akıllı insana iş buyurma (O kendiliğinden iş yapar)!

¹⁸³ Ebu's-Suûd Tefsiri: c, 2. s. 22; Tefsir ü'n-Neseffî: c, 1, s. 149:

¹⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/381-382.

¹⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/382-383.

¹⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/383.

¹⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/383.

¹⁸⁸ Tavus bin Keysân Ebû Abdurrahman'dır. Doğum tarihi kesin olarak belli değildir. İyi bir tahsil gördü. Elli kadar sahabeden Hadis-i şerif dinledi. Takva ve zühd ehliydi. 40 defa haccetti. Emirlerden asla bir şey kabufl etmezdi. Yöneticilerin zulmü ve insanların kötülüklerinden dolayı hep evinde oturur, ilim, zikir ve tefekkürle meşgul olurdu. Yanına gelenlere ders verirdi. Ömer bin Abdülaziz hazretleriyle sohbetleri olurdu. Tavus (r.h.) hazretleri bir çok Hadis-i şerif rivayet etti. Bir çok âyet-i kerimeyi tefsir etti. Çok kişiye ders verdi. H.105'de Mekke'de Mina veya Müzdelife'de vefat etti. Cenazesini. Hazret-i Hasan (r.a.)'in oğlu Abdullah bin Hasan (r.h.) kabre kadar omuzlarında taşıdı.

Gerçi akıllı adama da iş yoktur!¹⁸⁹

İnsanların Dücâr Olacakları Bazı Haller

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ümmetimin üzerine bir zaman gelecek: Amirleri zulüm (ve haksızlık) üzere, âlimleri, tamahkâr {dünya hırsı) üzere, âbidleri riya üzere olup, tüccarları faiz yerler, kadınları da dünya süsüne düşkün olurlar."¹⁹⁰

MÜMİNLER KÂFİRLERİ DOST EDİNMESİNLER

Yüce Meali:

Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin ve onu her kim yaparsa Allah'tan ilişiği kesilmiş olur; ancak onlardan bir korunma yapmanız başka... Maamâfih Allah sizi kendisinden tahzîr buyurur, nihayette gidiş Allah'adır.²⁸

De ki: "Gizleseniz de sînelerinizdeki*. belli etseniz de Allah onu bilir ve bütün göklerde ne var, yerde ne varsa bilir ve Allah her şeye kadirdir.

Her nefis ne hayır işlemiş ve ne kötülük yapmış ise, önüne konmuş bulacağı gün!, ister ki, onlarla arasında uzak bir mesafe bulunsaydı! Yine Allah sizi kendisinden tahzîr buyuruyor sakındırıyor ve Allah kullarını çok esirgiyor.³⁰¹⁹¹

Tefsiri:

Müminler, kâfirleri dost edinmesin."

Bu âyet-i kerimeyle mü'minler, câhiliyyet döneminde akrabalık, dostluk ve komşuluktan dolayı veya bunlara benzer, dostluk ve muaşeret (ilişkilerden) dolayı kâfirlerle dostluk kurmayı nehyetmektedir ki, mü'minlerin sevgileri de nefretleri de sâdece Allâh-ü Teâlâ'nın rızası için olsun...

Veya savaş ve diğer dinî işlerde (konularda) onlardan yardım istenmesin, diyerdir.

"Mü'minleri bırakıp da,"

Bu kavî-i şerif, hâl yerindedir.

Manâsı: Mü'minieri geçerek (ve bırakarak) müstakil veya müştereken kâfirleri dost edinmeyin, demektir.

Bunda, dostluğun mü'minlerin hakkı olduğuna işaret vardır. Çünkü mü'minlerle kurulan dostluk, kâfirlerle kurulan dostluktan daha geniş ve daha sağlamdır. Kâfirlerin dostluğuna ihtiyaç duymaktan müstağnidir.

Dostlukta kâfirleri mü'minlere tercih etmeyin.

"Ve onu her kim yaparsa,"

Kâfirleri dost edinirse;

"Allah'tan değildir,"

Allah'ın dostluğundan mahrumdurlar.

Velayet adının verilmesine elverişli olan bir şey üzere değiller. Allah'tan ilişiği kesilmiş olur. O kişi re'sen Allah'ın velayet (ve dostluğundan) kopmuştur.

Ma'kûl olan işte budur. Çünkü dostu dost edinmekle, düşmanı dost edinmenin dostluğu birbirine zıttır.¹⁹²

Düşmanımı Seven

Şair buyurdu:

Hem düşmanımı seversin, hem benim senin dostun olduğunı zannedersin! Ahmaklık asla senden uzak değildir. ahmaklık demektir. uzaklık, manasınadır.

Şiirin manâsı:

Sadık dostun, seni seven ve senin düşmanlarından nefret eden ve onlara kızandır.¹⁹³

Düşman Üç Kısımdır

Düşmanlar üç kısımdır.

1- Senin düşmanın,

2- Dostunun düşmanı,

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/384.

¹⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/384.

¹⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/385.

¹⁹² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/386.

¹⁹³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/386-387.

3- Düşmanın dostudur. (2/19)

Şair ne güzel buyurmuş:

Ey akıllı kişi, düşmanlarınla beraber oturanlara dost elini u-zatma! Onlarla dostluk kurma!

"Ancak bir korunma yapmanız başka..."

Hallerin umumiliğinden istisnadır. Sanki şöyle denilmektedir: Zahirî ve bâtınî bütün hallerinizde onları dost edinmeyin; ancak korunma haliniz haricî, demektir. Onlardan,"

Onlardan taraf, demektir. "Korunmak,"

Bu da ya kâfirlerin galip gelmesinden korkmakla olur. Ya da mü'min onların arasında kalmış olur. Böyle bir zaman (ve durum) da kalbler tamamen iman etmiş olarak, kâfirlere düşmanlık, kin {ve buğz} beslenildiği halde, dostluk izhâr etmek caizdir. Kalb'de bulunanı izhâr etmek için zor olan durumun geçmesi beklenir.

İsa Aleyhisselâm buyurduğu gibi:

-"Ortada ol, kenardan yürü! (Suret ve şekil bakımından onların arasında ol! Ahlak bakımından onlardan kaçın!)

Dostluk ve kalbî yakınlık ilişkisiyle onların içine katılma! Onların yolu (ve ahlakıyla) ahlaklanma!"

Bu bir ruhsattır. Öldürülesiye kadar sabret; kendin için daha hayırlı olur...

"Ve (bununla beraber) Allah sizi kendisinden tahzîr buyurur/"

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, mukaddes zâtından sizi korkutuyor. Şu kavî-i şeriflerde olduğu gibi:

"Ve benden sakının (korkun) artık, benden!..¹⁹⁴

"Benden korkun,¹⁹⁵

Benim gazabımdan ve azabımdan korkun, demektir. Allah, düşmanlarına dostluk kurmanız halinde sizleri korkutuyor. Bu şiddetli bir tehdit ve korkutmadır.

"Ve nihayette gidiş Allah'adır."

Mahlûkâtın dönüşü Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin cezâsına-dır... Allâh-ü Teâlâ hazretleri hepsine kendilerinin ameliyle karşılık verir.

"De ki: "Gizleseniz de sînelerinizdekini,"

Kalblerinizde gizlediklerinizden, kâfirleri dost edinmek de kalb'de gizlenen şeylerin cümlesindedir.

"Veya belli etseniz de," Aranızda olan şeyleri,

"Allah onu bilir,"

Allâh-ü Teâlâ'ya döndüğünüz zaman, Allah, onlarla sizi hesaba çekecektir.

"Ve bütün göklerde

ne var, yerde ne varsa bilir."

Göklerde ve yerde hiçbir şey asla Allâh-ü Teâlâ hazretlerine gizli değildir. Sizin sırlarınız ve aşikâr yaptıklarınızdan hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.

Bu, (âyet-i kerime'de "Allah onu bilir," buyurduktan sonra; "Ve bütün göklerde ne var, yerde ne varsa bilir."

Buyurması;) hâss'dan (özelden) sonra u-mûmî bir şeyin irâd (ve beyan) edilmesi kabilindedir.

Allah onu bilir," kavî-i şerifinin te'kidî, pekiştirilmesi ve zihinlere iyice yerleşmesi içindir...

"Ve Allah her şeye kadirdir."

Eğer siz, nehy olduğunuz şeyleri amel etmekten vazgeçmezseniz, Allâh-ü Teâlâ hazretleri, ziyâde kılmaksızın sizi cezalandırmaya ve size azâb etmeye kadirdir.

Bu kavî-i şerif; "Ve (bununla beraber) Allah sizi kendisinden tahzîr buyurur." kavî-i şerifinin beyânı, ızâh ve açıklanmasıdır.

Çünkü Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin nefsi, kendi zâtıdır. Allâh-ü Teâlâ'nın zâtı diğer zâtlardan temyîz olup ayrılmış, zatî ilim ile muttasif, malûmun ötesinde ma'lûm'a mahsus değildir. Aliâh-ü Teâlâ'nın zâtı bütün maluma taalluk etmektedir. Zâtının kudretine, makdûrun gerisinde, makdûr'a tahsis olmaz. Çünkü Allâh-ü teâlâ hazretleri, bütün makdûrâta kadir olmalıdır. Allâh-ü Teâlâ zâtı. Kendisinden sakındırmaya ve korkmaya en hakkı olmalıdır. Hiçbir kimse kötülük işlemeye cesaret edemez. Ve hiç kimse üzerine vacib olan bir şeyi yapmaktan kusur edemez. Çünkü Allâh-ü Teâlâ hazretleri bunların hepsine muttâi'dir. Bundan kaçınılması mümkün değildir. Azabı, mutlaka kendisine gerçeğiyle ilhak edecektir.¹⁹⁶

Gözetlenen Kişi

Padişahın kölelerinden bazısı, padişahın durumdan haberdar olması için, her tarafa gözcüler koyduğunu ve kölenin gizli hallerini öğrenmek için casuslar yetiştirdiğini bilse, köle ona göre tedbirini alır ve yaptığı her işte uyanık davranır, kanunlara göre hareket eder ve böylece kendisini korumuş olur... Peki Allâh-ü Teâlâ'nın da gizli ve açık her şeyi bildiğini ve müheymin yani. her şeye hükümrân olduğunu bilenler neden emindirler?

Allâhım! Taşkınlıklarımızdan senin örtmene (ve gizlemene) sığınırız! el-Keşşâfta¹⁹⁷ da böyledir.

¹⁹⁴ Bakara: 2/41.

¹⁹⁵ Bakara: 2/151

¹⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/387-389.

¹⁹⁷ el-Keşşâf:c. 1,5,380,

Akıllı kişiye düşen vazife, Allâh-ü Teâlâ hazretlerinden kork-masıdır.

Kişinin sevgisi ve buğzu (nefreti) Allâh-ü Teâlâ'nın rızası için olmalıdır. Kişi, mü'minleri dost edinmeli ve kâfirleri düşman bilmelidir.¹⁹⁸

Dünya İçin Tasavvuf...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Dört şey büyük günahlardandır.

1- Dünya menfaati için sofı elbisesi giymesidir.

2- Salihlerin amellerini yapmadığı halde onları sevdiğini iddia etmesidir.

3- Zenginlerin malını alıp (yediği hâlde) onları kötülemesi-dir.

4- Kazanç (iş) görmeyip (kendisi helal'dan çalışıp kazanma-yıp) insanların kazandığından yiyen (ve insanlara yük olanadam...

Ne güzel buyurmuşlar:

Onlar ki "biz söyledik ve biz yaptık" diyorlar. Sen söyleme ben "sofuyum"..."¹⁹⁹

Allah İçin Sevmek ve ...

Allah için sevgi ve Allah için buğz etmek imanın esâslarından bir asıl olup büyük bir bâb (mesele ve hakikate nail olma kapısıdır.

Güzel ahlak ve sadık muhabbet ancak bâtını tasfiye ânında olur. Bu da akidenin ve cihetin (yaşama tarzlarının) birliğine bağlıdır.

Çünkü kalbler, birbirlerine münâsîp oldukları (uyuştukları) zaman sâfileşir. Eğer kalblerin arasında manevî muvafakat bulunmaz da, erbabının arasında sulh, nevî benzerlik hasebiyle ünsi-yet ve nefsanî bir ülfet ve sûrf bir cinsiyete dayanan ittifak bulunursa, bir çok rezaletler hazırlanmış olur.

Faziletler sahibi, nefsin istiğrakı ile birbirine benzemeli ve birbirinin güzel ahlakını almalıdır.

Denildiği gibi:

Kişinin kendisinden sorma! Arkadaşlarını gör, dostlarına bak! Çünkü her kişi yakın arkadaşına uyar! (2/20)²⁰⁰

Arkadaşlık

Hazret-i Ali (r.a.) buyurdular:

Câhil olan kardeş ile sohbet etme! Kendini ondan koru!

Nice cahiller, halim (ve selim) insanları helak ettiler, onunla arkadaşlık (kardeşlik) kurduklarında...

İnsan, insan ile kıyâs edilir!

Kişi gezdiği zaman kiminle olursa onunla değerlendirilir!...

Kalbin, kalbin üzerinde bir delili vardır; karşılaştığında!... (Kalbden kalbe yol vardır)²⁰¹

Fâcirler Sohbet

Kişi, hac veya cihâd seferi gibi yolculuklarda fâcirlerle (kötü insanlarla) sohbet etmek ve arkadaşlık yapmakla mübtelâ olursa (mecburî kalırsa) onların sohbetleri sebebiyle asla ibâdet ve taatını terketmemelidir.

Onların yaptıklarını kalbiyle ikrah etmeli, asla onların yaptıklarına razı olmamalıdır. (Kalbden kalbe bir delil ve yol olduğu için) onun kerih görmesiyle belki fâsikin kalbi de yumuşar ve kötülüğü terkeder.²⁰²

Hikâye (Kötü arkadaş)

Hikâye olundu. Hâtem (ü'l-esam) ve Şakîk(İ Belhî) beraber sefere çıktılar. Fasık bir şeyh kendileriyle arkadaşlık etti.

Yolda çalgı aletlerini çalıyor, oynuyor ve teğanni edip söyleyerek (onların manevî halvetlerini bozarak onları) rahatsız ediyordu.

Hâtemü'l-esam (r.h.) hazretleri, Şakîk-i Belhî (r.h.)'ın onu uyarmasını ve bu işi yapmasına mâni olmasını bekliyordu.

Şakîk-i Belhî (r.h.) bunu yapmadı. Ona hiçbir şey söylemedi. Yolun sonuna varıp; ayrılmak istediklerinde; bu fâsik şeyh, onlara:

¹⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/389-390.

¹⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/390.

²⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/390-391.

²⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/391.

²⁰² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/391-392.

- "Sizden daha ağır hiç kimse görmedim! Önünüzde her türlü makam ve alet çaldım, söyledim (hiç heyecana gelip) hiç bana bakıp aldırmadınız ve oyunlarınıza katılmadınız," dedi. (Şakîk-i Belhî yine ses çıkartmadı.)

Hâtem ü'l-esam:

- "Ey şeyhî Bizi mazur gör! Bu zât Şakîk-i Belhî'dir! Ben de Hâtem'im!" dedi.

Bunun üzerine fasık şeyh, tevbe etti. Çalgı âletlerini kırdı. Onlara talebe oldu. Onlara hizmet etmeye başladı. Bu (güzel sonuç üzerine) Şakîk-i Belhî, Hâteme:

- "Ricâ'lullah'ın (Allah adamlarının) sabrı nasılmış gördün?" diye sordu.²⁰³

Halka Tahammül

Ne güzel buyurmuşlar:

Kendisiyle cenk ve muhalefet edilmeyen ve muhalefete güzellikle cevâb vermesini bilmeyen kişi, halkın irşâd davasına oturmasın!

Çünkü değirmen taşının, birbirlerini aşındırması bir yanlışlık değildir...

Yoksa un olmaz.

Taşlan yoldan kaldırmayan ve taşlık yolda yürümeyen kişi, arif değildir...²⁰⁴

Fâcir Akrabalarla İlişki

İyi bilinmelidir ki mü'min, kâfirlerle dostluğu kesmemeleri gerekli olduğu gibi, fâcir olan akrabalarıyla da dostluklarını kesmeleri gerekir.

Denildiği gibi:

Diyanet ve takvası olmayan akrabalar ile yakınlığı kesmek, takvaca sevgi ve yakınlıktan daha iyidir...²⁰⁵

Şekaavetine Sebeb Olan

Sual: "Eğer sen, bu (fâcir olan akrabalarla ilişkileri kesmek) Kur'ân-i Kerim'e muhaliftir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, mutlak olarak sıla-i rahmi nâtikdir, (dile getirir ve emir buyurur)" dersin;

Cevâb: Derim ki, bu şu âyet-i kerimeye muvafiktir.

"Bununla beraber anan ve baban, sana, sence hakkında bir ilim olmayan hiçi, bana şerik koşturmaya uğraşırlarsa, o vakit onlar î itaat etme ve kendilerine dünyada mâruf surette (ihtiyaçlarını gidererek, usûlüne göre, kırmadan dökmeden) müsâhabet eyle (sohbet et) de bana yüz tutanın yolunu tut. Sonra dönüp bana geleceksiniz de, ben size yaptıklarınızı haber vereceğim."²⁰⁶

Senin şakaavetine sebeb olan herkesle ilişkisini kesmen gerekir. Vele ki bu kişi, senin en yakın akraban olsa bile. Buyruldu:

Allah'ı tanımayan ve takvadan uzak bin akraba, Allah'ı tanıyan ve ehli takva olan bir kişiye feda olsun!

Sana düşen ağıyar ile ilgini kesmelidir. Seçkin peygamberlere uyup onların hidâyetiyle doğru yolu bulmandır. Hallüllah (İbrahim) Aleyhisselâm buyurdu:

"Hep onlar benim düşmanım, ancak o rabb'ul-âlemîn başka!"²⁰⁷

İşin olmasını gerektiren bir sebep olmaksızın kâfirlerle oturup yemek yemek kâfirlerle dostluk kurmaktır.²⁰⁸

"Çeleb'in Manâsı

En kötü söz, kişinin, kâfirler için:

"Allah adamı, Efendi", denilmesidir. Bizim bu zamanın sefih, beyinsiz ayak takımının dedikleri gibi... Zira Çelebi kelimesinin manâsı, Çalaba mensub demektir. Çalab İse ise Allâh-ü Teâlâ'nın isimlerinden bir isimdir.

Kâfirler, ateştirler, nur değiller... Nasıl olur da Allâh-ü Teâlâ hazretlerine nisbet edilmeleri sahih olur. Böyle bir şeyden Allâh-ü Teâlâ hazretlerine sığınırız.²⁰⁹

Amelden Uzaklaşmak...

"Ogün," "sever, ister" fiiline taalluk etmektedir.

Her nefis bulacaktır Mükellef olan her nefis bulacaktır.

"Ne hayır işlemiş ise önüne konmuş,"

²⁰³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/392.

²⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/392-393.

²⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/393.

²⁰⁶ Lokman: 31/15.

²⁰⁷ eş-Şuâra: 26/77.

²⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/393-394.

²⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/394.

Allâh-ü Teâlâ'nın emri üzere yapmış olduğu şeyleri, "Ve ne kötülük yapmış İse "ne yapmışsa" cümlesinin üzerine atıftır.

"hazırlamak ve önüne koymak," iyiliklerde muteber olduğu gibi kötülüklerde de muteberdir.

Murad edilen şeyin bizzat "hayır ve hasenat" olduğunu ilan etmek ve bildirmek için; "hazırlamak ve önüne koymak," kelimesi özellikle "hayır" kelimesiyle beraber zikredildi.

Şerrin hazırlanması, şeriâtın hikmetinin gereğidir.

"İster,"

Sever, temenni eder. Hayır veya şer olarak amellerini gördüğü veya amellerinin cezasını (karşılığını) hazır gördüğünde, ister ki;

"Onlarla arasında bulunsaydı!"

Kendisiyle o gün kendisi için olan amellerin arasında bulunsaydı, veya kendisiyle kötü amellerinin arasında bulunsaydı,

"Uzak bir mesafe,"

Meşrik ile mağrib arası gibi, geniş bir mesafe bulunsaydı da ve o gün önünde hazır bulunmasaydı veya bu kötülükleri asla işlememiş olsaydı...

"Yine Allah sizi kendisinden tahzîr buyuruyor sakındırıyor,"

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, size: "Benim zâtımdan korkun! Benim gadab ve azabımdan sakınını" buyuruyor.

Daha önce geçen bir kavî-i şerîfin tekrarıdır. Kendisinden gaflet üzere olmayacaklar bir hâl üzere olsunlar, diye...²¹⁰

Allah Çok Şefkatlidir

"Ve Allah kullarını çok esirgiyor."

Allâh-ü Teâlânın kullarını nefsi (zatından) sakındırması, kullara olan büyük şefkat, acıma ve merhametinden dolayı onlara nefsinin ilim ve kudretinin halini tarif etmektedir. Çünkü kullar, Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'ni hakkıyla tanıdıkları zaman, Allâh dan sakınırlar.

Bu aynı zamanda kullarını, rızâsını talep etmeye ve gazabından sakındırmaya bir çağrıdır.

Allâh-ü Teâlâ hazretleri kullarını şefkatli bir babanın evlâdını tehlikeli şeylerden sakındırması gibi sakındırmaktadır. (2/21)²¹¹

Günahkârları Müjdele Sıddıkları Korkut

imam Kuşeyrî (r.h.) buyurdular:

Bu "Ve Allah^kullarını çok esirgiyor." tasavvuf yoluna) yeni girenler içindir, ili; "Yine Allah sizi kendisinden tahzîr buyuruyor sakındırıyor," ise arifler içindir. Çünkü bunlar (yeni başlayanlar) hafiflik ve kolaylık ehli idirler. Bu diğerleri (arifler) ise korkutma ve sakındırma ehli idirler.²¹²

Bunun benzen şu kibâr-i kelâmıdır:

"Günahkârları müjdele, sıddıkları korkut!"

Allâh-ü Teâlâ hazretleri mühlet verir ama; asla ihmâl etmez. Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin mühlet vermesiyle kul aidanı; şî-marmamahdır. Bilakis kul, hesap ve ceza gününden daha çok korkmalıdır.

Şair ne buyurmuş:

Tekrar tekrar ve iyilik işle! Taat ve ibâdet et! Lakin

herkes iyilik yapmaya güç yetiremez!

Bil ki, insanın yaptığı şeyler veya söyledikleri sözler, semavi nefislerinin sahifelerine nakşedilir. O amel tekrar işlenildiği zaman, rasûh bir meleke olur. Lakin o nefsinde sabit olan bu heyetlerle meşguldür. Onun nakışları, hissî, vehmî ve fikrî meşguliyetlerdir. Sen ceset nefsini ayırdığın zaman, kıyametin kopar. Hayır ve şer olarak ne yaptınsa orada önünde hazır bulursun. Meşguliyetlerin yükselmesi buna manidir. Allâh-ü Teâlâ buyurdular:

"Allah onu bir bir saymış, onlarsa onu unutmuşlardır!"²¹³

Eğer amelleri şer ise, kul, kendisiyle o günün arasında olmasını temenni eder veya kendisiyle o amellerin arasında uzak mesafelerin bulunmasını temenni eder. Bu o amelden dolayı azaba uğramasındandır. Bu heyetler, onun suretine girmiş olurlar. Eğer rasûh bulmuş ise... Yoksa sureti kendisine azâb eder. Onun azâb görmesi, amelleri miktarıncadır. Bütün bunlardan ismet (muhafaza) Allâh-ü Teâlâ hazretle-rindedir.

Mevlânâ Celâleddin (k.s.) buyurdular: Gönül ve vatan ile ilgili her hayali yapsın! Mahşer günü, onun sureti olacaktır. Siret ve ahlakı vücûduna gaâüptir. Hem onun tasviri haşrde vacibdir...

Akıllı kişiye düşen vazife, nefsinin ahlâk-ı zemime (kötü huylardan) tezkiye etmesi ve kalbini dünyevi kirliliklerin alâkalarından temizlemesidir. Salih ameller ve hak sözlerle Allâh-ü Teâlâ Hazretleri'nin rızâsını kazanmak için

²¹⁰ İsmail Hakkı Burseli, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/394-395.

²¹¹ İsmail Hakkı Burseli, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/395.

²¹² Letâifü'l-işârât: c.1. s. 220,

²¹³ el-Mücâdele: 58/6,

çalışmalıdır ki, kendisine muhtaç olduğu günde onları Rabbinin katında hazır bulsun ve onların sayesinde saadete kavuşup kurtulsun ...²¹⁴

Allah İçin Yedirene Allah Yedirir

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "İnsanlar, kıyamet günü; daha önce hiç olmadıkları bir şekilde aç; hiç susamadıkları bir şekilde susuz, ve asla olmadıkları bir şekilde çıplak ve hiç olmadıklarından daha yorgun (ve bitkin) bir halde haşr olacaklardır.

Allah için yedirene, Allah yedirir.

Allah için giydirene, Allah giydirir.

Al'âh için su verene, Allah su verir.

Allah için amel edene, Allah kâfidir.²¹⁵

Peygamberimizin (S.A.V.) Bir Duası

"Ya Hannân yâ Mennân yâ ze'l-Celâl-i ve'l-ikrâm (Ey çok merhametli! Ey çok iyilik eden, Ceiâl ve ikram sahibi olan Allâhımî) benimle hatalarımın arasını uzaklaştır; doğuyla batının arasını uzaklaştırdığın gibi! Beni hatalardan arındır temizle, beyaz elbise kirden temizlendiği gibi! Beni kar suyu ve dolu (suyu) ile yıka! Ailâh-ü Teâlâyı teşbih eder ve ona hamederim. Büyük olan Allah'tan mağfiretimi isterim ve ona yönelirim."²¹⁶

Önemli Olan Akıbetir

Bir gün Efendimiz (s.a.v.) hazretleri çevresinde bulunan ashabına baktı ve onlara şöyle dedi:

"Ey insanlar! Amellerinizin çokluğu ve günahlarınızın azlığı sebebiyle kendinizi beğenmeyin! Sonunun neyle biteceğini (ve hayatının neyle mühürlendiğini) bilmedikçe bir kimseye imrenmeyin ve (onun yaşayışına) şaşmayın!" "Muhakkak ki ameller, sonuçlarına göredir. Şüphesiz sizin biriniz kıyamet gününe yetmiş peygamberin ameliyle gelse bile elbette daha fazlasını temenni eder, kıyamet gününde karşısına çıkan şeylerin korkusundan."²¹⁷

²¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/396-397.

²¹⁵ Et-Tergib ve't-Terhib: c. 3, s. 117: Ed-Dürrul-mensûr. Uhudul-Muhammediyye, imam Şa'rânî

²¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/397.

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/397.

²¹⁷ Buhâr-i Şerifte bu manâda şöyle bir Hadîs-i şerif geçmektedir:

"Kişi, insanların cennet ameli olarak gördüğü şeyleri işler hayırlı ameller yapar; ama sonuçta cehenneme girer. Yine insanların görüşlerine göre, cehennem ehlinin amelini işler fakat; sonuçta cennete girer. Çünkü ameller, sonuçlarına göredir." Buhâr-i şerif: 6012.

"Ameller sonuçlarına göredir. Kap gibidirler. Bir kabın üstü iyi olursa altıda iyi olur. Kabın üstü kötü olduğu zaman altı da kötü olur." Kenzül-Ummâl: 5286,

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/397-398.